

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne
a právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural
and legal relations

Ročník XII. / Volume XII.

3/2014

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

Medzinárodné vzťahy 3/2014, ročník XII.
Journal of International Relations 3/2014, Volume XII.

Medzinárodné vzťahy

Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic

Tel.: 00421 2 6729 5471

E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

 Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

	Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR	University of Malaya, Malaysia
	Doreen BEKKER	Rhodes University, South Africa
	Alexandru BURIAN	Moldavian Association of International Law, Moldova
	Eva CIHELKOVÁ	University of Economics in Prague, Czech Republic
	Alan V. DEARDORFF	University of Michigan-Ann Arbor, USA
	FÁBIÁN Attila	University of West Hungary, Hungary
	Francois GEMENNE	Sciences Po, France
	Otmar HÖLL	University of Vienna, Austria
	Edward H. HUIJBENS	University of Akureyri, Iceland
	Siti Rohaini Binti KASSIM	University of Malaya, Malaysia
	LI Hsi-Mei	Chinese Culture University, Taiwan
	Klavdij LOGOŽAR	University of Maribor, Slovenia
	Milan MÁRTON	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Stanislav MRÁZ	Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia
	Julija NESTERENKO	Russian State University for the Humanities, Russia
	Rebecca NEUMANN	University of Wisconsin-Milwaukee, USA
	Jan OSTOJ	Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland
	Hakan G. SICAKKAN	University of Bergen, Norway
	Karol SORBY	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Pavel ŠTURMA	Charles University in Prague, Czech Republic
	Chong-Ko Peter TZOU	Tamkang University, Taiwan
	Harun UÇAK	University of Nigde, Turkey
	Olga VERETENNIKOVA	Urals State University of Economics, Russia
	Jolita VVEINHARDT	Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

 Martin GRANČAY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Jazyková redaktorka / Language editor:

Slovenský jazyk / Slovak:

Katarína STRELKOVÁ

Iné jazyky / other languages:

bez korektúry / no language editing

Vydavateľ / Publisher: Vydavateľstvo EKONÓM, EU v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

Pôvodné vedecké články

 PRESADZOVANIE MÄKKEJ SILY A KULTÚRNEJ DIPLOMACIE V SÚČASNÝCH MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH: PRÍPAD SLOVINSKA A ESTÓNSKA	
DOC. DR. ROMANA KOREZ-VIDE	213

 ANWAR AS-SADAT A PRÍČINY VEDÚCE K VOJNE V OKTÓBRI 1973	
DOC. PHDR. KAROL R. SORBY, DRSC.	237

 PALESTÍNČANIA, OBČIANSKA VOJNA V LIBANONE A SÝRSKA INTERVENCIA (1976)	
PHDR. TOMÁŠ MICHALÁK	254

 KOMPARÁCIA TEORETICKÉHO VYMEDZENIA A POSTAVENIA KREATÍVNEHO PRIEMYSLU V NÁRODNEJ EKONOMIKE FÍNSKA A SLOVENSKA	
ING. KRISTÍNA BACULÁKOVÁ	272

Recenzie

 ONDREJ HAMUĽÁK: INTEGRUJÍCÍ SE EVROPA A SUVERENITA ČESKÉ REPUBLIKY	
JUDR. MILAN HODÁS, PHD.	285

 LENKA FOJTÍKOVÁ A KOLEKTÍV: POSTAVENÍ EVROPSKÉ UNIE V PODMÍNKÁCH GLOBALIZOVANÉ SVĚTOVÉ EKONOMIKY	
DR. H. C. PROF. ING. ĽUDMILA LIPKOVÁ, CSc.	289

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	293
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	295

Content

Original scientific papers

 ENFORCEMENT OF SOFT POWER AND CULTURAL DIPLOMACY IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS: THE CASE OF SLOVENIA AND ESTONIA ROMANA KOREZ-VIDE _____	213
---	-----

 ANWAR AS-SADAT AND THE FACTORS LEADING TO THE WAR OF OCTOBER 1973 KAROL R. SORBY _____	237
--	-----

 PALESTINIANS, CIVIL WAR IN LEBANON AND THE SYRIAN INTERVENTION (1976) TOMAS MICHALAK _____	254
--	-----

 COMPARISON OF THEORETICAL DEFINITION AND STATUS OF CREATIVE INDUSTRY IN THE NATIONAL ECONOMIES OF FINLAND AND SLOVAKIA KRISTINA BACULAKOVA _____	272
---	-----

Reviews

 ONDREJ HAMULAK: AN INTEGRATING EUROPE AND THE SOVEREIGNTY OF THE CZECH REPUBLIC MILAN HODAS _____	285
---	-----

 LENKA FOJTIKOVA (ED.): POSITION OF THE EUROPEAN UNION IN THE GLOBALIZED WORLD ECONOMY LUDMILA LIPKOVA _____	289
---	-----

ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	294
GUIDE FOR AUTHORS	296

PRESADZOVANIE MÄKKEJ SILY A KULTÚRNEJ DIPLOMACIE V SÚČASNÝCH MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH: PRÍPAD SLOVINSKA A ESTÓNSKA

ENFORCEMENT OF SOFT POWER AND CULTURAL DIPLOMACY IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS: THE CASE OF SLOVENIA AND ESTONIA

*Romana Korez-Vide*¹

Predkladaný článok analyzuje prvky moderného diplomatického prostredia, ktoré viedli k zvýšeniu významu mäkkej sily v medzinárodných vzťahoch. Zaoberá sa efektívnou verejnou diplomaciou ako mechanizmom na presadzovanie tejto sily. Vychádza z definície kultúry ako zdroja mäkkej sily a pojednáva o nástrojoch kultúrnej diplomacie ako aj o pokusoch merať mäkkú silu a kultúrnu diplomáciu. V empirickej časti článku sa skúma stav základných podmienok mäkkej sily a hlavné charakteristiky inštitucionálnej podpory kultúrnej diplomacie v Slovinsku a vo zvolenej porovnateľnej krajine – Estónsku. Analýza ukazuje, že Slovinsko disponuje veľmi slabými politickými, ekonomickými a sociálnymi základmi na presadzovanie mäkkej sily resp. kultúrnej diplomacie. Na záver článok identifikuje implikácie a odporúčania pre slovinských politikov.

Kľúčové slová: mäkká sila, verejná diplomacia, kultúrna diplomacia, medzinárodné vzťahy, Slovinsko, Estónsko.

In this paper we present the elements of the modern diplomatic environment that have led to the greater importance of a nation's soft power in international relations. We focus on efficient public diplomacy as a mechanism for the enforcement of this power. We define culture as a source of soft power and discuss the instruments of cultural diplomacy, as well as

¹ Romana Korez-Vide, PhD. Department of International Economics and Business, Faculty of Economics and Business, University of Maribor, Slomškov trg 15, 2000 Maribor, e-mail: romana.korez-vid@uni-mb.si.

The author's main research area is international economics and business. She has explored the globalization of economies, institutional mechanisms for promotion of international trade and investment, trade costs and international trade flows, international marketing management, management of intercultural differences in international business, opportunities and challenges of the European Union's single market and social responsibility in international business. Currently, she has been investigating the relationship between intercultural differences and stereotypes, and its role in international business.

the existing attempts towards measuring soft power and cultural diplomacy. In the empirical part of the paper we explore the state of the basic conditions for soft power and the main characteristics of institutional support for cultural diplomacy in Slovenia and in a comparable country – Estonia. The analysis shows that Slovenia has very weak political, economic and social foundations for the enforcement of soft power and cultural diplomacy, respectively. Some implications for Slovenian policymakers are identified in the conclusion of the paper.

Key words: soft power, public diplomacy, cultural diplomacy, international relations, Slovenia, Estonia.

JEL: F02, F68, Z18

1 INTRODUCTION

The end of the Cold War, globalisation and the associated communications revolution announced the start of a new era of international relations in the world. These changes called for a revolution in diplomatic affairs, since it was recognized that information and power² are increasingly intertwined (Ronfeldt and Arquilla 2009, p. 352). The new (innovative) concept of diplomacy³ started to emphasise the importance of engaging with non-state actors in a way which focused on cooperation, shared interests and common goals. Governments began to utilize public diplomacy as means to cultivate public opinion abroad and to further the aims and execution of foreign policies (Cull 2009, p. 19). Soft power, the ability to affect others by attraction and co-option to obtain desired outcomes (Nye 2004) has become an important counterweight to hard power, the power of coercion and inducements (see Dahl 1957). Soft power strategies, which avoid the traditional foreign policy instruments of carrot and stick, working instead to affect the preferences of other actors by using networks, developing and communicating compelling narratives, establishing international norms, building coalitions, and drawing on the key resources that endear one country to another, were recognized as a "pull" dimension of diplomacy (Nye 2011, p.13). Apart from political values and foreign policy with internationally consented credibility and moral authority, culture was described as an important source of a nation's soft power. Since intercultural contacts have increased exponentially over the last decades, cultural diplomacy has become a significant course of actions to achieve international objectives by promoting intercultural understanding. Thus, cultural diplomacy was labelled as a linchpin of public diplomacy (U.S. Department of State 2005).

The purpose of this paper is to present the concepts and the importance of enforcing soft power and cultural diplomacy in the contemporary international relations. We claim that a deliberate framework and enforcement of cultural diplomacy

² In international politics, having power means having the ability to influence other entities to act in ways in which those entities would not have acted otherwise (Wilson, 2008, p. 114).

³ See Murray (2008) for a comparison between three main schools of thought on diplomacy – traditional, nascent and innovative.

is especially important for states with little coercive power and scarce resources to use as inducements. Slovenia, as a small state that began its path of independence only two decades ago, belongs to this group of states. The theoretical part of the paper presents the modern diplomatic environment, the concepts and instruments of soft power, public diplomacy and cultural diplomacy, as well as the existing attempts towards measuring soft power and cultural diplomacy. The empirical analysis explores Slovenia's comparative positions with regards to political, economic and social potentials for the enforcement of soft power and cultural diplomacy. The developmental path, institutions and the policies of the selected comparable state – Estonia – can be used as examples of good practice. The conclusion of the paper gives some implications for Slovenian policymakers, in line with the findings of our analysis.

2 THE MODERN DIPLOMATIC ENVIRONMENT

The diplomatic environment of the 21st century is marked by complexity, change and uncertainty. These characteristics are the consequence of the global transition of international politics, which is being driven by four primary factors: diffusion of power, development of information-communication technology (ICT), the rising influence and prevalence of international networks and the decline of traditional propaganda (McClory 2011, p. 8). The diffusion of power is happening on two fronts: power is seen to be moving between states, apparently shifting the global centre of power from West to East; at the same time, power is perceived to be dispersing, away from states altogether and toward non-state actors as they play more significant roles and wield greater influence in world affairs (Nye 2011b).⁴ The speed at which information is disseminated throughout the globe and the subsequent democratisation of access to that information creates a more informed – and increasingly activist – global public. The rapid movement of information across networks⁵ has made individuals more powerful than they have been at any point in history (Cull 2011, p. 2). Governments no longer have the luxury of offering domestic audiences one message whilst feeding another to the international community (Van Staden 2005). With information speeding across borders, the inconsistencies between a state's policy and its effective messages are more conspicuous.

The overarching implication of these shifts and the challenges they present is that affecting global change now requires a cooperative approach built on credibility, whereby wider audiences are not only reached, but engaged as actors and potential collaborators. In this new global political, economic and social environment diplomats are becoming boundary spanners, integrating the different agendas and actors of this

⁴ As Khanna (2011, p. 22) noted, contemporary diplomacy is no longer a stiff waltz among states alone, but a jazzy dance of colourful coalitions.

⁵ International networks may comprise a diverse set of actors including states, civil society groups, non-governmental organisations (NGOs), multilateral organisations and even individuals.

new diplomatic environment (Hocking et al. 2012, p. 5). Such integrative diplomacy involves an understanding of the changing patterns of diplomatic communication and stresses the importance of collaboration between professional diplomats and the representatives of a variety of international actors. The concept of soft power – and by extension public diplomacy – becomes more central to the wider discourse on foreign policy.

3 THE CONCEPT OF SOFT POWER AND THE ROLE OF PUBLIC DIPLOMACY

As International Relations studies evolved and expanded during the 20th century, competing schools of thought challenged the realist perspective and its rigid interpretation of power in international politics.⁶ This expansion, and the subsequent development of a diverse set of theoretical approaches, has led to an extremely competitive environment. Thus, according to Nye (2011b), no single definition of power suits all purposes. By defining power as influence over others, types of power have been recently split into two categories: hard and soft.⁷

Hard power relies on strategies like military intervention, coercive diplomacy, and economic sanctions (Wilson 2008); soft power, on the other hand, is the ability to affect others to obtain preferred outcomes by the co-optive means of framing the agenda, persuasion and positive attraction (Nye 2011b). The literature on soft power contains ample discussion on the constituent parts that led to its creation. Nye (2004) has pointed to three primary sources of soft power: political values, foreign policy and culture.

Efficient public diplomacy, as a tool for the assertion of soft power, has been quickly becoming a necessary condition of success in diplomacy (Melissen 2011, p. 2). It is based on dialogue rather than monologue and it is aimed at long-term relationship-building. Public diplomacy's trinity of activities – news management, strategic communication and relationship building – emphasise long-term activities designed to open up one country to another, rather than project an image or message for immediate consumption (Bound et al. 2007, p. 25). Leonard et al. (2002, p. 9-10) outlined the four purposes of public diplomacy in the 21st century: increasing familiarity – making people think about your country and updating their image of it; increasing appreciation – creating positive perceptions of your country and getting others to see issues from your perspective; engaging people – encouraging people to see your country as an attractive destination for tourism and study, encouraging them to buy its products and subscribe to its values; influencing people's behaviour – getting companies to invest,

⁶ According to the realist perspective, only the most tangible components of power are worthy of consideration in international politics: military resources, population, territory, GDP, etc. (see Dahl 1957).

⁷ Wilson (2008, p. 115) is speaking also about smart power, the capacity of an actor to combine elements of hard power and soft power in ways that are mutually reinforcing.

encouraging public support for your country's positions and convincing politicians to turn to it as an ally.

Due to the changing technological, social and political landscape, the assumption that public diplomacy is in the sole domain of the state has increasingly been brought into question. According to Wang (2006) each of the three levels of public diplomacy activity requires the involvement of a different configuration of actors: promoting a country's national goals and policies requires primarily national actors; communicating a nation's ideas and ideals, beliefs and values is managed by national and sub-national actors; and building common understanding and relationships is accomplished through primarily subnational actors.

4 THE CULTURE AS A SOURCE OF SOFT POWER

In an increasingly interconnected world, culture should be thought of as providing the operating context for politics and economy. Culture is an ideal medium for public diplomacy, since it has the ability to reach substantial numbers of people. It plays an essential role in the process of enriching a country's reputation, in driving public perceptions towards a fuller and more durable understanding of the country and its values (Anholt 2007, p. 98). The cultural aspect of national image is irreplaceable because it is uniquely linked to the country itself, and it is dignifying because it shows the spiritual and intellectual qualities of the country's people and institutions (Anholt 2007, p. 98).

In a soft power context, culture is defined as a set of practices that create meaning for a society (Nye 2008). One of the most important contributions that culture can make to a country's public diplomacy is to use its ability to showcase a diversity of views, perspectives and opinions, breaking down persistent national stereotypes. This is particularly important when a country suffers reputational damage. Thus, a culture can create positive shifts in the perception of a country and affect a nation's soft power (McClory 2011).

5 CHANNELS AND INSTRUMENTS OF CULTURAL DIPLOMACY

According to De Vries (2008, p. 13) cultural diplomacy⁸ is most crucially about the promotion of fundamental values: about creating an atmosphere that is favourable to peace, promoting democracy, respecting human rights and sustainable development. Channels of cultural communication can be particularly valuable in situations where regular diplomatic contacts are absent or weak. The emphasis on

⁸ In the academic literature several terms are used interchangeably with cultural diplomacy: foreign cultural affairs, international cultural relations, foreign cultural policy, cultural relations diplomacy, cultural relations policy, and cultural diplomacy. According to Mark (2011) cultural diplomacy is the deployment of a state's culture in support of its foreign policy goals or its diplomacy, or both.

national image within cultural diplomacy not only focuses on a state's cultural distinctiveness and vitality, but often also on its economic and technological achievements (Mark 2009, p. 22).

Cultural diplomacy contributes to maintaining or improving a country's image abroad and helps to create a foundation of trust with other peoples, necessary for the promotion of economic interests. When people of different countries trust each other, they trade with each other and invest in each other more (Knack et al. 1997; cited in British Council 2013, p. 31). Trust is also important at a time when problems are global in nature and when multilateral solutions are the only answer. One of the most important aspects of international cultural relations and cultural diplomacy, however, is the way that culture itself develops through exchange. International cultural exchange of students, scientists, employees, tourists, etc. provokes new modes of thinking, doing, learning and sharing – in short, it helps to innovate (Knack et al. 1997; cited in British Council 2013, p. 33). Apart from the international cultural exchange of people, international exchange of cultural and creative goods and services is the driving force of innovation, as well. The growing importance of cultural and creative industries (CCIs)⁹ in the world economy is linked to their ability to create social experiences and to touch individuals emotionally. These two factors are of key importance in the new economy, labelled also as the “experience economy“ (Pine and Gilmore 1999) and the “creative economy” (Howkins 2007), where the place of value is derived from the creation of dialogue with consumers.

Being at the crossroads of arts, business and technology, cultural and creative sectors trigger spill-overs in other industries. They fuel content for information-communication technology (ICT) applications, creating a demand for sophisticated consumer electronics and telecommunication devices. Culture and creativity also have direct impacts on sectors such as tourism¹⁰ and are integrated at all stages of the value chain of other sectors, such as the fashion¹¹ and high-end¹² industries, which rely on a strong cultural and creative input. Due to their cultural dimension, these industries are a key element in global competitiveness for soft power. For example, in China, public

⁹ The cultural and creative industries include: advertising, architecture, arts, crafts, educational and leisure software, fashion clothing, film, graphic design, interior design, live and recorded music, museums, performing arts and entertainment, photography, television, radio and internet broadcasting, video and other audio-visual production, and writing and publishing (UNCTAD 2010).

¹⁰ Several destinations have started to search for new forms of articulation between culture and tourism to help to strengthen the local culture. Creative tourism could respond to the need of cultural tourism to re-invent itself as well as to the need of tourist destinations to differentiate themselves in a saturated market (Richards 2011).

¹¹ Fashion includes design, manufacturing of fashion materials and goods and their distribution.

¹² Covering in particular high-end fashion, jewellery and watches, accessories, leather goods, perfumes and cosmetics, furniture and household appliances, cars, boats, as well as gastronomy, hotels and leisure.

investment in culture has grown by 23 % annually since 2007, and plans are to raise the sector's share of GDP from 2.5 % to 5 % – 6 % by 2015 (European Commission 2012, p. 3).

6 MEASURING SOFT POWER AND CULTURAL DIPLOMACY

There have recently been some attempts towards leveraging and measuring soft power and cultural diplomacy. The most known are The IfG-Monocle Soft Power Index (McClory 2012), The Rapid-Growth Market Soft Power Index (Ernst & Young 2012) and The Cultural Diplomacy Index (ICD 2012).

The IfG-Monocle Soft Power Index is built mainly on Nye's (2004, 2008, 2011a and 2011b) definition of soft power and on country's factors that affect the preferences of foreign public. It assesses soft power according to five categories: government, culture, diplomacy, education and business/innovation (McClory 2012). The Government sub-index assesses the state's public institutions, political values and major policy outcome metrics. It gauges the extent to which a country has an attractive model of governance. The Culture sub-index attempts to measure the reach and volume of cultural output using indicators from various fields: tourism, state-sponsored media outlets, foreign correspondents, language, Olympic profile, music market, global record sales, art gallery attendance, world heritage, status in international football and film festival success. The Diplomatic sub-index aims to measure how globally engaged and well-connected a country is. It includes metrics on the number of diplomatic missions abroad, membership in multilateral organisations and overseas development aid. The Education sub-index measures the ability of a country to attract foreign students or facilitate exchanges and includes metrics on the number of foreign students in a country and the relative quality of its universities. The Business/Innovation sub-index aims to capture the relative attractiveness of a country's economic model in terms of its openness, capacity for innovation and the quality of its regulation.

The variables of soft power in The Rapid-Growth Market Soft Power Index (Ernst & Young 2012) are organized into three categories: global image, global integrity and global integration. The global image sub-index measures a country's global popularity and admiration, especially that of its culture. Variables that reflect a country's global image include its export of media goods, the popularity of its language, the number of Olympic medals it has earned, the number of its citizens who are global icons and the number of its companies that are globally admired (Ernst & Young 2012, p. 7-8). The global integrity sub-index tries to measure how much a country adheres to an ethical or moral code. Indicators of this sub-index are based on the proposition that the world respects countries that protect their citizens, uphold political and social freedoms, empower their people and treat their neighbours with respect. Thus, indicators of this sub-index measure the rule of law, a nation's degree of freedom and voter turnout (Ernst & Young 2012, p. 8-9). The global integration sub-index gauges how interconnected a country is with the rest of the world. The number of

people who come to visit, study or live in a country and how well it is able to communicate with the world are the key components behind the country's connectivity with the rest of the world and its subsequent ability to wield influence (Ernst & Young 2012, p. 9).

The Cultural Diplomacy Index (ICD 2012) focuses on governments' cultural diplomacy programmes and assesses how substantial, constructive and effective they are. The components of the index take into account the different ways in which policy and action can further goals in cultural diplomacy. The Government Cultural Diplomacy Actions (GCDA) sub-index evaluates specific government policies and actions that are directly or indirectly related to countries' performance in the field of cultural diplomacy. There are three sub-categories that comprise the final GCDA rankings: International Conventions dealing with the protection and conservation of cultural heritage, National Embassies abroad as platforms for cultural events, dialogue and exchange (the existence of an Embassy in each of the other sampled countries) and Official Development Assistance as a significant catalyst for cultural exchange (measured as a percentage of nominal GDP). The Cultural Diplomacy Initiatives (CDI) sub-index is made up of qualitative and quantitative components. The first one contains data collected on government cultural diplomacy actions in the areas of education, exchanges, performing arts, the film industry, visual arts, music, sports and in reference to the following questions: Is funding available for educational exchanges? Is there a program specifically designed to facilitate educational exchanges? Does the government contribute to film/dance/theatre production? Are there international film/dance/theatre festivals hosted with public funding? Is funding available for the proliferation of art work abroad? Are museums and their upkeep subsidized by the government? Does the country host any annual international music festivals? Is there a significant amount of musician in-flow from foreign countries subsidized by public funding? Is there a significant amount of musician out-flow to foreign countries subsidized by public funding? Has the country hosted any major international sporting events in the past 10 years? Does the country send representatives of teams to major international sporting events? The quantitative component of the CDI refers to the number of international tourist arrivals. For the International Perception and Media Policy (IPMP) sub-index the data are taken from the reports provided by three external sources: Reporters without Borders, Freedom House, and the Anholt's Nation Brand Index. This sub-index measures the freedom of the press, economic freedom and the foreign audiences' perceptions about the specific nation.

7 METHODOLOGY AND DATA

The theoretical part of our paper has shown the complexity of the dimensions and countries' possibilities to influence each other by means of culture in international relations. The existing attempts of measuring this influence view it as interrelated and interdependent with various areas, actors and policies. Slovenia's cultural influence

abroad in comparison to other countries is evident only from the European Union Cultural Diplomacy Ranking (ICD 2012). It is also measured within the Nation's Brand Index (Future Brand 2013); however, the rankings for each dimension of this index are evident only for the top 15 ranked countries. Due to the unavailability of considerable statistical data for Slovenia, taking into account the fact that existing attempts to measure soft power and cultural diplomacy have limitations, and since there are no unambiguous definitions and constituents of both concepts, we have selected the sets of indicators and indices that show the most essential characteristics of a country's political, economic and social environment. The data for the selected indicators and indices are the last available ones for each country.

The intention of our empirical analysis is to explore the state of basic conditions for soft power and the main characteristics of institutional support for cultural diplomacy in Slovenia. A comparative analysis is performed with the aim of getting a more comprehensive picture of Slovenia in these fields. We have chosen Estonia as a comparable country on account of four important factors: size (population), location (close to advanced neighbouring countries), year of independence (1991) and year of joining the European Union (2004).¹³ The main goals of our analysis are to evaluate the relative position of Slovenia; first, in important economic, political and social areas that constitute the broader framework for its soft power and cultural diplomacy; second, in the fields of cultural assets and international cultural exchange; third, in the fields of institutional support for culture and cultural diplomacy; and fourth, in the field of perceptions of culture. In line with the theoretical background of our paper, we test the reliability of the hypothesis that a country's potential for influencing other actors in international relations by means of culture is interdependent with its political, economic and social environment.

8 FINDINGS

Having a more rigid political system until the last decade of the past century, Estonia achieved better results compared to Slovenia in several important economic, political and social areas after declaring independence in 1991. Although it has not yet caught up with Slovenia in terms of GDP per capita, the Estonian ten-year growth rate and the average annual growth rate of GDP per capita show that this could happen in the near future (Table 1).

¹³ For a comparative analysis between Slovenia and Estonia in the period from 1996-2004, see Korez-Vide (2006).

Table 1: Key indicators of the macroeconomic environment in Slovenia and Estonia

<i>Indicator</i>	<i>Slovenia</i>		<i>Estonia</i>	
GDP per capita in PPS (EU28=100, index, 2012)	84		71	
GDP per capita in PPS (EU28=100, total growth (%) from 2002-2012 and average annual growth (%) in the period 2002-2012)	1.50	0.15	36.90	3.70
Average annual real GDP growth rate (%) (from 2002-2012)	2.3		4.5	
Unemployment rate (% , 2012)	12.0		10.2	
Inflation rate (% , consumer prices, 2012)	2.6		3.9	
Budget surplus (+) or deficit (-) (% of GDP, 2013)	-5		-0.5	
Public debt (% of GDP)	47.6 (2012) 58.8 (2013)		5.8 (2012) 6.0 (2013)	
Labour productivity per person employed (EU27=100, index)	76.4 (2001) 80.8 (2012)		48.5 (2001) 69.9 (2012)	
Labour productivity per person employed (EU27=100, total growth (%) from 2002-2012 and average annual growth (%) in the period 2002-2012)	4.5	0.5	32.0	3.6
Inward FDI stock (% of GDP, 2012)	34.1		86.2	
Outward FDI stock (% of GDP, 2012)	17.1		26.5	
High-tech exports (% of exports, average share (%) and average growth (%) in the period 2007-2012)	5.2	2.7	10.3	15.3

Sources: Eurostat (20140), CIA (2014), own calculations.

When compared to Slovenia, Estonia is also in a better position with regards to other important macroeconomic aggregates (with the exception of its still higher inflation rate); this could help raise prosperity of the Estonian nation. The most obvious advantages of the Estonian macroeconomic environment in comparison to Slovenia are its higher average annual real GDP growth rate, much lower share of public debt, much higher growth of labour productivity and much higher share and growth of high-tech exports. The last indicator is interlinked with the Estonian industrial structure, very similar to the Finnish one, and with Estonia's openness to incoming foreign direct investment.

Selected composite indices on positions of both countries on an international scale show that Slovenia lags behind Estonia in several important areas: economic freedom, social freedom, global competitiveness, and global recognisability. As

regards economic freedom, which is strongly associated with greater per capita wealth, human development and democracy (Heritage Foundation 2014), and is assessed as a composite indicator of ten freedoms – property rights freedom, freedom from corruption, fiscal freedom, government spending, business freedom, labour freedom, monetary freedom, trade freedom, investment freedom and financial freedom – Slovenia ranks 74th and Estonia 11th among 186 countries for 2013 (Table 2). Slovenia lags behind Estonia mostly in the fields of fiscal freedom, investment freedom and financial freedom. In comparison to Estonia, which is assessed as “mostly free”, Slovenia belongs among “moderately free” countries (Heritage Foundation 2014, pp. 199-200 and pp. 391-392). According to international observations Slovenia is regarded as a state with long-delayed privatizations within a largely state-owned and indebted banking sector, which have fuelled investor concerns (CIA 2014a), and as a state with deficient management of public finance and an inefficient judicial system, vulnerable to political interference (Heritage Foundation 2014, p. 391). Estonia, on the other hand, is regarded as a state that has wavered little in its commitment to pro-market reforms and is rewarded today with a modern market-based economy, free market, pro-business economic agenda and sound fiscal policies (CIA 2014b).

Table 2: Selected composite indices of political, economic, legal and social environment in Slovenia and Estonia

<i>Composite indicator</i>	<i>Slovenia</i>	<i>Estonia</i>
Index of Economic Freedom (IEF)	74	11
Press Freedom Index (PFI)	34	11
Global Competitiveness Index (GCI)	62	32
Global Innovation Index (GII)	26	19
Country Brand Index (CBI)	63	56

Notes: All data are ranks (IEF – 186 countries; PFI – 180 countries; GCI – 148 countries; GII – 141 countries; CBI – 118 countries).

Sources: WEF (2014), Heritage Foundation (2014), Reporters without Borders (2014), Cornell University, INSEAD and WIPO (2013), Future Brand (2013).

The Press Freedom Index (Reporters without Borders 2014) shows that the level of freedom of information, as an important part of social freedom, is much lower in Slovenia than in Estonia, as well. According to the degree of freedom that journalists, news organizations and netizens enjoy and the efforts made by the authorities to respect and ensure respect for this freedom, Slovenia lags behind Estonia by 23 places and is ranked 34th in comparison to Estonia, which ranks 11th (Table 2).

Since economic and social freedoms are important prerequisites for the efficient functioning of societies, it is no surprise that in 2013 Slovenia was ranked the 62nd and Estonia the 32nd most globally competitive country among 148 observed

economies (Table 2). In the group of innovation-driven economies¹⁴ Slovenia lags behind the other countries in nine of twelve assessed areas of competitiveness (institutions, infrastructure, business sophistication, technological readiness, labour market effectiveness, goods market efficiency, innovation, financial market development and market size); the three areas where Slovenia is comparable to the innovation-driven economies are its macroeconomic environment, health, primary and higher education and training (WEF, 2014, pp. 180-181 and pp. 344-345). Estonia, which is classified in the group of countries in transition from stage 2 to stage 3, achieves, as opposed to Slovenia, a better position than the other countries in eleven out of twelve areas. The only area of competitiveness where it lags behind the other countries in the group is market size. In comparison to the previous year Slovenia's rank has dropped six places; Estonia, however, has improved its position by two places.

If we examine the innovation area of global competitiveness closely (The Global Innovation Index (Cornell University, INSEAD and WIPO 2013)¹⁵) we can see that Slovenia was falling behind Estonia by seven places in 2012 (Table 2). As regards the two factors of innovation input (market sophistication and infrastructure) where Slovenia lags behind Estonia to the highest degree, the most problematic areas are the ease of getting credit, venture capital deals, market capitalization, total value of stocks traded, as well as e-participation, government online service and GDP/unit of energy use. In the field of innovation outputs, the biggest gaps between Slovenia and Estonia are in the fields of research and development (R&D) performed and financed by business, firms offering formal training, R&D financed from abroad, high-tech imports, fewer re-imports, foreign direct investment (FDI) net inflows, information-communication technology (ICT) & business model creation, ICT & organizational model creation, recreation & culture consumption, national feature films, creative goods and services exports and online creativity.

The analysed indicators and indices are directly or indirectly reflected in the Country's Brand as an indicator of international public perceptions of a country. According to the Country Brand Index (Future Brand 2013) Slovenia has worsened its Country Brand position by 9 places, whilst Estonia has improved it by 33 places in the period from 2010 to 2012. In 2012 Slovenia's Country Brand ranked 63rd and Estonia's was 56th among 118 observed countries (Table 2). Estonia ranks among the top 25 countries in three out of five groups of Country Brand indicators: value system, quality of life and good for business, and since its positions in the two remaining groups of

¹⁴ According to their level of development countries are classified into four groups: factor-driven (stage 1), transition (stage 1 – 2), transition (stage 2 – 3) and innovation-driven (stage 3).

¹⁵ The Global Innovation Index measures innovation efficiency and is based on two sub-indices: the innovation input sub-index (institutions, human capital and research, infrastructure, market sophistication and business sophistication) and the innovation output sub-index (knowledge and technology outputs and creative outputs).

Country Brand indicators – culture and heritage and tourism – are getting better as well, it is ranked fifth among tomorrow’s 15 leading country brands. The group of culture and heritage Country Brand indicators – history, art and culture, natural beauty and authenticity – is linked with a country’s influence in the world and is recognised as a determinant of global trends in investment, social attitudes, policies and cultural preferences (Future Brand 2013, p. 42).

In our further empirical analysis we estimate Slovenia’s and Estonia’s possibilities for influence in the world by means of culture, i.e. cultural assets, international cultural exchange, the institutional support for culture and cultural diplomacy and the perceptions of culture in Slovenia and Estonia. The selected indicators (Table 3) show that Estonia records advantages in the fields of cultural heritage sites, cultural and creative inputs and outputs (with the exception of employment in the cultural sector) and the international exchange of persons and goods with direct or indirect cultural impacts (with the exception of cultural services exports).

Table 3: Selected indicators of cultural assets and international cultural exchange of Slovenia and Estonia

	<i>Slovenia</i>		<i>Estonia</i>	
<i>Cultural heritage</i>				
World cultural heritage sites (number, rank)	2	88	5	52
<i>Cultural and creative inputs and outputs</i>				
Tertiary level students in the fields of education related to culture (% of tertiary students, 2011)	6.0 (humanities) 2.5 (arts) 0.7 (journalism and information) 4.4 (architecture and building)		7.6 (humanities) 5.7 (arts) 1.8 (journalism and information) 5.5 (architecture and building)	
Employment in cultural sectors (% of total employment, 2009)	2.0		1.8	
National feature films/mn pop. 15-69* (number, rank)	2.7	41	10.3	9
Paid-for dailies, circulation/th pop. 15-69** (number, rank)	197.3	25	233.6	19

(continued on the next page)

Table 3: Selected indicators of cultural assets and international cultural exchange of Slovenia and Estonia (cont.)

	<i>Slovenia</i>		<i>Estonia</i>	
<i>International exchange of persons, goods and services (with direct or indirect cultural impacts)</i>				
Student mobility – students studying in another EU-27, EEA or candidate country (% of all students)	2.3 (2010) 2.5 (2011)		5.6 (2010) 6.0 (2011)	
Inflow of students from EU-27, EEA and candidate countries (% of all students in the country)	1.2 (2010) 1.3 (2011)		3.1 (2010) 3.4 (2011)	
Creative goods exports (value (%), rank)	2.3	37	3.3	24
Creative services exports (value (%), rank)	7.6	26	5.1	39
Creative goods exports (average annual growth (%) in the period 2002-2011)	5.89		9.43	
International tourist arrivals (thousands, 2011)	2665.0		2036.7	

Notes: * National feature films produced in a country per million inhabitants (for a broader explanation see Cornell University, INSEAD and WIPO 2013, pp. 45).

** Paid-for daily newspapers in circulation per thousand inhabitants (for a broader explanation see Cornell University, INSEAD and WIPO 2012, pp. 51).

Sources: WEF (2014), Eurostat (2014), Cornell University, INSEAD and WIPO (2013), own calculations.

As regards institutional support for culture, the selected indicators show greater political will for supporting culture in Estonia: higher public expenditure for culture, more developed organizational structure for public support to culture, institutional mechanisms supporting private financing of culture, existing public institutional support for cultural and creative industries, geographically dispersed public higher educational institutions from the field of culture, the existence of private higher educational institutions from the field of training for creative skills and developed institutional mechanisms for supporting excellence in the fields of culture and creativity (Table 4). If we take a look at institutional support for cultural diplomacy in both countries, the data show strong advantages of Estonia in this field as well (Table 5).

Table 4: Indicators of institutional support for culture in Slovenia and Estonia

<i>Indicator</i>	<i>Slovenia</i>		<i>Estonia</i>	
Public expenditure on culture (value in EUR/per capita, % of GDP)	103.0 (2009) 93.0 (2010)	0.6 (2009) 0.5 (2010)	192.9 (2009) 188.2 (2010) 187.7 (2011)	1.9 (2009) 1.8 (2010) 1.6 (2011)
National authorities responsible for the distribution of public funds for culture	Ministry for Education, Science, Culture and Sport (from 2012)		Ministry of Culture and Cultural Endowment of Estonia (responsible for the distribution of excise taxes on gambling, alcohol and tobacco, collected for cultural purposes)	
Distribution of public funds for culture between different levels of government	National authority (61 %), Local authorities (39 %) (2007)		National authorities (54.) %), Regional authorities (0.4 %), Local authorities (45.6 %) (2011)	
Private financing of culture	No information available.		Tax-exempt donations (max 5% of the taxpayer total taxable income, max 10 % of the year's profit for legal persons), administered by Estonian National Culture Foundation and grants from the Open Estonia Foundation, financed by George Soros.	
Specific public institutional support to the cultural and creative industries	None, neither within the Ministry of Culture nor within other public institutions.		Within the Ministry of Culture in cooperation with the governmental agency Enterprise Estonia (Creative Estonia).	

(continued on the next page)

Table 4: Indicators of institutional support for culture in Slovenia and Estonia (cont.)

<i>Indicator</i>	<i>Slovenia</i>	<i>Estonia</i>
Arts and cultural education: institutional overview	<ul style="list-style-type: none"> • Higher Education in Arts available only in the capital of Slovenia – at the University of Ljubljana (Faculty of Arts) and at four Academies in Ljubljana. • Some study courses from the field of culture available at the Faculty of Social Sciences and Faculty of Natural Science and Design in Ljubljana. 	<ul style="list-style-type: none"> • Higher Education in Arts available in three towns – at three public universities and at one public professional high school. • Higher education in the field of cultural management is available in three towns at three institutions (College, Faculty and the Academy). • Two private universities Euroacademy and the Estonian Business College Mainor with curricula in fields related to design.
Grants and awards in the field of culture	<ul style="list-style-type: none"> • One national financial award in the field of culture. • Around 70 other non-financial prizes awarded by professional associations of artists, public institutions and public foundations. 	<ul style="list-style-type: none"> • Six national financial awards in the field of culture per year. • Twenty grants yearly for artistic projects or professional studies, administered mostly by the Cultural Endowment of Estonia and the Council for Gambling taxes. • Financial prizes for outstanding creative works twice a year.

Sources: Eurostat (2011), Council of Europe (2009 and 2013), Podgornik et al. (2012), own calculations.

Table 5: Governmental institutional support for cultural diplomacy in Slovenia and Estonia

<i>Slovenia</i>	<i>Estonia</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Ministry of Foreign Affairs – no specific department for cultural diplomacy, the area of culture integrated within the Department for public diplomacy and partly in the field of bilateral economic cooperation within the Directorate for economic diplomacy. • The Slovenian Culture and Information Centre (SKICA) in Austria (Vienna) established in 2011. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ministry of Foreign Affairs – Cultural and Business diplomacy as a division within the External and Development Cooperation Department. • Cultural counsellors working at Estonian Embassies in Berlin, London, Paris, Helsinki, Moscow and Brussels. • The branch offices of The Estonian Institute (established in 1989, initially as an NGO, nowadays financed by the state), located in Helsinki, Budapest and Stockholm. • International cultural cooperation – a special area within the Estonian Ministry of Culture: “introducing Estonian culture abroad”.

Sources: Council of Europe (2009 and 2013).

Since public perception of culture is not an unimportant factor for a nation’s potential to influence others in international relations by means of its culture, we have examined the findings on perceptions of culture in Slovenia and Estonia according to the most recent available data (European Commission 2007). The data shows that an average Estonian is more interested in culture and understands it more positively than an average Slovene (Table 6). The culture itself is also more important to an average Estonian than to an average Slovene. The only exception in this regard is interest in sport events.

There are notable differences in understanding the concept of culture between an average Slovene and an average Estonian: the latter understands it more broadly, whilst an average Slovene understands it more narrowly (mostly as arts, literature, poetry, playwriting, life style and manners). An average Estonian also sees culture much more as a valuable tool for greater mutual understanding among different nations than an average Slovene. Accordingly, Slovenes show a lower will for learning foreign languages than Estonians (Table 6).

Table 6: Perceptions of culture in Slovenia and Estonia

<i>Question</i>	<i>Selected indicative answers</i>	<i>Slovenia</i>	<i>Estonia</i>
“What comes to your mind when you think about the word “culture?”	Not interested, not for me	3 %	1 %
	Too elite, snobbish, posh, boring (negative connotations)	1 %	0 %
“How important is culture to you personally?”	Important	76 %	83 %
	Not important	23 %	17 %
“How many times in the last twelve months have you ...			
... seen a ballet, a dance performance or an opera?”	At least once	16 %	23 %
... been to the theatre?”	At least once	36 %	49 %
... been to a sport event?”	At least once	50 %	41 %
... been to a concert?”	At least once	49 %	62 %
... visited museums or galleries?”	At least once	39 %	48 %
... watched a cultural programme or listened to the cultural programme on the radio?”	At least once	86 %	93 %
“Which of the following, if any, are the main barriers for you to access culture or take part in cultural activities?”	Lack of interest	47 %	16 %
	Lack of information	23 %	12 %
	Lack of knowledge or cultural background	21 %	6 %
“Culture and cultural exchanges should have a very important place in the EU so that citizens from different Member states can learn more from each other and feel more European.”	Disagree	7 %	3 %

(continued on the next page)

Table 6: Perceptions of culture in Slovenia and Estonia (cont.)

<i>Question</i>	<i>Selected indicative answers</i>	<i>Slovenia</i>	<i>Estonia</i>
“Culture and cultural exchanges can play an important role in developing greater understanding and tolerance in the world, even when there are conflicts or tensions.”	Totally disagree	3 %	1 %
	Disagree	11 %	6 %
“Would you be willing to learn a new language or improve your command of another language(s)?”	Yes	53 %	72 %
	No	46 %	25 %

Notes: The numbers are a percentage of respondents; multiple answers were possible – the most indicative ones were selected.

Source: European Commission (2007).

9 CONCLUSION

The comparative analysis presented in this paper has shown that Slovenia achieves relatively low national brand strength due to several weaknesses in its political, economic and social environment. Thus, the foundations for the enforcement of soft power and cultural diplomacy in international relations are weak as well. Spiritual and intellectual capacities of a country, reflected in the performance of institutions and policies, are the consequence of a nation’s culture. Spiritually impoverished and unconscious citizens, as voters and decision makers, trigger inefficient and inconsistent policies and institutions, and vice versa. Hence our stated hypothesis appears to have been confirmed. An average Slovene does not fully understand the importance of culture and this fact is reflected in Slovenian formal institutions and their policies. A low level of nation’s cultural awareness (country’s informal institutions) leads to poor political and economic cultures in that country, which then determine its political, economic and legal systems (country’s formal institutions¹⁶) and vice versa. This vicious circle can cause long-term negative consequences for a nation’s prosperity.

In comparison to Estonia, a country that started its independence path under worse economic and social starting points than Slovenia due to a more rigid political system in the past, Slovenia stagnates and regresses today. Although it is classified among innovation-driven economies, several indicators show that it still belongs

¹⁶ The ingredients and features of informal institutions are traditions, language, customs, moral values, beliefs, accumulated wisdom of the past and current set of values; formal rules are constitutions, statutes, common law, and other governmental regulations that determine the political, economic and legal system of a country (North 1990).

among transition economies. Observing the facts from a more holistic point of view, in more than 20 years of independence, Slovenia has not been able to use its political, economic and social potentials (including cultural capital) to affect others by attraction and co-option, even though it, comparatively, had a better starting point for doing so.¹⁷

The comparable country in our empirical analysis should serve to Slovenian policy makers as an example of good practice. Slovenian actors of cultural diplomacy¹⁸ should understand the broader role of culture and cultural diplomacy in globalised societies – not only its political, but especially its economic and social value. Its economic value is shown not only in direct outputs and exchanges of persons, goods and services, but also in indirect effects on national reputation and the national brand, respectively. Creative societies and a multi-polar world, where nations are competing through their identities, demand both types of economic value formation. Cultural diplomacy, as an instrument of social integration, gives the opportunity to appreciate points of commonality and, where there are differences, to understand the motivations and humanity that underlie them. In an interconnected world with culturally diverse societies the social integration dimension of cultural diplomacy has important benefits as well. An understanding of the myriad of values of cultural diplomacy should be formulated in the policies that support the development of these values and the opportunities offered by several programmes, policies and initiatives of the European Union in the field of supporting culture and creativity should be exploited.¹⁹ Most importantly: all actors should act with, rather than against, each other, with a common goal in order to raise the country's level of culture and be awarded by the various benefits towards prosperity of the country and welfare of its citizens.

The comparability criteria chosen and the selection of only one comparable country can be named as the main limitation of our study. Further research could address the question of interrelations among the political, economic and social environment and the enforcement of cultural diplomacy in Slovenia and the other members of the Forum of Slavic Cultures. The research could reveal the comparative position of Slovenia in this field and evaluate its opportunities in the European Union's programmes and initiatives in the field of culture until 2020.

¹⁷ According to the EU Cultural Diplomacy Index, Slovenia ranks 20th and Estonia 12th among the 27 EU Member States (ICD 2012).

¹⁸ For a review of them see Podgornik et al. (2013, pp. 91-92).

¹⁹ See http://ec.europa.eu/culture/index_en.htm for direct and indirect programmes, policies and initiatives in the field of culture. For the appropriate conditions for culture-based creativity to emerge, see KEA European Affairs (2009).

REFERENCES:

1. ANHOLT, S. (2007): *Competitive Identity. The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2007. 160 pp. ISBN 978-0-230-50028-0.
2. BOUND, K. et al. (2007): *Culture is a central component of international relations. It's time to unlock its full potential*. London: Demos, 2007. 113 pp. ISBN 978-1-84180-177-3.
3. BRITISH COUNCIL. (2013): Influence and Attraction. Culture and the Race for Soft Power in the 21st Century. [Online.] In *The British Council Web Portal*, 2013. [Cited 5.5.2014.] Available online: <<http://www.britishcouncil.org/sites/britishcouncil.uk2/files/influence-and-attraction-report.pdf>>.
4. CIA. (2014a): Slovenia. [Online.] In *CIA Library Web Portal*, 2014. [Cited 10.5.2014.] Available online: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html>>.
5. CIA. (2014b): Estonia. [Online.] In *CIA Library Web Portal*, 2014. [Cited 10.5.2014.] Available online: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/en.html>>.
6. CORNELL UNIVERSITY – INSEAD – WIPO. (2012): The Global Innovation Index 2012: Stronger Innovation Linkages for Global Growth [Online.] In *WIPO Web Portal*, 2012. [Cited 14.5.2014.] Available online: <http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/economics/gii/gii_2012.pdf>.
7. CORNELL UNIVERSITY – INSEAD – WIPO. (2013): The Global Innovation Index 2013: The Local Dynamics of Innovation. [Online.] In *WIPO Web Portal*, 2013. [Cited 14.5.2014.] Available online: <http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/economics/gii/gii_2013.pdf>.
8. COUNCIL OF EUROPE. (2009): Country Profile: Slovenia. [Online.] In *Council of Europe Compendium – Cultural Policies and Trends in Europe Web Portal*, 2009. [Cited 23.4.2014.] Available online: <http://www.culturalpolicies.net/down/slovenia_012009.pdf>.
9. COUNCIL OF EUROPE. (2013): Country Profile: Estonia. [Online.] In *Council of Europe Compendium – Cultural Policies and Trends in Europe Web Portal*, 2013. [Cited 23.4.2014.] Available online: <http://profiles.culturalpolicies.net/down/estonia_032013.pdf>.
10. CULL, N. J. (2009): Public Diplomacy before Gullion: the Evolution of a Phrase. In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York: Routledge, 2009, pp. 19-23. ISBN 978-0-415-95301-6.
11. CULL, N. J. (2011): Wikileaks, public diplomacy 2.0 and the state of digital public diplomacy. In *Place Branding and Public Diplomacy*, 2011, Vol. 7, No. 1, pp. 1-8.
12. DAHL, R.A. (1957): The concept of power. In *Behavioral Science*, 1957, Vol. 2, No. 3, pp. 201-215.

13. DE VRIES, G. (2008): A Europe Open to Culture: Proposals for a European Strategy of Cultural Diplomacy. In *New Paradigms, New Models: Culture and the EU External Relations: Background papers*. Ljubljana: ZRC Publishing, 2008, pp. 9-72. ISBN 978-961-254-064-7.
14. ERNST & YOUNG. (2012): Rapid-growth markets soft power index. Spring 2012. [Online.] In *The Emerging Markets Center Web Portal*, 2012. [Cited 21.4.2014.] Available online: <http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf>.
15. EUROPEAN COMMISSION. (2007): European Cultural Values. Special Eurobarometer 278. [Online.] In *European Commission's Creative Europe Web Portal*, 2007. [Cited 19.5.2014.] Available online: <http://ec.europa.eu/culture/documents/values-report-en_en.pdf>.
16. EUROPEAN COMMISSION. (2012): Promoting cultural and creative sectors for growth and jobs in the EU. COM 537 final. [Online.] In *European Union's EUR-Lex Web Portal*, 2012. [Cited 9.5.2014.] Available online: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0537:FINEN:PDF>>.
17. EUROSTAT. (2011): Cultural Statistics. 2011 Edition. [Online.] In *Eurostat Web Portal*, 2011. [Cited 7.5.2014.] Available online: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-32-10-374/EN/KS-32-10-374-EN.PDF>.
18. EUROSTAT. (2014): Statistics. [Online.] In *Eurostat Web Portal*, 2014. [Cited 3.5.2014.] Available online: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>>.
19. FUTURE BRAND. (2013): Country Brand Index 2012-13. [Online.] In *Future Brand Web Portal*, 2013. [Cited 23.5.2014.] Available online: <http://www.futurebrand.com/images/uploads/studies/cbi/CBI_2012-Final.pdf>.
20. HERITAGE FOUNDATION. (2014): Index of Economic Freedom. [Online.] In *Heritage Foundation Web Portal*, 2014. [Cited 14.5.2014.] Available online: <<http://www.heritage.org/index/ranking>>.
21. HOCKING B. et al. (2013): Futures for Diplomacy: Integrative diplomacy in the 21st century. [Online.] In *The Netherlands Institute of International Relations Clingendael Web Portal*, 2013. [Cited 27.5.2014.] Available online: <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20121030_research_melissen.pdf>.
22. HOWKINS, J. (2007): *The Creative Economy: How People make Money from Ideas*. 2nd ed. London: Penguin Press, 2007. 288 pp. ISBN 978-0-14-191023-9.
23. ICD. (2012): Cultural Diplomacy in the Public Sector. Executive Summary of the Public Sector Ranking 2012. [Online.] In *Institute for Cultural Diplomacy Berlin Web Portal*, 2012. [Cited 12.5.2014.] Available online: <http://www.cdn.org/content/pdf/Cultural_Diplomacy_Outlook_Report_2011_-_01-01.pdf>.
24. KEA EUROPEAN AFFAIRS. (2009): The Impact of Culture on Creativity. [Online.] In *European Commission Creative Europe Web Portal*, 2009. [Cited

- 4.5.2014.] Available online: <http://ec.europa.eu/culture/documents/study_impact_cult_creativity_06_09.pdf>.
25. KHANNA, P. (2011): *How to Run the World: Charting a Course to the Next Renaissance*. New York: Random House, 2011. 272 pp. ISBN 978-1-4000-6827-2.
 26. KOREZ-VIDE, R. (2006): Sistemske spremembe kot vzvod za premagovanje slovenske razvojne vrzeli. In *Ekonomске in socialne reforme: priložnost ali tveganje?* Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor, 2006, pp. 55-68. ISBN 978-961-6354-42-6.
 27. LEONARD, M. et al. (2002): *Public Diplomacy*. London: The Foreign Policy Centre, 2002. 183 pp. ISBN 978-1-90-355813-3.
 28. MARK, S. (2009): A Greater Role for Cultural Diplomacy. [Online.] In *The Netherlands Institute of International Relations Clingendael Web Portal*, 2009. [Cited 5.5.2014.] Available online: <http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20090616_cdsp_discussion_paper_114_mark.pdf>.
 29. MCCLORY, J. (2011): The new Persuaders II. A 2011 Ranking of Soft Power. [Online.] In *Great Britain's Institute for Government Web Portal*, 2011. [Cited 21.4.2014.] Available online: <http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20New%20PersuadersII_0.pdf>.
 30. MCCLORY, J. (2012): The new Persuaders III. A 2012 Ranking of Soft Power. [Online.] In *Great Britain's Institute for Government Web Portal*, 2012. [Cited 21.4.2014.] Available online: <http://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/The%20new%20persuaders%20III_0.pdf>.
 31. MELISSEN, J. (2011): Beyond the New Public Diplomacy. [Online.] In *The Netherlands Institute of International Relations Clingendael Web Portal*, 2011. [Cited 17.4.2014.] Available online: <http://clingendael.info/publications/2011/20111014_cdsp_paper_jmelissen.pdf>.
 32. MURRAY, S. (2008): Consolidating the Gains Made in Diplomacy Studies: A Taxonomy. In *International Studies Perspectives*, 2008, Vol. 9, No. 1, pp. 22-39.
 33. NORTH, D. C. (1990): *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 159 pp. ISBN 978-0521397346.
 34. NYE, J. (2004): *Soft Power: The means to success in world politics*. New York: Public Affairs, 2004. 191 pp. ISBN 978-1586483067.
 35. NYE, J. (2008): Public Diplomacy and Soft Power. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2008, No. 616, pp. 94-109.
 36. NYE, J. (2011a): Power and Foreign Policy. In *Journal of Political Power*, 2008, Vol. 4, No. 1, pp. 9-24.
 37. NYE, J. (2011b): *The Future of Power*. New York: Public Affairs, 2011. 320 pp. ISBN 978-1610390699.

38. PINE, B. J. – GILMORE, J. H. (1999): *The Experience Economy. Work is Theatre & Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press, 1999. 253 pp. ISBN 978-0875848192.
39. PODGORNIK, A. et al. (2012): *Kulturna diplomacija slovenskih držav v Evropski uniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2012. 238 pp. ISBN 978-9612356132.
40. REPORTERS WITHOUT BORDERS. (2014): World Press Freedom Index 2014. [Online.] In *Reporters without Borders Web Portal*, 2014. [Cited 6.5.2014.] Available online: <<https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>>.
41. RICHARDS, G. (2011): Creativity and Tourism: The State of the Art. In *Annals of Tourism Research*, 2011, Vol. 38, No. 4, pp. 1225–1253.
42. RONFELDT, D. - ARQUILLA, J. (2009): Noopolitik: A New Paradigm for Public Diplomacy. In *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York: Routledge, 2009, pp. 352-365. ISBN 978-0415953023.
43. U.S. DEPARTMENT OF STATE. (2005): Cultural Diplomacy: The Linchpin of Public Diplomacy. [Online.] In *U.S. Department of State Web Portal*, 2005. [Cited 6.5.2014.] Available online: <<http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>>.
44. UNCTAD. (2010): Creative Economy Report 2010. [Online.] In *UNCTAD Web Portal*, 2010. [Cited 23.5.2014.] Available online: <http://unctad.org/en/Docs/ditctab20103_en.pdf>.
45. VAN STADEN, A. (2005): Power and legitimacy: The quest for order in a unipolar world [Online.] In *Netherlands Institute of International Relations Clingendael Web Portal*, 2005. [Cited 27.4.2014.] Available online: <<http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/315571896.pdf>>.
46. WANG, L. (2006): Localising public diplomacy: the role of sub-national actors in nation branding. In *Place Branding*, 2006, Vol. 2, No. 1, pp. 32-42.
47. WEF – WORLD ECONOMIC FORUM. (2014): The global Competitiveness Report 2013-2014. [Online.] In *World Economic Forum Web Portal*, 2014. [Cited 19.4.2014.] Available online: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf>.
48. WILSON, E. J. III. (2008): Hard Power, Soft Power, Smart Power. In *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 2008, No. 616, pp. 110-124.

ANWAR AS-SĀDĀT A PRÍČINY VEDÚCE K VOJNE V OKTÓBRI 1973

ANWAR AS-SĀDĀT AND THE FACTORS LEADING TO THE WAR OF OCTOBER 1973

*Karol R. Sorby*¹

Keď sa Anwar as-Sādāt po neočakávanom úmrtí nesmierne populárneho Džamāla cAbdannāšira stal prezidentom Egypta, prvé hodnotenie situácie v Egypte mu naznačilo, aké vážne úlohy ho čakajú: odstrániť svojich ľavicových súperov a vybudovať si spoľahlivú mocenskú základňu; ukončiť izraelskú okupáciu egyptského územia a pokonáť sa s trvalými hospodárskymi problémami Egypta. Anwar as-Sādāt spustil kontrarevolúciu, ktorou zásadne odstránil z Egypta nāširizmus; vnútropoliticky tak, že socializmus nahradil nedobre riadeným kapitalizmom a v zahraničnej politike výmenou panarabských spojenectiev svojho predchodcu, spojenectvami s konzervatívnymi a „umiernenými“arabskými režimami. Sprievodná nová orientácia egyptskej zahraničnej politiky znamenala ukončenie privilegovaných vzťahov so Sovietskym zväzom a ponúknutie Egypta ako kandidáta na členstvo v americkom tábore.²

Kľúčové slová: vojna 1967, okupácia arabských území, rezolúcia BR OSN 242, Rogersov plán, Jarringova misia, obdobie diplomatickej nečinnosti, príprava na novú vojnu.

Upon becoming president of Egypt following the sudden death of the immensely popular Jamāl cAbdannāšir, Anwar as-Sādāt's first assessment of his local environment in Egypt presented him with a number of dilemmas: how to eliminate his rivals from the left and establish a reliable power base; how to terminate Israeli occupation of Egyptian territory; and how to cope with Egypt's perennial economic problems. Anwar as-Sādāt mounted a counter-revolution which essentially de-Nasserized Egypt; internally by replacing socialism with ill-regulated capitalism, and externally by replacing his predecessor's Pan-Arab alliances with a coalition with conservative and

¹ doc. PhDr. Karol R. Sorby, DrSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 85235 Bratislava, e-mail: karol.sorby@euba.sk.

Autor je vedúcim Katedry medzinárodných politických vzťahov na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave a významný slovenský arabista s dlhoročnou praxou v diplomatických službách.

² Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA 2/0141/12.

“moderate” Arab regimes. The concomitant reorientation of Egyptian foreign policy resulted in the termination of the privileged relations with the Soviet Union and offering of Egypt as a candidate in the American camp.

Key words: war of 1967, occupation of Arab lands, UN resolution 242, Rogers’ plan, Jarring mission, “standstill diplomacy”, preparation for a new war.

JEL: F51, Y80

1 ÚVOD – PREKÁŽKY PRI UPLATŇOVANÍ REZOLÚCIE BR OSN 242/67

Richard Nixon po zvolení za prezidenta USA, ešte v novembri 1968 pred nástupom do funkcie, vyslal na Blízky východ bývalého guvernéra Pennsylvánie Williama Scrantona, aby sa oboznámil so situáciou a podal návrhy pre formovanie politiky USA v regióne v nasledujúcom období. William Scranton v správe poukázal na úskalia jasne proizraelského stanoviska Johnsonovej administratívy a navrhol „vyvázenejší“ prístup Washingtonu k Blízkeho východu (Israeli 1985, s. 50). Tieto závery síce ovplyvnili začiatok Nixonovho funkčného obdobia, ale nemali dlhé trvanie. Zvyšujúce sa napätie medzi Egyptom a Izraelom v oblasti Suezského prielivu pre neochotu Izraela stiahnuť sa z arabských území okupovaných vo vojne 1967, vyústilo 8. marca 1969 do tzv. „vojny na vyčerpanie“³ (Sorby 2011). V snahe zmierniť následky nových bojov, USA a ZSSR 3. apríla 1969 iniciovali v rámci rozhovorov dvoch veľmocí, rad stretnutí, ku ktorým sa občas pripojili Veľká Británia a Francúzsko. Tieto rokovania sa v konečnom dôsledku skončili neúspešne najmä preto, lebo k relevantnej rezolúcii BR 242 USA prevzali argumentačnú pozíciu Izraela, zatiaľ čo ZSSR obhajoval stanovisko Egypta (Taylor 1986, s. 149).

Ozbrojený konflikt nazvaný „vojna na vyčerpanie“ vyústil do jednostrannej americkej mierovej iniciatívy označenej ako *Rogersov plán*. V prejave prednesenom vo Washingtone 9. decembra 1969 vtedajší minister zahraničných vecí USA William Rogers načrtol návrh vyváženého prístupu k mieru na Blízkom východe. Vyhlásenie odrážalo zmenu v postoji USA, keďže neuprednostňovalo žiadnu stranu a zásadne sa postavilo za stiahnutie Izraela z okupovaných území. „Akékoľvek zmeny v predtým existujúcich hraniciach sa nesmú odvolávať na právo dobyvateľa a do úvahy sa môžu brať iba nepodstatné úpravy slúžiace obojstrannej bezpečnosti“ (Department of State 1984, s. 23-29). Rogersov plán sa však ukázal ako prechodná výchylka v smerovaní Washingtonu a nikdy sa nestal hlavným prvkom americkej blízkovýchodnej politiky. Jeho jediným konkrétnym výsledkom bolo iba ukončenie „vojny na vyčerpanie“ 7. augusta 1970 (Rijād 1985, s. 279-280).

V období od januára 1969 do augusta 1970 prešla blízkovýchodná politika Nixonovej administratívy dvoma etapami. Počas prvého roku (prvá etapa) vládol konsenzus, že vedenie rokovaní so Sovietskym zväzom o urovnaní arabsko-izraelského

³ Z angl. „War of Attrition“.

konfliktu sa má odohrávať v réžii Štátneho departmentu. Ako súčasť tejto politiky administratíva prijala zdržanlivú politiku pri uzatváraní nových dohôd o dodávkach zbraní Izraelu.⁴ V rámci tejto politiky sa križovali dve odlišné koncepcie. Prvá vnímala Blízky východ ako problém globálnej politiky a jej proponentmi boli Richard Nixon a Henry Kissinger. Táto koncepcia zdôrazňovala nebezpečenstvo konfrontácie supervelmocí a potrebu americko-sovietskych rokovaní. Druhá koncepcia sa sústreďovala viac na regionálne súvislosti ako na globálne. Poukazovala na to, že postavenie USA na Blízkom východe slabne a chýbajúca mierová dohoda nevyhnutne vedie k tomu, že situácia v regióne sa radikalizuje. Druhá etapa politiky voči Blízkeému východu sa začala po odmietnutí Rogersovho plánu Izraelom a rozširovaním sovietskej angažovanosti v Egypte začiatkom roku 1970. Posun v politike USA bol výsledkom nielen vývoja na Blízkom východe, ale aj zvyšujúcim sa vplyvom Henryho Kissingera na riadenie zahraničnej politiky, ktorý kriticky posudzoval Rogersovo riadenie blízkovýchodnej diplomacie (Quandt 2001, s. 74-75).

Keď konečne 7. augusta 1970 vstúpila do platnosti dohoda o prímerí, začala sa nová fáza arabsko-izraelského konfliktu. Prímerie paradoxne uvoľnilo sily, ktoré rýchlo podkopali vyhliadky na mierové rozhovory a namiesto toho vyvolali krízu, ktorá znamenala nebezpečenstvo pre Nixonovu administratívu. Počas augusta a septembra 1970 prezident Nixon a jeho poradca pre národnú bezpečnosť Henry Kissinger boli čoraz viac zaujatí krízou na Blízkom východe, osobitne v Jordánsku (Kalb a Kalb 1974). Najviac sa obávali rastu sovietskeho vplyvu v regióne, preto sa prednostne zaoberali americko-sovietskymi vzťahmi. Výsledkom bolo nové definovanie problémov Blízkeho východu a prehodnotenie politického vývoja v regióne. Vo Washingtone pri Rade národnej bezpečnosti bol v auguste 1969 vytvorený podvýbor nazvaný „Washingtonská zvláštna akčná skupina“⁵, ktorý v krízových obdobiach zvolával a riadil Henry Kissinger, aby sa zaoberal krízovými problémami (Kissinger 1979, s. 621). V novej koncepcii sa kľúčom na oslabovanie sovietskeho vplyvu v arabskom svete a obnovu stability javili americko-izraelské vzťahy. Navyše, smrť egyptského prezidenta Džamāla °Abdannāšira (28. septembra 1970) otvárala možnosti miernejšej egyptskej zahraničnej politiky (Freedman 1982, s. 41). Aj keď sa neskôr ukázala nesprávnosť viacerých východísk a hodnotení, táto koncepcia takmer tri roky slúžila na odôvodňovanie americkej politiky zameranej v prvom rade na oslabovanie sovietskeho vplyvu v Egypte, najmä rozsiahlymi dodávkami amerických zbraní do Izraela.

Izraelčanom sa od začiatku nepáčilo, že americká pomoc ich štátu je motivovaná predovšetkým s ohľadom na domácu americkú politiku a na nejasné pocity morálnych záväzkov. Odmietali tiež argumentáciu zástancov „vyváženého“ prístupu

⁴ Prameň: Vystúpenie prezidenta Nixona z 20. júla 1970, zverejnené v New York Times 21. júla 1970.

⁵ Z angl. „Washington Special Action Group“.

k stranám konfliktu, ktorí považovali Izrael za bremeno americkej diplomacie na Blízkom východe (Golan 1990, s. 74-76). Po víťazstve v roku 1967 začali presadzovať tézu, že silný Izrael je strategickým záujmom USA. Po vyriešení jordánskej krízy (september 1970), poklesli v USA obavy z radikalizácie palestínskeho hnutia a ďalšej ozbrojenej konfrontácie na Blízkom východe (Quandt 1977, s. 123-127). Región sa zdal pokojnejší a kľúčom k tejto stabilite bola vojenská rovnováha, ktorá jasne zvýhodňovala Izrael. Zostávajúcu hrozbu predstavovalo pokračovanie sovietskej vojenskej prítomnosti v Egypte a v Sýrii. Osobitná pozornosť americko-izraelskej politiky sa preto začala sústreďovať na prezidenta Anwara as-Sādāta: bolo ho treba presvedčiť, že sovietska vojenská prítomnosť v jeho krajine je hlavnou prekážkou pre opätovné získanie Sinaja a keď bude pokračovať prísun sovietskych zbraní do Egypta, bude vyvažovaný ešte masívnejším prísunom amerických zbraní do Izraela, a to mu neumožní siahnuť po vojenskej alternatíve. Pokým bude sovietska vojenská prítomnosť v Egypte pokračovať, USA nebudú mať výrazný záujem o dosiahnutie urovnania (Quandt 2001, s. 84-85).

2 NOVÝ EGYPTSKÝ PREZIDENT NA SCÉNE

Muḥammad Anwar as-Sādāt sa stal členom hnutia Slobodných dôstojníkov koncom roku 1951. Takmer všetci členovia vedenia hnutia vtedy boli proti jeho prijatiu, lebo sa obávali, že sa z neho môže vyklúť dvojité agent, ale Džamāl °Abdannāšir, ktorý s ním strávil ešte v roku 1938 istý čas na vojenskom cvičení v Manqabāde, v Hornom Egypte (Anīs 1965, s. 189-190), sa zaňho prihovril s odôvodnením, že pre hnutie môžu byť užitočné jeho styky s palácom. Vďaka tomu Anwar takmer dvadsať rokov strávil vo vysokých štátnych a verejných funkciách v tieni Džamāla °Abdannāšira. Keď bol 15. októbra 1970 zvolený za prezidenta, pred parlamentom vyhlásil, že bude neochvejne pokračovať v línii svojho predchodcu (Hajkal 1988, s. 100).

Zápas o charakter egyptského štátu po smrti Džamāla °Abdannāšira sa naplno rozohrel na jar 1971. Kríza sa začala 21. apríla na zhromaždení ústredného výboru Arabského socialistického zväzu. Na programe rokovania bol návrh na zjednotenie Egypta, Sýrie a Líbye, ale návrh skrýval hlbší zmysel, pretože keby bolo zjednotenie schválené, znamenalo by to rozsiahle administratívne zmeny a nové voľby, ktoré by prezidentovi dali možnosť odstrániť svojich potenciálnych oponentov. Dotknutí politici si to uvedomovali, a preto spustili tvrdý útok proti navrhovanému zjednoteniu, ktorý viedol °Alī Šabrī (Kňazev 1986, s. 31-37). Zdalo sa, že prezident utrpel porážku, keď sa drvivá väčšina prítomných postavila proti návrhu, ale on nemienil zložiť zbrane a paradoxne ho „podržala“ armáda. V priebehu troch týždňov boli vedúci predstavitelia „ľavicovej“ opozície označení za „mocenské centrá“, zbavení funkcií a 15. mája 1971 Anwar as-Sādāt ukončil čistku, ktorú vznešene nazval „opravnou revolúciou“ (Cooper 1982, s. 71-72). Išlo v podstate o štátny prevrat, v rámci ktorého všetci jeho potenciálni oponenti z ľavicového politického spektra skončili vo väzení.

Keď sa domáca kríza urovnala, Anwar as-Sādāt (1978, s. 232) upriamil pozornosť na arabsko-izraelský konflikt. Obával sa, že opakované niekoľkomesačné predlžovania dohody o zastavení paľby vytvoria *fait accompli*, čo nehodlal pripustiť. Ako nevhodný precedens uviedol líniu prímeria po arabsko-izraelskej vojne v roku 1948, ktorú svet po istom čase uznal ako hranice Izraela. Preto si želal nejakú aktivitu, aj keby spočiatku získal od Izraela len málo. Začiatkom mohlo byť získanie kontroly nad východným brehom Suezského priepľavu, lebo by to bol dôkaz, že Izrael môže ustúpiť. Domnieval sa, že po uplatnení zásady stiahnutia sa, aj keď len čiastočného, svetová verejná mienka môže vyvíjať tlak na pokračovanie tohto trendu. Keď si uvedomil, že bude nevyhnutné získať priazeň USA, ktoré zásobujú Izrael všetkým od zbraní po potraviny, rozhodol sa prijať rezolúciu BR 242, hoci predtým ju odmietal. Súhlasil aj s misiou Gunnara Jarringa a prejavil záujem dospieť k nejakej dohode pod záštitou USA. Dokonca bol pripravený pristúpiť na etapovité sťahovanie vojsk v súlade s Rogersovým plánom, za predpokladu, že to prinesie rýchle výsledky, že nebude musieť priamo rokovať s Izraelom a že nebude musieť podpísať mierovú zmluvu (Israeli 1985, s. 66).

Sovietska hospodárska a vojenská pomoc Egyptu, najvplyvnejšej arabskej krajiny Blízkeho východu, bola mimoriadne veľká. Opätovné vyzbrojenie armády po zdrvujúcej porážke v roku 1967 a vyslanie viacerých výcvikových misií vtiahlo Sovietov do centra diania v egyptskej armáde. V priebehu rokov 1967 až 1973 ZSSR dodal do krajín Blízkeho východu zbrane za takmer 3 miliardy USD, z ktorých zbrane v hodnote 1,77 miliárd USD boli dodané Egyptu (Dawisha 1979, s. 180).⁶ Na druhej strane, Egypt poskytol sovietskej stredomorskej flotile námorné základne v Alexandrii a v Port Saíde a sovietski piloti mohli na sovietskych lietadlách s egyptskými výsostnými znakmi lietať nad Stredozemným morom (Hurewitz 1969, s. 3). Sovietsko-egyptské vzťahy boli zložité kvôli odlišným názorom na použitie sily v arabsko-izraelskom konflikte. V prvom rade, pre celkovú slabosť Egypta prevládala medzi Egyptanmi tendencia nerozlišovať medzi obrannými a útočnými zbraňami. Do konca roku 1970 sa egyptská stratégia obmedzovala na zabránenie izraelským náletom do egyptského vnútrozemia. Podarilo sa to však až po inštalácii batérií sovietskych protiletadlových raketových systémov SAM-2 a SAM-3 na západnom brehu priepľavu a okolo veľkých miest. Zlepšujúca sa obranná schopnosť podnecovala žiadosť (živila túžbu) po zodpovedajúcich útočných zbraňach, ako napr. stíhacie bombardéry MiG-23 a najnovšie sovietske tanky. Sovieti však dali Egyptanom do rúk iba malý počet moderných lietadiel, ostatné obsluhoval sovietsky vojenský a technický personál.

Je potrebné zdôrazniť, že ZSSR – napriek poskytovaniu pomoci a podpory Arabom – naďalej hájil právo Izraela na existenciu v rámci hraníc pred júnovou vojnou. Väčšina západných pozorovateľov a komentátorov si nevšimla, že na uznaní

⁶ Tento objem predstavoval vyše 96 % egyptského dovozu zbraní v danom období.

Izraela zo strany ZSSR sa nič nezmenilo, hoci s arabskými krajinami udržiaval úzke vzťahy. ZSSR napriek tomu, že odsúdil izraelskú okupáciu arabských území, naďalej uznával nezávislosť a suverenitu Izraela a všeobecne sa staval proti použitiu sily v arabsko-izraelskom konflikte. Navyše, Moskva opakovane vyzývala k umiernenosti a kompromisu arabských vodcov a miestne komunistické strany (Journal of Palestine Studies 1972). Predstavitelia Komunistickej strany Sýrie dostali v roku 1971 vysvetlenie, že ZSSR, aj keď je pripravený vojensky pomáhať arabským krajinám, vidí vojenské riešenie tohto konfliktu ako nerealistické. Hrozí totiž narušenie rovnováhy síl v regióne a riziko, že blízkovýchodný konflikt by sa mohol vystupňovať do konfrontácie Východ-Západ. Tento celkový postoj bol jasne prejavovaný v diskusii BR OSN o zásadách spravodlivého a trvalého mieru na Blízkom východe, ktorá nasledovala po vojne v roku 1967, kde ZSSR zdôrazňoval neprípustnosť získavania území prostredníctvom vojny a vyzýval na stiahnutie sa Izraela z okupovaných území a spravodlivé riešenie otázky palestínsky utečencov. Sovietsky návrh zároveň uznával právo všetkých štátov, vrátane Izraela, „existovať ako nezávislý národný štát a žiť v mieri a bezpečnosti“ (Report of the Security Council 1968). Britmi redigovaný text rezolúcie 242, ktorý BR nakoniec schválila, prevzal viaceré formulácie navrhované sovietskou stranou, ale pripustil vágnu formuláciu v otázke odchodu izraelských vojsk z okupovaných území (Sorby 2010, s. 7-23).

Pomoc, ktorú ZSSR poskytoval arabským krajinám, bola súčasťou zámeru stabilizovať región a upevniť v ňom svoj nadobudnutý vplyv, ale zároveň vyvarovať sa konfrontácie na úrovni superveľmocí s USA. Keď odhliadneme od tzv. revolučno-demokratických arabských režimov a arabsko-izraelského problému, sovietska zahraničná politika nezaznamenala výraznejší úspech. V arabských krajinách Perzského zálivu sa obavy Západu, že ZSSR dokáže využiť odchod Británie z regiónu na to, aby sa tam sám usadil a ohrozoval plynulý tok ropy, ukázali ako neopodstatnené (Ismael 1986, s. 182). Kráľovstvo Saudskej Arábie nechcelo meniť svoje dlhoročné vojenské a hospodárske vzťahy so Západom napriek výslovnému nesúhlasu s podporou USA Izraelu a bezcitnému postupu voči Palestínčanom (Korany 1984, s. 250). Podobne Kuvajt, starajúci sa o vlastné bohatstvo a bezpečnosť, nemal záujem opustiť svoju politiku neutrality tak voči otázkam týkajúcim sa sovietsko-amerických vzťahov ako aj vzťahov medzi revolučnými a konzervatívnymi arabskými štátmi.

Kremeľ bol znepokojený tým, že prezident odstránil ich spojencov z egyptskej politiky, preto Nikolaj Viktorovič Podgornij, predseda Prezídia Najvyššieho sovietu ZSSR, pricestoval do Káhiry a viedol dlhé rokovania s Anwarom as-Sādātom, v závere ktorých 27. mája 1971 obaja prezidenti podpísali Zmluvu o priateľstve a spolupráci na pätnásť rokov.⁷ Bolo to za situácie, keď Rogersov mierový plán nezaistil stiahnutie Izraela z okupovaných území a keď Anwar as-Sādāt začal podozrievať nepriateľov

⁷ Text zmluvy je dostupný napríklad v publikácii *The Policy of the Soviet Union in the Arab World: A Short Collection of Foreign Policy Documents*. Moskva: Progress Publishers, 1975.

Egypta (USA a Izrael), že chcú rozložiť jeho krajinu znútra (Israeli 1985, s. 65). Tento krok prekvapil Američanov, ktorí nechápali, ako je možné, že prezident po odstránení funkcionárov považovaných za prosovietskych, podpisuje zmluvu so ZSSR, čo jeho predchodca nikdy neurobil. Obrátili sa preto na svojich spojencov v Saudskej Arábii. Kamāl Adham, bratanec kráľa Fajšala a vedúci saudskoarabskej tajnej služby, ktorý úzko spolupracoval s CIA, zakrátko navštívil Anwara as-Sādāta. Kamāl Adham priblížil prezidentovi úsilie, ktoré Saudská Arábia vynakladá na to, aby sa Američania viacej angažovali na Blízkom východe, čo však naráža na sovietsku prítomnosť v Egypte (Hajkal 1988, s. 118). Prezident však zdôraznil, že pokiaľ USA dodávajú Izraelu všetko, čo potrebuje, on je závislý od sovietskej pomoci a prítomnosti sovietskych poradcov sa môže zbaviť až po ukončení prvej etapy sťahovania izraelských vojsk z okupovaného územia (As-Sādāt 1978, s. 238).

Hlavnou politickou úlohou zostávalo odstránenie dôsledkov júnovej vojny, keďže medzi arabskými štátmi a Izraelom bolo iba prímerie dosiahnuté na základe Rogersovho plánu z augusta 1970. Problém pre prezidenta predstavovala egyptská armáda, ktorá mala jediný cieľ: vojnu na odstránenie následkov nepriateľskej agresie. Aj keď to Anwar as-Sādāt nikdy nepovedal verejne, bol presvedčený, že Džamāl ʿAbdannāšir urobil veľkú chybu, keď po vojne v roku 1967 odmietol uznať porážku. Ťažilo ho aj spojenectvo so Sovietskym zväzom a ovládlo ho presvedčenie, že Egypt by nutne potreboval vlastný Marshallov plán, program na hospodárske ozdravenie, ktorý by mohli financovať a organizovať iba USA (Hajkal 1988, s. 119). V tom čase dospel k vnútornému presvedčeniu, že USA sú najsilnejšou mocnosťou sveta, a keď má dôjsť k nejakému riešeniu – politickému alebo vojenskému – tak to sa nemôže uskutočniť bez vedomia Američanov prostredníctvom Saʿūdovcov (Hajkal 1988, s. 123). Svoje myšlienky však držal v prísnej tajnosti. Anwar as-Sādāt považoval politiku ZSSR na Blízkom východe za účelovú a na rozdiel od snáh Džamāla ʿAbdannāšira o arabskú jednotu presadzoval zásadu „Egypt na prvom mieste“. Už sa necítil viazaný rezolúciou chartúmskeho arabského summitu z augusta 1967, ktorý na izraelskú agresiu reagoval tým, že Arabi nebudú s Izraelom rokovať, neuznajú ho a neuzatvoria s ním mier. Prikláňal sa k celkovému urovnaniu konfliktu založenému na zásade výmeny stratených území za trvalý mier s Izraelom za pomoci USA (Gombár 2009, s. 624).

3 IZRAEL PRISTUPUJE K RIEŠENIU Z POZÍCIE SILY

Izraelská prítomnosť na suverénnom egyptskom území, osobitne pozdĺž Suezského priepľavu, bola pre Anwara as-Sādāta politicky neprijateľná, rovnako ako predtým pre Džamāla ʿAbdannāšira. Ak sa snáď niektorí Egyptčania domnievali, že USA zopakujú svoj postoj z roku 1956 a prinúti Izrael stiahnuť sa z okupovaných území, boli naivní; veď júnová vojna 1967 demonštrovala posilnenie spojenectva medzi USA a Izraelom. Na druhej strane, vývoj udalostí svedčil o tom, že to, čo Arabi

stratili vo vojne, nezískajú späť mierovou cestou, najmä keď neboli ochotní priamo rokovať s Izraelom (Gazit 1997). Anwar as-Sādāt dospel k záveru, že supervelmoci nebudú meniť *status quo* na Blízkom východe, pokiaľ ich záujmy neohrozí nejaká vojenská zrážka medzi Arabmi a Izraelom.

Vojenské velenie v Izraeli bolo presvedčené, že armáda je po všetkých stránkach pripravená kedykoľvek zopakovať, ba rozšíriť úspechy dosiahnuté v júni 1967. Prípadná nová vojenská konfrontácia by sa bola uskutočňovala na okupovaných územiach, ktoré boli dostatočne vzdialené od vlastného izraelského územia. Ani ovládnutie nových rozsiahlych území a nutnosť brániť mnoho nových strategických pozícií neoslabilo jej sebadôveru. V záujme presadenia izraelskej prítomnosti a kontroly Suezského prielivu, ako aj v snahe zaistiť včasné varovanie, sa vláda rozhodla vybudovať tam reťaz pozorovacích stanovišť a opevnení. Tento mohutný projekt, nazvaný Bar-Levova línia, bol dokončený v marci 1969 (Tyler 2012, s. 204-205). Mal Egyptanov odradiť od každého pokusu o prekročenie prielivu a v prípade útoku zadržať nepriateľa do mobilizácie záloh a prísunu ďalších síl. Anwar as-Sādāt pochopil, že keď bude presadzovať vojenské riešenie, jeho prípravy získajú iba obmedzenú podporu zo zahraničia. Sovieti neboli ochotní osvojiť si jeho stratégiu, nieto ho vybaviť potrebnými útočnými zbraňovými systémami, aké požadoval (Kumaraswamy 2000, s. 5). Obmedzené boli aj jeho regionálne možnosti: kým účasť Sýrie bola nevyhnutná tak z vojenských ako aj politických príčin, na Jordánsko sa nemohol spoliehať.

Nixonova administratíva od roku 1971 uplatňovala politiku zvyšovania bojaskopnosti izraelskej armády do takej miery, aby arabské štáty boli nútené prijať urovnanie na základe izraelských podmienok. V tom roku sa americká pomoc Izraelu radikálne zvýšila, takže tvorila približne päťnásobok v porovnaní s najvyššou mierou pomoci poskytnutej v niektorom z predchádzajúcich rokov (Agency for International Development 1975, s. 17). Celková suma príspevku bola 600,8 milióna USD, z čoho 545 miliónov bolo vo forme vojenskej pomoci. Táto politika masívnej pomoci Izraelu bola prijatá v dobe, keď USA ešte nevedeli, že nový egyptský prezident bude oveľa umiernenější ako jeho predchodca. Anwar as-Sādāt už vo februári 1971 preukázal ochotu spolupracovať v rámci mierovej iniciatívy vedenej mediátorom OSN, švédskym veľvyslancom Gunnarom Jarringom.

V polovici roku 1971 si Anwar as-Sādāt uvedomil neúčinnosť prostredníctvom Američanov, ktorí následkom izraelského tlaku odložili realizáciu Rogersovho plánu, takže nádej na spravodlivé mierové urovnanie sa vzdialila. Od Američanov prevzal myšlienku, že rok 1971 by mal byť „rokom rozhodnutia“, a pod týmto heslom chcel svetu naznačiť, že do konca roku egyptská armáda oslobodí okupované územie (Israeli 1978, s. 105). Bol presvedčený, že iba vojna zabráni Izraelčanom pokračovať v expanzívnej politike a zbaví ich vojenských veliteľov nadutosti a pýchy. Preto v nasledujúcom období chcel viackrát obnoviť boje pozdĺž Suezského prielivu, aby posunul udalosti dopredu, ale Sovieti mu to neumožnili (Finklestone 1996, s. 94). Po

pokuse o štátny prevrat v Sudáne zorganizovanom sudánskymi komunistami, na potlačení ktorého sa podieľal aj Egypt, egyptsko-sovietske vzťahy značne ochladli a Kremeľ pozastavil očakávané dodávky zbraní. Anwar as-Sādāt sa cítil ponížený, pretože na základe sľubov Nikolaja Podgorného definitívne zamietol Rogersov plán, a impulzívne vyhlásil svoj „rok rozhodnutia“, a teraz strácal dôveryhodnosť (Israeli 1985, s. 68). Sovietske snahy obmedzovať ofenzívnu silu egyptských ozbrojených síl vyvolali vo velení armády veľkú nespokojnosť.

Egyptský prezident bol pozvaný do Moskvy až 12. októbra 1971. Na poradách došlo k ostrým výmenám názorov, ale napriek tomu sovietske vedenie sľúbilo Egyptu dodať potrebné zbrane do konca roka (Golan 1990, s. 79). Zakrátko, začiatkom decembra, však vypukla indicko-pakistanská vojna, ktorá zákonite vyvolala pozornosť ZSSR. Anwar as-Sādāt, ktorý si chcel zachovať tvár a dodržať svoj sľub, sa pokúšal ešte v tom istom mesiaci opätovne navštíviť Moskvu. Dúfal, že vydanie nejakého spoločného vyhlásenia, mu pomôže zdôvodniť presun začiatku sľubovaného „roku rozhodnutia“ na jar nasledujúceho roku. Odpoveď však meškala a prišla až 28. decembra, pričom termín návštevy v Moskve bol stanovený na 1. februára 1972 (As-Sādāt 1978, s. 240). A tak nadišiel nový rok 1972, na fronte sa nič nedialo, dodávky zbraní stále meškali a v Egypte stúpala nespokojnosť so sovietskym postupom. Prezident bol nútený v januári vystúpiť s prejavom v parlamente, kde zdôvodňoval prietahy v dodávkach zbraní a ospravedlňoval sovietsky postup (Freedman 1982, s. 77). Stretnutie v Moskve sa uskutočnilo podľa plánu a Anwar as-Sādāt sa trpkosť sťažoval na nesplnené sľuby. Leonid Iljič Brežnev ho upokojoval a nakoniec vytiahol hárok papiera so zoznamom zbraní pripravených na odoslanie do Egypta. Aj tentoraz v ňom chýbali zbrane, na ktoré prezident najviac čakal, batérie protiletadlových rakiet pre Horný Egypt a stíhacie bombardéry MiG 23 (As-Sādāt 1978, s. 240). Nezostávalo mu nič iné ako čakať ďalej, ale jeho roztrpčenie voči sovietskemu spojencovi narastalo.

To však ešte nebol koniec ťažkostí, vynorili sa nové komplikácie. Keďže 31. marca 1972 sa mal konať zjazd KSSZ, do jeho skončenia nebol žiaden z vedúcich sovietskych predstaviteľov ochotný prijímať závažné rozhodnutia. V máji sa mali v Moskve konať dvojstranné sovietsko-americké rokovania, na ktoré bol pozvaný prezident Richard Nixon. Anwar as-Sādāt sa obával, že keď bude dodávka rakiet odsunutá až na obdobie po Nixonovej návšteve, vôbec sa nemusí realizovať (Israeli 1985, s. 70). Zo skúsenosti vedel, že Sovietsi vždy váhali s dodávkami zbraní, keď sa mali konať významné rokovania. Koncom apríla, necelé tri týždne pred plánovanou návštevou Richarda Nixona v Moskve, priletel do Káhiry maršal Andrej Antonovič Grečko, minister obrany ZSSR. Priniesol správu, že ZSSR dodá Egyptu diaľkové bombardéry a moderné zbrane (Rijād 1985, s. 418). Grečko znova zopakoval prísľuby, ale neprišli žiadne zbrane, jeho návšteva mala zrejme naznačiť prezidentovi Nixonovi, že ZSSR je trvalo prítomný v Egypte, a preto s ním treba počítať ako s partnerom pri

akomkoľvek urovnání v regióne. Po Grečkovej návšteve Káhiry dostal Anwar as-Sādāt prekvapujúco ďalšie pozvanie na jednodňovú návštevu Moskvy na prerokovanie veľmi dôležitej záležitosti ešte pred vrcholnou schôdzkou s Američanmi. Prezident si myslel, že Sovietsi chcú urobiť dojem na Nixona zdôraznením svojich vzťahov s Egyptom (As-Sādāt 1978, s. 240-241). Napriek tomu, že v Moskve už bol niekoľko ráz, musel cestu uskutočniť. Počas rokovaní sa snažil sovietske vedenie presvedčiť, že keby Egyptania zaútočili na izraelské pozície, Američania by určite zasadli za rokovací stôl, ale na uskutočnenie tohto variantu Egypt potrebuje sľubované zbrane. Leonid Brežnev oponoval, že vzhľadom na volebný rok v USA Richard Nixon už nič zásadné neurobí. Anwar as-Sādāt však napriek tomu naliehal na skoré dodávky zbraní s odôvodnením, že či bude prezidentom Nixon alebo niekto iný, egyptská pozícia musí byť pevná, lebo „ani Američania ani židia nás nebudú rešpektovať, pokiaľ nebudú vedieť, že sme silní“ (Israeli 1985, s. 70).

4 OBOZRETNÁ PODPORA Z MOSKVY

Aj keď Moskva bola ochotná poskytnúť Egyptu zbrane, Leonida Brežneva znepokojovala predstava, že Egyptania rozpútajú vojnu skôr ako budú náležite pripravení. Táto obava vyvrcholila počas moskovských návštev Anwara as-Sādāta vo februári a v apríli 1972 (Rubinstein 1977, s. 179-180). Brežnev sa pripravoval na vrcholnú schôdzku s Nixonom a Kissingerom, na ktorej hlavným bodom bolo uvoľňovanie medzinárodného napätia. Príprava egyptskej armády pod kontrolou sovietskych poradcov pokračovala, ale Američania jej neprikladali váhu. Z prác egyptských autorov vyplýva, že Brežnev a Grečko dúfali, že sa im podarí pribrzdiť egyptské prípravy na vojnu riadením prísunu zbraní. Keď si Brežnev v priebehu apríla a mája 1972 uvedomil, že egyptský prezident by mohol ohroziť sovietske plány na uvoľňovanie medzinárodného napätia s USA, rozhodol sa stiahnuť sovietske jednotky a poradcov z Egypta skôr, ako by mohli byť vtiahnuté do plánovanej ozbrojenej zrážky Egyptanov s Izraelom (Finklestone 1996, s. 95).

Izraelský autor David Kimche tvrdí, že stiahnutie sovietskych poradcov a sľubované zvýšenie zbrojných dodávok mali oddialiť plány Anwara as-Sādāta na útok na Sinajskom fronte. Rozhodnutie o stiahnutí padlo počas rozhovorov od 27. apríla do 10. mája 1972, a Leonid Brežnev dal Anwarovi as-Sādātovi voľnú ruku na vysvetlenie situácie. Hoci sa sovietskemu vodcovi nepáčila verzia, že rozhnevaný egyptský prezident vyhostil sovietskych poradcov, mala tú výhodu, že presvedčila Američanov (Kimche 1991, s. 78). Minister zahraničných vecí Egypta, Maḥmūd Rijād v spomienkach uvádza, že bezproblémovosť a rýchlosť, s akou sa stiahnutie udialo, svedčí o tom, že Moskva nechcela mať svojich expertov v Egypte v prípade možnej vojny, ale po ich odsune dodala Egyptu ďalšie modernejšie zbrane ako predtým (Rijād 1985, s. 424-425).

Na moskovskom summite došli vodcovia dvoch superveľmocí k záveru, že po vyriešení krízy treba znížiť vojenské napätie na Blízkom východe. To znamenalo, že

na vyriešenie konfliktu nemala byť použitá sila. Prakticky to znamenalo, že Arabi sa musia podriadiť objektívnej realite a následne Izrael bude môcť presadiť svoje podmienky riešenia. Tieto rozhodnutia boli sprevádzané masívnou psychologickou kampaňou využívajúcou júnovú porážku 1967, pokračujúcu izraelskú okupáciu arabských území a neplodné rokovania, aby vzala Arabom odvalu (El-Gamasy 1993, s. 172). Izraelčania podporovaní Američanmi vo vedomí svojej vojenskej prevahy, očakávali, že Egypt bude musieť prijať, čo sa mu ponúkne, ale Anwar as-Sādāt nechcel rokovať o mieri ako prezident porazeného štátu (Ahmad 1978, s. 258). Jeho spôsob rokovania charakterizovali dramatické gestá a sklon zveličovať, ale tým, že obetoval arabskú solidaritu a spojenectvo so ZSSR, jeho gestá zostali iba nástrojmi na uchovanie vlastnej tváre. Tie len slabo zakrývali jeho bezmocné postavenie, ktoré druhá strana s radosťou využívala. V rámci realistického kontextu medzinárodných vzťahov, všeobecné kritériá racionálnosti pri definovaní danej situácie vychádzajú z tvrdého a dobre vyrátaného výpočtu možností a efektívneho využitia vlastnej sily na dosiahnutie svojich cieľov. V takejto situácii bola rokovacia pozícia Anwara as-Sādāta čoraz zraniteľnejšia a bolo zrejmé, že silnejší partneri, Izrael a USA, slabosť Egypta náležite využijú.

Túžba Anwara as-Sādāta vymaniť sa z prosovietskej politiky svojho predchodcu Džamāla ʿAbdannāšira a jeho dramatické vyhostenie sovietskych vojenských poradcov v júli 1972 mu nepriniesli želanú priazeň Spojených štátov (Shoukri 1981, s. 92). Keď sa v nasledujúcom roku vydal na cestu do Moskvy, aby naliehavo žiadal dodávky zbraní, veľa nedosiahol. Sovietsi neboli ochotní ohroziť nedávno nastúpenú cestu uvoľňovania medzinárodného napätia (détente) s Američanmi a nechceli sa stotožniť s jeho úvahami o vojenskom riešení sporu (Kumaraswamy 2000, s. 6). Na druhej strane, Sovietsi nechceli prísť o svojich blízkovýchodných spojencov, takže keď napokon vojna vypukla, poskytli im potrebné dodávky zbraní.

Prezident Anwar as-Sādāt samozrejme nezasvätil velenie armády do svojich politických plánov. Armáda chcela oslobodiť okupované územie, ale prezident počítal iba s obmedzenými cieľmi. Vojenská demonštrácia sily mala byť iba podnetom na diplomatické riešenie. So svojím plánom sa nezdôveril ani Leonidovi Brežnevovi ani Hafizovi al-Asadovi. Dúfal, že veľký šok pre izraelské sily vyvolaný prekonaním Suezského priepľavu egyptskou armádou a ťažké straty prinúti Izrael a supervelmoci presadiť prímerie, a to umožní Egyptanom ovládnuť priepľav a obsadiť značnú časť Sinajského polostrova. Oslabený Izrael, ktorého armáda sa už nebude môcť hrať na neporaziteľnú, bude nakoniec nútený politickými prostriedkami vzdať sa všetkých územných ziskov z júnovej vojny (Finklestone 1996, s. 99).

Hodnotenie Izraela v súvislosti s riešením sporu s Egyptom bolo pevné a vychádzalo z predpokladu, že Egypt nezačne novú vojnu s Izraelom pokiaľ nezíska dostatočnú leteckú silu, aby mohol podniknúť hĺbkové nálety do Izraela s cieľom zničiť

hlavné izraelské letiská, a tým vyradiť jeho letectvo. Je zrejmé, že toto hodnotenie bolo založené na úvahe, že Egypt bude chcieť postupovať ako izraelské letectvo v šesťdňovej vojne. Nepočítalo však s tým, že kým Egypt bez potrebnej leteckej sily nie je schopný zaútočiť na samotný Izrael, na obmedzené operácie na vlastnom okupovanom území, na Sinaji, takú leteckú silu nepotrebuje. Obmedzená operácia pozdĺž priepľavu, ako si ju predstavoval Anwar as-Sādāt, si však nevyžadovala lietadlá s dlhým doletom, ale účinný protiletecký obranný systém, ktorý by Izraelu zabránil vykonávať preventívne nálety proti egyptským postaveniam. Batérie rakiet SAM pozdĺž západného pobrežia priepľavu mali poskytnúť potrebné vzdušné krytie na prekonanie priepľavu egyptskými jednotkami. Vzhľadom na to, že Bar-Levova línia nebola plne obsadená vojakmi, účinná protiletecká obrana mohla minimalizovať, ba neutralizovať vzdušnú prevahu Izraela. Skrátka, izraelská obranná koncepcia nepočítala s možnosťou obmedzených arabských cieľov zameraných viac na politické ako vojenské víťazstvo nad Izraelom.

5 ZÁVER

Hlavnou politickou líniou Anwara as-Sādāta bolo dosiahnuť na základe rokovania spravodlivé urovanie a potom sa usilovať o mier. Prvé rozhodnutie uskutočňovať práve takúto politiku urobil prezident vo februári 1971, keď navrhol podpísať mierovú zmluvu s Izraelom, po tom, čo sa stiahne zo všetkých arabských území okupovaných v roku 1967. Treba vychádzať z toho, že všetky nasledujúce činy a kroky mali za cieľ naplniť tento zahraničnopolitický cieľ. Dokonca aj vojna v októbri 1973 bola súčasťou tejto stratégie, pretože prezident neplánoval oslobodiť celé obsadené egyptské územie, ale viesť iba obmedzenú vojnu s cieľom obnoviť blízkovýchodnú diplomaciu a rokovať z trochu lepšej pozície (Safty 1992, s. 46). Tento všeobecný zahraničnopolitický cieľ, ktorý mal priniesť urovanie arabsko-izraelského konfliktu na základe rokovania, bol len čiastočne motivovaný hospodárskymi úvahami. Politické ovzdušie, ktoré vládlo v roku 1971, keď Anwar as-Sādāt súhlasil s prijatím čiastkového urovnania s Izraelom a obnoviť plavbu v Suezskom priepľave, sa značne líšilo od ovzdušia prevládajúceho neskôr, počas egyptsko-izraelských rokovaniach o odpútaní síl po vojne.

Podľa správy Agranatovej komisie,⁸ stratégia izraelského velenia bola založená na predpoklade, že Egypt nezačne novú vojnu s Izraelom skôr, ako získa dostatočnú leteckú silu, aby mohol zaútočiť na Izrael, zničiť jeho hlavné letiská a vyradiť tak izraelské letectvo. Toto hodnotenie naznačuje kopírovanie izraelskej stratégie, v ktorom velenie nepočítalo s tým, že Egypt aj bez leteckej sily môže zaútočiť na

⁸ Po októbrovej vojne 1973 izraelská vláda zriadila vyšetrovaciu komisiu, ktorú viedol predseda najvyššieho súdu Dr. Simon Agranat, aby zistila zodpovednosť vojenských a civilných orgánov za to, že nedokázali predvídať arabský útok a za nedostatky v počiatočnej fáze bojov (Shlaim 2001, s. 319).

izraelské postavenia na Sinaji s cieľom dosiahnuť obmedzené úspechy znamenajúce skôr politické ako vojenské víťazstvo nad Izraelom. Anwar as-Sādāt vzhľadom na domáce možnosti a medzinárodnú situáciu nemal v úmysle útočiť na Izrael, ale iba preukázať obnovenú bojaschopnosť egyptskej armády, vrátiť Suezský prieliv pod egyptskú suverenitu a zatlačiť Izraelčanov o niekoľko desiatok kilometrov na východ. Na uskutočnenie takejto operácie nepotreboval strategické letectvo, ale účinnú protiletectkú obranu, aby Izrael nemohol uskutočňovať svoje preventívne útoky voči egyptským pozíciám. Batérie sovietskych rakiet SAM pozdĺž západného brehu Suezského prielivu mali poskytnúť nutné krytie pre prekonanie prielivu.

Pri pohľade dozadu možno sledovať, že americká politika sledovala najmä globálnu politiku. Tým, že ignorovala regionálne trendy, zle odhadla tie sily, ktoré v nasledujúcich troch rokoch viedli k oveľa nebezpečnejšiemu vypuknutiu vojny. Počas uvedených troch rokov Štátny department naštartoval niekoľko neúčinných diplomatických aktivít, ale Richard Nixon a Henry Kissinger, ktorí riadili blízkovýchodnú politiku počas jordánskej krízy, neboli ochotní vzdať sa jej v prospech Williama Rogersa a Josepha Sisca. Výsledkom bolo niekoľko vlašných iniciatív zo strany Štátneho departmentu, bez podpory Bieleho domu, ktoré len zvyšovali mieru zúfalstva Arabov, zatiaľ čo posilňovali pocit sebauspokojenia v Izraeli a vo Washingtone. V tom období sa prepáslo niekoľko nádejných možností na dosiahnutie urovnania konfliktu. Chytení do pasce vlastných predstáv, ktorú väčšinou sami nastražili, Nixon a Kissinger si ich ani nevšimli. Obdobie „diplomatickej nečinnosti“ („standstill diplomacy“) od roku 1970 do roku 1973 nevstúpi do análov americkej zahraničnej politiky ako osvietené.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT. (1975): *U.S. Overseas Loans and Grants and Assistance from International Organizations: Obligations and Loan Authorizations, 1 July 1945 – 30 June 1974*. Washington: U.S. Government Printing Office, 1975.
2. AHMAD, E. (1978): What Washington Wants. In ARURI, N. (ed.): *Middle East Crucible: Studies on the Arab-Israeli Confrontations*. Princeton: Princeton University Press, 1978.
3. ANĪS, M. A. (1965): *Ṭawrat 23 jūlijū 1952 wa uṣūluhā at-tārīchīja*. [Revolúcia 23. júla 1952 a jej historické korene]. Káhira: [s. n.], 1965.
4. ANSARI, H. N. (1984): The Islamic Militants in Egyptian Politics. In *International Journal of Middle Eastern Studies*, 1984, roč. 16, č. 1, s. 123-144.
5. BEATTIE, K. J. (2000): *Egypt during the Sadat Years*. New York: Palgrave, 2000. 340 s. ISBN 9780312232467.
6. BLACK, I. – MORRIS, B. (1991): *Israel's Secret Wars. The Untold History of the*

- Israeli Intelligence*. Londýn: Hamish Hamilton, 1991. 603 s. ISBN 9780241127025.
7. BREGMAN, A. (2003): *Israel's Wars. A History Since 1947*. Londýn: Routledge, 2003. 272 s. ISBN 978-0-415-28716-6.
 8. BREGMAN, A. – EL-TAHRI, J. (1998): *The Fifty Years War. Israel and the Arabs*. Londýn: Penguin Books, 1998. 301 s. ISBN 9780140268270.
 9. COOPER, M. N. (1982): *The Transformation of Egypt*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1982. 288 s. ISBN 978-0801828362.
 10. DAWISHA, A. I. (1976): *Egypt in the Arab World. The Elements of Foreign Policy*. New York: Wiley, 1976. 234 s.
 11. DAWISHA, K. (1979): *Soviet Foreign Policy Towards Egypt*. Londýn: Macmillan Press, 1979. 294 s. ISBN 978-0333252949.
 12. DAYAN, M. (1976): *Story of my Life*. New York: William Morrow and Company, 1976. 640 s. ISBN 978-0688030766.
 13. DEPARTMENT OF STATE. (1984): *The Quest for Peace: Principal United States Public Statements and Related Documents on the Arab-Israeli Peace Process, 1967 – 1983*. Washington: Government Printing Office, 1984. 145 s.
 14. FAHMY, I. (1983): *Negotiating for Peace in the Middle East*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1983. 288 s. ISBN 978-0709910336.
 15. FINKLESTONE, J. (1996): *Anwar Sadat: Visionary who Dared*. Londýn: Frank Cass, 1996. 298 s. ISBN 978-0714641652.
 16. FREEDMAN, R. O. (1982): *Soviet Policy Toward the Middle East Since 1970*. New York: Praeger, 1982. 485 s. ISBN 9780030613616.
 17. EL-GAMASY, M. A. G. (1993): *The October War. Memoirs of Field Marshal el-Gamasy of Egypt*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1993.
 18. GAZIT, M. (1997): Egypt and Israel: Was there a Peace Opportunity Missed in 1971? In *Journal of Contemporary History*, 1997, roč. 32, č. 1, s. 97-115.
 19. GILBERT, M. (2002): *Izrael. Dějiny*. Praha: BB art, 2002. 668 s. ISBN 9788072577408.
 20. GOLAN, G. (1990): *Soviet Policies in the Middle East. From World War II to Gorbachev*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 332 s. ISBN 978-0521358590.
 21. GOMBÁR, E. (2009): III. Moderní Egypt. In BAREŠ, L. – VESELÝ, R. – GOMBÁR, E. (eds.): *Dějiny Egypta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. 832 s. ISBN 978-80-7106-971-3.
 22. HAJKAL, M. H. (1975): *Aṭ-ṭarīq ilā ramadān*. [Cesta k ramadānu]. Bejrút: Dār an-nahār li-n-našr, 1975.
 23. HAJKAL, M. H. (1988): *Charīf al-ġadab. Qiṣṣat bidājat wa nihājat ʿaṣr Anwar as-Sādāt*. [Jeseň hnevu. Příbeh začiatku a konca éry Anwara as-Sādāta]. Káhira: Markaz al-Ahrām li-t-tardžama wa-n-našr, 1988.
 24. ḤAMRŪŠ, A. (1984): *Qiṣṣat tawrat 23 jūlijū*. [Příbeh revolúcie 23. júla]. Káhira:

- Maktabat Madbūlī, 1984.
25. HERZOG, Ch. (1982): *The Arab-Israeli Wars. War and Peace in the Middle East*. New York: Random House, 1982. 403 s. ISBN 9780394717463.
 26. HILĀL, A. (2002): *Taṭawwur an-nizām as-sijāsī fī Miṣr 1803 – 1999*. [Rozvoj politického systému v Egypte]. Káhira: Markaz al-Ahrām, 2002.
 27. HINNEBUSCH, R. (1988): *Egyptian Politics under Sadat: The Post Populist Development of an Authoritarian Modernizing State*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1988. 327 s. ISBN 978-1555871246.
 28. HUREWITZ, J. C. (1969): Origins of the Rivalry. In HUREWITZ, J. C. (ed.): *Soviet-American Rivalry in the Middle East*. New York: Praeger, 1969. 250 s.
 29. EL-HUSSINI, M. M. (1987): *Soviet-Egyptian Relations, 1945 – 85*. Londýn: Macmillan Press, 1987. 276 s. ISBN 978-0312747817.
 30. HUTCHINSON, E. H. (1956): *Violent Truce*. New York: Devin-Adair, 1956.
 31. ISMAEL, T. Y. (1986): The Soviet Union and the Middle East. In ISMAEL, T. Y. (ed.): *International Relations of the Contemporary Middle East. A Study in World Politics*. New York: Syracuse University Press, 1986. 290 s. ISBN 9780815623823.
 32. ISRAELI, R. (1978): *The Public Diary of President Sadat. Part One. The Road to War (October 1970 – October 1973)*. Leiden: E. J. Brill, 1978.
 33. ISRAELI, R. (1985): *Man of Defiance. A Political Biography of Anwar Sadat*. Totowa, New Jersey: Barnes & Noble Books, 1985. 314 s. ISBN 0-389-20579-6.
 34. JOURNAL OF THE PALESTINE STUDIES (1972): Special Document: The Soviet Attitude to the Palestine Problem. In *Journal of the Palestine Studies*, 1972, roč. 2, č. 1, s. 185-202.
 35. KALB, M. L. – KALB, B. (1974): *Kissinger*. Boston: Little, Brown, 1974. 577 s.
 36. KISSINGER, H. (1979): *White House Years*. Londýn: Weidenfeld and Nicolson, 1979. 1521 s. ISBN 978-0316496612.
 37. KISSINGER, H. (1982): *Years of Upheaval*. Londýn: Weidenfeld and Nicolson, 1982. 1283 s. ISBN 978-0316285919.
 38. KISSINGER, H. (2003): *Crisis. The Anatomy of Two Major Foreign Policy Crises*. New York: Simon & Schuster, 2003. 576 s. ISBN 978-0743249119.
 39. KŇAZEVA, A. G. (1986): *Jegipet posle Nasera, 1970 – 1980*. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1986.
 40. KORANY, B. (1984): Defending the Faith: The Foreign Policy of Saudi Arabia. In KORANY, B. – DESSOUKI, A. E. H. (eds.): *The Foreign Policies of Arab States*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1984.
 41. KUMARASWAMY, P. R. (2000): *Revisiting the Yom Kippur War*. Londýn: Frank Cass, 2000. 256 s. ISBN 978-0714650074.
 42. QUANDT, W. B. (1977): *Decade of Decisions. American Policy Toward the Arab-Israeli Conflict, 1967 – 1976*. Berkeley: University of California Press,

1977. 350 s. ISBN 978-0520035362.
43. QUANDT, W. B. (2001): *Peace Process. American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Berkeley: University of California Press, 2001. 488 s. ISBN 978-0520223745.
 44. RABINOVICH, I. (2004): *Waging Peace. Israel and the Arabs, 1948 – 2003*. Princeton: Princeton University Press, 2004. 336 s. ISBN 978-0691119823.
 45. RABINOVICH, I. – REINHARZ, J. (1984): *Israel in the Middle East*. New York: Oxford University Press, 1984.
 46. RIJĀD, M. (1985): *Mudakkirāt Maḥmūd Rijād (1948 – 1978). Al-baḥṭ an as-salām .. wa aš-širāʿ fi aš-šarq al-awsaṭ*. [Memoáre Maḥmūda Rijāda. Hľadanie mieru .. a zápas na Blízkom východe]. Káhira: Dār al-Mustaqbal al-^carabī, 1985.
 47. RUBINSTEIN, A. Z. (1977): *Red Star on the Nile. The Soviet-Egyptian Influence Relationship since the June War*. Princeton: Princeton University Press, 1977. 408 s. ISBN 978-0691075815.
 48. ŠABRĪ, M. (1985): *As-Sādāt. Al-ḥaqīqa wa al-ušūra*. [As-Sādāt. Pravda a legenda]. Káhira: al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ, 1985.
 49. SACHAR, H. M. (1998): *Dějiny státu Izrael*. Praha: Regia, 1998. 768 s. ISBN 978-8090248441.
 50. AS-SĀDĀT, A. (1978): *Baḥṭ ^can ad-dāt. Qiṣṣat ḥajātī*. [Hľadanie identity. Príbeh môjho života]. Káhira: al-Maktab al-miṣrī al-ḥadīṭ li aṭ-ṭibā^ca wa an-našr, 1978.
 51. SAFTY, A. (1992): *From Camp David to the Gulf. Negotiations, Language & Propaganda, and War*. Montreal: Black Rose Books Ltd., 1992. 281 s. ISBN 978-1895431100.
 52. SELLA, A. (1981): *Soviet Political and Military Conduct in the Middle East*. Londýn: The Macmillan Press, 1981. 300 s. ISBN 978-0333270936.
 53. SHLAIM, A. (2001): *The Iron Wall. Israel and the Arab World*. Londýn: Penguin Books, 2001. 704 s. ISBN 978-0393321128.
 54. SHOUKRI, G. (1981): *Egypt: Portrait of a President. Sadat's Road to Jerusalem*. Londýn: Zed Press, 1981. 512 s. ISBN 978-0862320621.
 55. SORBY, K. R. (2010): Rezolúcia BR OSN 242/1967 – zložitý proces s neuspokojivým výsledkom. In *Medzinárodné vzťahy*, 2010, roč. 9, č. 2, s. 7-23.
 56. SORBY, K. R. (2011): Ukončenie vojny na vyčerpanie – Rogersov mierový plán. In *Almanach*, 2011, roč. 6, č. 2, s. 5-24.
 57. AŠ-ŠĀDLĪ, S. (1980): *Ḥarb uktūbar. Mudakkirāt*. [Októbrová vojna. Spomienky]. Paríž, Manšūrāt mu'assat al-waṭan al-^carabī li-ṭ-ṭibā^ca wa an-našr, 1980.
 58. TAYLOR, A. R. (1986): „The United States and the Middle East“. In ISMAEL, T. Y. (ed.): *International Relations of the Contemporary Middle East. A Study in World Politics*. New York: Syracuse University Press, 1986. 290 s. ISBN 9780815623823.
 59. TYLER, P. (2012): *Fortress Israel. The Inside Story of the Military Elite who Run*

- the Country and why they Can't Make Peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012. 576 s. ISBN 0374281041.
60. WANNER, J. (2002): *Krvavý Jom Kippur. Čtvrtá a pátá arabsko-izraelská válka ve světové politice*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002. 356 s. ISBN 978-8072771219.
61. WATERBURY, J. (1983): *The Egypt of Nasser and Sadat. The Political Economy of Two Regimes*. Princeton: Princeton University Press, 1983. 475 s. ISBN 978-0691101477.
62. *Report of the Security Council (16 July 1967 – 15 July 1968)*. 23rd UN GAOR Supplement 2, UN Doc. A/7202 (1968).

PALESTÍNČANIA, OBČIANSKA VOJNA V LIBANONE A SÝRSKA INTERVENCIA (1976)

PALESTINIANS, CIVIL WAR IN LEBANON AND THE SYRIAN INTERVENTION (1976)

*Tomáš Michalák*¹

Keď sa v Libanone rozohorela občianska vojna, Sýria musela voči nej sformulovať svoju politiku. Vojna a smer, ktorý nabrala, pôsobila sýrskej vláde ťažkým dilemu. Sýria, dlhodobo sa snažiaci nastoliť nadvládu nad Libanom aj nad Organizáciou za oslobodenie Palestíny (OOP), musela postupovať opatrne. Nemohla do konfliktu zasiahnuť otvorene na strane moslimských, ľavicových a palestínskych síl, aby tak nevyprovokovala USA a Izrael, ktoré by mohli zasiahnuť na strane kresťanskej falangy a pravice. V predkladanej štúdií objasňujeme príčiny a dôvody, ktoré viedli k sýrskemu vpádu do Libanonu v roku 1976. Hoci prítomnosť Palestínčanov v Libanone bola jednou z príčin vypuknutia občianskej vojny v roku 1975, oficiálna politika OOP bola taká, že organizácia sa nebude politicky angažovať vo vnútornom konflikte Libanonu a bude sa snažiť pôsobiť ako mediátor medzi znepriatelenými stranami. V štúdií preto zdôrazňujeme úlohu Palestínčanov v libanonskom konflikte, ktorému sa najmä oficiálne palestínske najvyššie miesta chceli vyhnúť.²

Kľúčové slová: Libanon, Organizácia za oslobodenie Palestíny, Libanonské národné hnutie, Sýria, občianska vojna, Izrael.

When the civil war erupted in Lebanon, Syria had to formulate its policy towards this country. The direction which war took caused the Syrian government a difficult dilemma. Syria which had tried to impose long-term domination over Lebanon and also over the Palestine Liberation Organization (PLO) had to proceed with caution. Syria could not have intervened in the

¹ PhDr. Tomáš Michalák. Historický ústav, Slovenská akadémia vied, Klemensova 2522-19, 811 09 Bratislava, email: tmichalak@centrum.sk.

Vyštufoval odbor politológia – orientálne štúdiá na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde obhájil aj rigoróznu prácu. V rokoch 2008 až 2011 bol spolupracovníkom Inštitútu blízko-východných štúdií a v rokoch 2011 a 2012 pracoval na Oddelení krajín Blízkeho východu a severnej Afriky na Ministerstve zahraničných vecí Slovenskej republiky. V súčasnosti je doktorand na Historickom ústave SAV. Venuje sa moderným politickým dejinám arabských krajín Blízkeho východu.

² Štúdiá bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA 2/0141/12.

conflict on the side of the Muslims, leftists or Palestinian forces because that would have provoked the U.S. and Israel to help the phalanges and the Christian rightists. In this paper we explain the causes and reasons which led to the Syrian invasion of Lebanon in 1976. Though the presence of Palestinians in Lebanon was one of the causes of the outbreak of civil war in 1975, the PLO's official policy was that the organization was not politically involved in the internal conflict in Lebanon and would seek to act as a mediator between the warring parties. The article therefore emphasizes the role of Palestinians in the Lebanese conflict, which the official Palestinian representatives wanted to avoid.

Key words: Lebanon, Palestine Liberation Organization, the Lebanese National Movement, Syria, civil war, Israel.

JEL: F51, Y80

1 ÚVOD

Cieľom predkladanej štúdie je preskúmať historické a politické udalosti, ktoré viedli k intervencii sýrskej armády do Libanonu v roku 1976. Štúdia má prispieť k hlbšiemu poznaniu palestínskej otázky a histórie Libanonu, ktoré boli v sledovanom období úzko prepojené. Vnútorný vývin v palestínskom odboji a vnútropolitický vývoj v Libanone je podaný na pozadí medzinárodnej politiky, predovšetkým na pozadí arabsko-izraelského konfliktu, mocenského súperenia arabských štátov a tiež dvoch svetových politických blokov na čele s USA a ZSSR. Práca si teda kladie za cieľ podať syntetický pohľad na historický vývin palestínskeho odboja v skúmanom období v siločiarach vnútroštátnej politiky Libanonu, regionálnej politiky a medzinárodnej politiky. Z tohto dôvodu je dynamika palestínskeho odboja umiestnená do širšieho politického kontextu a práca si kladie za cieľ podať ju prostredníctvom faktorov, ktoré najviac ovplyvnili skúmané obdobie.

Štúdia je písaná v chronologickej zostave, aby umožnila dokonalý prehľad všetkých na seba nadväzujúcich udalostí. Ich priebeh a dôsledky majú prispieť k vytvoreniu komplexného obrazu situácie, ktorá sa vytvorila v Libanone v prvej polovici roka 1976. Štúdia je rozdelená na tri časti. V prvej časti sú opísané dôvody, ktoré viedli Organizáciu za oslobodenie Palestíny oficiálne vstúpiť do občianskej vojny v Libanone, ako aj príčiny rozpadu libanonskej armády. Druhá časť je venovaná vnútorným problémom vo vnútri palestínskeho odboja, ktorý sa práve počas tohto obdobia začal ešte väčšmi štiepiť. V tretej časti sa zaoberáme postojom lokálnych aj svetových veľmocí k libanonskému konfliktu a k pripravovanej sýrskej intervencii.

2 ORGANIZÁCIA ZA OSLOBODENIE PALESTÍNY OFICIÁLNE VSTUPUJE DO OBČIANSKEJ VOJNY V LIBANONE

Niektoré hnutia a organizácie spadajúce pod Organizáciu za oslobodenie Palestíny (OOP) sa síce do bojov v Libanone zapájali už od začiatku vypuknutia občianskej vojny, avšak najsilnejšie hnutie v OOP al-Fatah, ktorého vodca Jāsir ʿArafāt

bol zároveň predsedom OOP, presadzovalo politiku nezasahovania. Začiatkom roka 1976 sa však odohrali udalosti, ktoré naplno vtiahli OOP do libanonskej občianskej vojny. 4. januára 1976 ozbrojenci z kresťanskej falangy³ začali obliehať dva palestínske utečenecké tábory, Tall az-Za'atar a Džisir al-Bāšā, nachádzajúce sa východne od Bejrútu. Oba tábory mali strategické postavenie, pretože ležali na hlavných výpadových cestách z východného Bejrútu a od septembra 1975 tieto cesty kontrolovali palestínske sily. Falangisti sa obávali možnej blokácie svojich zásobovacích línií a prítomnosť ozbrojených palestínskych milícií považovali za hrozbu svojej sféry vplyvu (Weinberger 1986, s. 178). Na oba tábory uvalili nepriechodnú blokádu.

Čoraz výraznejšie delenie Libanonu na kresťanské a moslimské enklávy vyvolalo reakciu Sýrie. Sýrsky minister zahraničných vecí °Abdalḥalīm Chaddām vyhlásil, že „Libanon je súčasťou Sýrie a my zabránime akýmkoľvek pokusom o jeho delenie“. Izrael, ktorý situáciu v Libanone pozorne sledoval, reagoval na toto vyhlásenie varovaním, že sa nebude pozeráť na rast „moslimskej moci“ v Libanone a pri akejkoľvek vonkajšej intervencii nebude stáť bokom. Izraelský predseda vlády Jicchak Rabin sa 10. januára 1976 vyjadril v podobnom duchu (Sorby 2011a, s. 206).

Štrnásteho januára 1976 pravicové kresťanské milície zaútočili a vyrabovali malý utečenecký tábor palestínskych kresťanov nachádzajúci sa v štvrti Dabīja v severnom Bejrúte a obyvateľov vyhnali do západného Bejrútu. O päť dní neskôr násilne vpadli do moslimského chudobného tábora v štvrti al-Karantīnā v blízkosti bejrútskeho prístavu, kde mnoho moslimov zmasakrovali a zvyšok vyhnali (Winslow 1996, s. 194). Toto strategické pobrežné územie spájalo východný Bejrút s regiónmi severne od Bejrútu, ktoré obývali predovšetkým príslušníci mārūnovskej menšiny.⁴

Odveta na seba nenechala dlho čakať. Hlavným cieľom protiútokov bojovníkov Libanonského vlasteneckého hnutia (LVH)⁵ a časti palestínskeho odporu sa stali pobrežné mestá ad-Dāmūr a Sa'đījāt nachádzajúce sa v oblasti južne od Bejrútu s väčšinou marūnovskou populáciou. Cieľom výberu týchto dvoch miest bolo zabrániť tomu, aby kresťanské pravicové sily odrezali cesty spájajúce západný Bejrút s palestínskymi pevnosťami v južnom Libanone. Druhým dôvodom bolo, že mesto ad-Dāmūr bolo základňou podpory bývalého libanonského prezidenta Kamīla Šam'ūna a v Sa'đījāt mal práve Kamīl Šam'ūn svoju luxusnú rezidenciu, ktorú sa ozbrojenci z ľavice rozhodli dobyť a donútiť Šam'ūna utiecť (Deeb 2003, s. 14). Potom, čo ľavicové sily obkľúčili palác Kamīla Šam'ūna, požiadal Šam'ūn o pomoc armádu. Na

³ Falangistická strana – vysoko organizovaná politická mārūnovská strana, ktorú viedol Pierre al-Džumajjil a jeho synovia Bašīr a Amīn;

⁴ Mārūnovci (na Slovensku uvádzaní nepresne ako maroniti) – sú odnožou kresťanskej cirkvi, meno prevzali od svojho patróna svätého Jána Mārūna.

⁵ Arabsky al-Ḥaraka al-waṭanīja al-lubnānīja – voľná koalícia predovšetkým moslimských ľavicových strán a hnutí, ktorú v roku 1969 sformoval Kamāl Džunbulāt, politický vodca družskej komunity.

rozkaz prezidenta Sulajmāna Frandžīju a napriek námietkam predsedu vlády Rašīda Karāmīho zaútočili lietadlá libanonského letectva 16. januára 1976 na postavenia ozbrojených síl ľavice, čo ešte väčšmi prehĺbilo rozpory vo vnútri libanonskej armády (Barak 2009, s. 100). Vedúce posty v libanonskej armáde totiž držali v rukách predovšetkým libanonskí kresťania, ktorých moslimská časť armády obviňovala z nadržovania pravici.

Bol to pád Ďabġje, blokáda táborov Tall az-Za'ar a Džisr al-Bāšā a opätovné použitie armády Libanonu na podporu kresťanskej pravice, ktoré prinútili vedenie hnutia al-Fataġ konať a definitívne vstúpiť do ohnísk libanonskej občianskej vojny. V blízkosti izraelskej hranice bolo dislokovaných okolo 8000 vynikajúco vycvičených bojovníkov hnutia al-Fataġ, ktorí mali za úlohu brániť južné pevnosti proti útokom izraelských ozbrojených síl. Politickú základňu, o ktorú sa opieralo hnutie al-Fataġ, vždy tvorili predovšetkým obyvatelia utečeneckých táborov a jeho vedenie nemohlo mávnuť rukou nad hrozbou, ktorú predstavovalo vyhnanie ľudí z tábora v Ďabġji (Cobban 1985, s. 68-69). V reakcii na obliehanie palestínskych táborov Tall az-Za'ar, ktorého populácia sa v januári 1976 pohybovala v rozmedzí 50 000 až 70 000 ľudí (v tom čase už vrátane mnohých chudobných Libanončanov z juhu) a Džisr al-Bāšā, OOP opustilo svoju oficiálnu politickú líniu nezasahovania do libanonskej krízy. Predseda OOP Jāsir 'Arafāt vyhlásil, že ozbrojené sily OOP použijú všetku silu, aby prelomili blokádu oboch táborov (Weinberger 1986, s. 179). 20. januára 1976 hnutie al-Fataġ preskupilo svoje sily z juhu a pripojilo sa k libanonskej opozícii (Cobban 1985, s. 69). Od tejto chvíle až do leta 1982 bol osud OOP v Libanone úzko spojený s libanonskou ľavicou.

Situácia sa v týchto dňoch rýchlo menila. Použitie síl pravidelnej armády proti ľavici zaktivizovalo vedenie Sýrie, ktorá kvôli vlastným záujmom nemohla dovoliť pád jednej alebo druhej strany konfliktu. Sýria pred svetom potrebovala ukázať, že sa pokúša ukončiť občiansku vojnu a obnoviť stabilitu Libanonu, avšak jej primárnym cieľom bolo získať čo najväčší vplyv v tejto krajine (Winslow 1996, s. 195). Ešte stále však nedozrel čas, aby sa do konfliktu zapojila priamo. Opäť raz bola na ovplyvnenie situácie využitá palestínska prosýrska organizácia aš-Šā'iqā (Blesk) a jej vodca Zuhajr Muġsin.⁶ Deväťčlenná skupina pod vedením sýrskeho prezidenta Ĥāfīza al-Asada, vrátane najvyššieho predstaviteľa armády, letectva, tajnej služby, predsedu vlády, ministra zahraničných vecí, dvoch predstaviteľov regionálneho vedenia strany al-Ba'ġ a predovšetkým vodcu organizácie aš-Šā'iqā zasadla na mimoriadnom stretnutí 17. januára 1976 a výsledkom jej rokovania bolo rozhodnutie o intervencii pod vlajkou Palestínskej oslobodzovacej armády (POA) (Weinberger 1986, s. 182). Palestínska oslobodzovacia armáda, ktorá bola spolu s OOP založená v roku 1964, mala byť regulárnou (pravidelnou) armádou OOP. Avšak nezávislosť POA, ktorá bola rozdelená do niekoľkých brigád, mala krátke trvanie. Každá brigáda sa dostala pod velenie

⁶ Zuhajra Muġsina na pozíciu vodcu organizácie aš-Šā'iqā dosadil priamo Ĥāfīz al-Asad.

krajiny, v ktorej bola dislokovaná. Brigáda ʿAjn Džālūt sa dostala pod velenie egyptskej armády, brigáda Ḥittīn a al-Jarmūk pod sýrske velenie, brigáda al-Qādisīja prešla pod iracké a brigáda al-Badr pod jordánske velenie (Nazzal 1997, s. 148-149). A práve Sýrčania využili brigádu POA v libanonskej občianskej vojne, aby slúžila ich vlastným záujmom.

Hneď na druhý deň po rokovaní, 18. januára 1976, jednotky POA patriace do brigády al-Jarmūk o sile asi 3500 mužov vstúpili do Libanonu (Evron 1987, s. 40). Títo vojaci boli podriadení sýrskemu veleniu, hoci oficiálne POA patrila pod velenie predsedu OOP Jāsira ʿArafāta. Jednotky POA, ktoré prekročili hranice Libanonu sa jasne postavili na stranu OOP a LVH. Väčšina príslušníkov tejto sily sa koncentrovala v údolí al-Biqāʿ, avšak jej prítomnosť dovolila silám OOP sústrediť sa na útoky na pobrežné mestá ad-Dāmūr a Saʿdījāt.

Sýrske vedenie týmto ťahom sledovalo vlastné ciele. Jednotky POA boli pred intervenciou prezborené a posilnené o ťažké zbrane. S podporou sýrskeho delostrelectva mali slúžiť ako protiváha libanonskej armáde, ktorá podliehala veleniu prezidenta republiky a ktorá už minimálne dvakrát pomohla kresťanským pravicovým milíciám. Zmena pomeru síl mala donútiť konzervatívne kresťanské sily pristúpiť na kompromis a prijať sýrsku mierovú iniciatívu (Deeb 2003, s. 14).

Sýrsky plán sa realizoval veľmi rýchlo. Do 20. januára 1976 ad-Dāmūr a ostatné obkľúčené marūnovské dediny padli a boli vyplienené. Rezidencia Kamīla Šamʿūna bola zničená 24. januára. Sily LVH spustili útoky na mesto Zaḡla a na niektoré marūnovské mestečky v severnom regióne ʿAkkār, zatiaľ čo palestínske sily z Tripolisu opäť zaútočili na mesto Zaḡartā. V kresťanských najvyšších kruhoch rástol pesimizmus, keďže vo východnom Bejrúte a v severnom sektore pohoria Libanon zostalo už iba niekoľko území pod priamou kontrolou kresťansko-pravicových síl. Až na výnimky sa zdalo, že celá krajina sa dostáva pod kontrolu Palestínčanov a LVH (Weinberger 1986, s. 181-183). Predseda libanonskej vlády Rašīd Karāmī niekoľkokrát vyzval obe strany na zastavenie bojov, ale keďže ani jedna zo strán na jeho výzvy nereagovala, premiér 20. januára 1976 ohlásil rezignáciu (Abraham 1996, s. 33).

Na novú situáciu ihneď zareagovali Sýrčania. Do Libanonu bola vyslaná diplomatická misia, ktorej členmi boli vysokopostavené politické osobnosti Sýrie. Vedúcim misie bol minister zahraničných vecí ʿAbdalḡalīm Chaddām, ktorého sprevádzali veliteľ sýrskeho letectva generál Nādžī Džamīl a náčelník generálneho štábu sýrskej armády, generál Ḥikmat aš-Šihābī. Misia, ktorá pricestovala 21. januára 1976 a zostala v Libanone až do 7. februára 1976, sa mala pokúsiť nájsť východisko z konfliktu a dosiahnuť upokojenie situácie. Prvým úspechom sýrskej misie bolo 22. januára 1976 vytvorenie sýrsko-palestínsko-libanonského Najvyššieho vojenského výboru,⁷ ktorý mal dozerieť na dodržiavanie prímeria. Výbor bol zložený z dvoch vysokopostavených sýrskych dôstojníkov, dvoch libanonských vojenských dôstojníkov

⁷ Arabsky – al-Ladžna al-ʿAskarīja al-ʿUljā.

a dvoch dôstojníkov OOP. Mal ďalších 23 podvýborov, ktoré boli poverené odstrániť barikády a zabezpečiť zastavenie paľby (Deeb 2003, s. 14-15). Všetko ukazovalo na nestrannú rokovaciu úlohu sýrskej delegácie. A hoci paľba okamžite zastavená nebola, predseda vlády Rašíd Karāmī stiahol svoju rezignáciu (Weinberger 1986, s. 185).

Palestínska pomoc sprevádzaná podporou Sýrie sa prejavila v posilnení sebavedomia niektorých moslimských dôstojníkov v libanonskej armáde. 21. januára 1976 sunnitský poručík libanonskej armády Aḥmad al-Čaṭīb, pochádzajúci z rodiny notáblovo⁸ z oblasti Džabal aš-Šūf, ktorá riadila zbrojovku v mestečku Rāšijā, vyhlásil vytvorenie Libanonskej arabskej armády (LAA).⁹ Táto organizácia, ako jej názov naznačuje, sa mala stať arabskou národnou protiváhou libanonskej armáde, v ktorej podľa neho prevládali izolacionistické tendencie a bola „nástrojom“ v rukách mārūnovských milícií (Barak 2009, s. 101). Predstavitelia LAA obvinili velenie libanonskej armády, najmä popredných mārūnovských dôstojníkov, že počas bitky o al-Karantīnu a Dāmūr nelegálne pomáhali pravicovým kresťanským milíciám. Rovnako obvinili letectvo libanonskej armády, že použilo svoje lietadlá *Hawker Hunter*, aby sa pokúsilo zastaviť obliehanie Dāmūru a rezidencie Kamīla Šamʿūna v obci Saʿdījāt (Cobban 1985, s. 69). Rebélia poručíka Aḥmada al-Čaṭība sa začala v kasárni v mestečku Ḥāšbajā, kde na jeho výzvu zareagovalo niekoľko stoviek vojakov a niekoľko dôstojníkov nižších hodností, väčšinou moslimov, ktorí postupne preberali kontrolu nad ďalšími kasárňami libanonskej armády v údolí al-Biqāʿ a v južnom Libanone, teda nad územiaми s väčšinovou moslimskou populáciou. Tak sa začala tzv. „vojna kasární“, keď prívrženci poručíka Aḥmada al-Čaṭība zaberali jeden vojenský tábor za druhým, rabovali zariadenia, zbrane, muníciu a verbovali vojakov, ktorí prejavili záujem sa k nim pripojiť (Barak 2009, s. 101).

Organizáciu začali finančne podporovať Líbya, a najmä OOP, ktorá sa prostredníctvom LAA dostala k ťažkým zbraniam z vyrabovaných kasární. Proti aktivitám LAA sa však razantne postavila Sýria, podľa ktorej takéto dezercie podporujú rozpad libanonskej armády a prispievajú k destabilizácii Libanonu (El Khazen 2000, s. 332-333).

Sýrske úsilie hľadať prijateľné riešenie pre všetky strany zainteresované v libanonskej vojne vyvrcholilo v polovici februára 1976. Sýrska diplomatická misia vedená ʿAbdalḥalīmom Chaddāmom 7. februára 1976 opustila Libanon v sprievode libanonského prezidenta Sulajmāna Frandžīju a predsedu vlády Rašīda Karāmīho, ktorí cestovali na oficiálnu návštevu Sýrie do Damasku, kde rokovali so sýrskym prezidentom Ḥāfīzom al-Asadom. Týždeň po tejto návšteve, 14. februára 1976, prezident Sulajmān Frandžīja predstavil súbor vnútorných politických reforiem známy ako Program vlasteneckej činnosti (Barnāmadž al-ʿamal al-waṭanī), neskôr premenovaný na Ústavný dokument (al-Waṭīqa ad-dustūrīja) (Mardelli 2012, 333).

⁸ Notáblovia – významní mestskí činitelia, hodnostári.

⁹ Arabsky – Džajš Lubnān al-ʿArabī.

Sedemnášťbodový Ústavný dokument definoval Libanon ako arabskú krajinu a hoci zohľadňoval niektoré výhrady moslimov voči politickému zriadeniu, konfesiónálny základ politického systému Libanonu sa reformovať nemal. Parlamentné mandáty mali byť síce rozdelené v rovnakom pomere medzi kresťanov a moslimov (v pomere 50 % k 50 %) a každá komunita mala získať svoj proporcionálny podiel zastúpenia, avšak princíp rozdelenia troch najvyšších postov v štáte – prezident mārūnovec, predseda vlády moslim sunnita, predseda parlamentu moslim ščita – mal zostať zachovaný. Rozdeľovanie nižších politických postov na konfesiónálnom základe malo byť zrušené. Predsedu vlády už nemal menovať prezident, ale mala ho vybrať a voliť 51 % väčšina parlamentu a svoj kabinet mal zostaviť až po konzultácii s parlamentom a po súhlase prezidenta. Mala byť založená Najvyššia rada s oprávnením viesť zákonné procedúry proti prezidentovi, premiérovi a vláde. Všetky dekréty a návrhy zákonov mali byť podpísané aj prezidentom aj predsedom vlády, s výnimkou menovania premiéra a jeho rezignácie, prípadne odvolania niektorého ministra. Zmeny sa týkali aj súdnictva, a to vytvorením inštitúcie zvanej Ústavný súd (Barak 2009, s. 102).

Ani libanonská pravica, ani ľavica a ani Palestínčania presne nevedeli ako sa postaviť k Programu zo 14. februára. Sýrčania, ktorí boli spoluautori Ústavného dokumentu, si od jeho prijatia sľubovali, že prispeje k ukončeniu občianskej vojny a posilní sýrsku pozíciu zmierovateľa a arbitra v spore medzi jednotlivými libanonskými komunitami. Vo všeobecnosti predpokladaná nová sýrska úloha ako neutrálneho rozhodcu mimoriadne podráždila populárneho vodcu libanonskej ľavice, Kamāla Džunbulāta, ktorý sa rázne postavil proti tomuto dokumentu, pretože podľa neho prakticky potvrdzoval súčasný status quo v Libanone (El-Solh 2004, s. 337). Predstavitelia kresťanských menšín nakoniec súhlasili s prijatím Ústavného dokumentu, ale moslimská ľavica a OOP ho z rôznych dôvodov podporiť odmietali, hoci OOP zo začiatku sýrsku iniciatívu vívala (Ziser 2001, s. 133).

Nespokojnosť Sýrie s opozíciou voči Ústavnému dokumentu rástla. Ani so sýrskym sprostredkovaním vytvorený Najvyšší vojenský výbor nedokázal zmierniť boje medzi znepriatelenými komunitami a ich frakciami. Všetky pokusy o zmierenie sa ukazovali ako neúčinné. 10. marca 1976 sa situácia prudko zmenila, keď moslimskí vojaci libanonskej armády prevzali kontrolu nad ďalšími kasárňami a deklarovali lojalitu Aḥmadovi al-Čaḥḥbovi a jeho LAA.

Túto situáciu sa pokúsil využiť sunnitský veliteľ bejrútskej posádky libanonskej armády, brigadier ʿAbdalʿazīz al-Aḥḥdab. 11. marca 1976 sa náhle zjavil v televíznom vysielaní štátnej televízie, kde vyhlásil dočasnú vojenskú vládu nad celou krajinou a vyzval prezidenta Sulajmāna Frandžiju, aby rezignoval (El Khazen 2000, s. 333). Vo svojom televíznom prejave tvrdil, že sa neusiluje o prevzatie moci a sľúbil, že hneď ako bude zvolený nový prezident, moc odovzdá civilným politikom (Barak 2009, s. 103).

Podstatné na tomto pokuse o prevrat bolo, že hoci °Abdal°azīz al-Aḥḍab sa prezentoval ako predstaviteľ libanonskej armády, neboli to jej príslušníci, kto ho sprevádzal do budovy televízie. Ozbrojený sprievod mu robili jednotky, ktoré viedol °Alī Ḥasan Salāma prezývaný Abū Ḥasan, bývalý tajomník hnutia al-Fataḥ a po roku 1970 významný člen organizácie „Čierny september“ (Cooban 1985, s. 70-71). Práve prítomnosť palestínskych ozbrojencov pri „televíznom prevrate“ provokovala viacerých účastníkov konfliktu. Sýria, ktorej vedúci predstavitelia si želali zotrvanie Sulajmāna Frandžiju v úrade prezidenta, ale aj realizáciu Ústavného dokumentu, akciu brigadiera °Abdal°azīza al-Aḥḍaba okamžite odmietli. V sýrskom vedení prevládal názor, že prevrat bol riadený a vopred odsúhlasený vedením LVH a OOP za egyptskej podpory, a že hlavným cieľom bolo zasiahnúť spojenca Sýrie Sulajmāna Frandžiju. Ani vodca LVH Kamāl Džunbulāt pokus o prevrat nepodporil. Potvrdil, že si rovnako želá rezignáciu prezidenta Sulajmāna Frandžiju, avšak najlepšia cesta, ako ho donútiť k odstúpeniu, má byť permanentný, ale nepriamy tlak zo strany armády, a nie vojenský režim v krajine (Barak 2009, s. 103). Dva dni po pokuse °Abdal°azīza al-Aḥḍaba o prevrat došlo v libanonskej armáde k ďalšiemu štiepeniu. Plukovník Anṭuwān (Antoine) Barakāt, mārūnovský dôstojník pochádzajúci z mesta Zaġartā, vyjadril lojalitu prezidentovi Frandžijovi a prevzal kontrolu nad kasárňami v blízkosti ministerstva obrany. Jeho krok podporili aj ďalší mārūnovskí dôstojníci, o. i. majori Fu’ād Mālik a Sa’d Ḥadād, ktorý prevzal kasárne v meste Mardž’ajūn v južnom Libanone (El Khazen 2000, s. 333).

Výzvu na odstúpenie Sulajmāna Frandžiju z funkcie prezidenta ignorovali takmer všetky skupiny zúčastnené v Libanonskej občianskej vojne s výnimkou OOP, ktorej jednotlivé skupiny nadviazali najužšie kontakty s dezertujúcimi vojakmi podporujúcimi či už Aḥmada al-Chaṭība alebo °Abdal°azīza al-Aḥḍaba (Talhami 2001, s. 114). Predstavitelia OOP svojimi krokmi nesledovali iba získavanie nových spojencov a ťažkých zbraní z vyrabovaných kasární, ale tiež oslabenie libanonskej armády. Vychádzajúc z poučenia z Jordánska, kde bola proti OOP nasadená armáda, chceli tentoraz predísť možnosti nasadenia jednotnej armády, aby predišli prípadnej porážke síl OOP a podobnej tragédii ako v Jordánsku. Na druhej strane, napriek tomu, že niektoré jednotky libanonskej armády s prevahou kresťanov sa postavili na stranu prezidenta, rozklad v armáde prijali so sklamaním najmä kresťanské strany a prezident Sulajmān Frandžija, ktorí dúfali, že libanonskú armádu využijú proti OOP a ľavicovej koalícii okolo LVH.

Vytvorenie LAA a zvyšujúca sa podpora zo strany ďalších dezertujúcich moslimských vojakov povzbudilo Kamāla Džunbulāta. Ten začal mobilizovať svoju milíciu a 16. marca 1976 vyzval na rozhodujúcu bitku. Veril, že by mohol minimálne poraziť kresťanských vodcov a ukončiť nadvládu mārūnovskej komunity, a dosiahnuť radikálnu zmenu politického systému v Libanone (Deeb 2003, s. 16). Po tejto výzve sa boje v Libanone zintenzívnili. Libanonská arabská armáda, družská milícia Pokrokovej socialistickej strany a palestínske ozbrojené organizácie spustili sériu koordinovaných

útokov proti kresťanským milíciám, ktoré boli donútené k ústupu. Jednotky LAA sa priblížili ku kľúčovým postom na juhu Libanonu v okolí miest Mardž^čajūn a al-Chijām. Palestínčania v spolupráci s milíciami ľavice postupovali k mestu Zağartā, silnej kresťanskej bašte, získavali prevahu v severnom regióne ^čAkkār a obkľúčili mesto Zaħla. Drúzska milícia zaútočila v kopcoch juhovýchodne od Bejrútu s úmyslom obsadiť hlavnú cestnú komunikáciu spájajúcu Bejrút s Damaskom. Ozbrojenci z OOP a milícia Nezávislého nāširovského hnutia zaútočili na pozície milície Falangistickej strany v bejrútskej hotelovej štvrti a donútili ju k ústupu. Postupne dobýjali kresťanskú východnú časť Bejrútu a jej obrancovia sa museli sťahovať ďalej na východ (Winslow 1996, s. 197).

3 ROZKOL V ORGANIZÁCH ZA OSLOBODENIE PALESTÍNY: PALESTÍNSKA OSLOBODZOVACIA ARMÁDA A AŞ-ŞĀ^čIQA NA STRANE SÝRIE

Výzva Kamāla Džunbulāta pritiahla pozornosť Sýrie. Od samého začiatku konfliktu v Libanone (apríl 1975) Sýria poskytovala politickú a vojenskú podporu, predovšetkým zbrane OOP a tiež Džunbulātovmu Libanonskému vlasteneckému hnutiu. Sýrske vedenie využívalo požiadavky ľavicovej koalície okolo LVH a rovnako sťažnosti tradičných lídrov na oslabovanie libanonského štátu, čím nútilo hľadať sýrsku politickú podporu a – ako už bolo spomenuté – považovať Sýriu za jediného prostredníka a riešiteľa situácie (Deeb 2003, s. 10). Na dosiahnutie tohto sýrskeho cieľa bola využívaná už spomínaná organizácia aš-Şā^čiqā, ktorá slúžila ako nástroj vnútornej sýrskej politiky. Sýriou podporovaná palestínska ozbrojená organizácia aš-Şā^čiqā získala na dôležitosť, keď sa centrum palestínskej aktivity presunulo z Jordánska do Libanonu. Jej prostredníctvom mohla Sýria ovplyvňovať vývoj v Libanone. Robila to takým spôsobom, že organizácia aš-Şā^čiqā sa pokúšala vytvárať napätie v libanonskej vnútornej politike, a tým prispievať k zhoršovaniu vzťahov medzi Palestínčanmi a Libanonským vedením (Sorby 2011a, s. 64). Zasahovaním do libanonských záležitostí v prospech Palestínčanov sa Sýria snažila získavať politický vplyv. Jej cieľom však nebola úplná porážka libanonského režimu, prípadne zmena politického systému, ale len oslabenie režimu, najmä jeho mārūnovského vedenia. Sýrske vedenie, a predovšetkým sýrsky prezident, si neželali víťazstvo „radikálov“ v Libanone a už vôbec nie rozšírenie moci a prestíže OOP (Winslow 1996, s. 198). Sýrskym záujmom bolo, aby OOP bojovala proti Izraelu, ale nie aby dominovala v Libanone. Sýrsky prezident Ĥāfīz al-Asad sa snažil, aby Sýria prevzala kontrolu nad OOP. Už na stretnutí s Jāsīrom ^čArafātom v Damasku v októbri 1975 palestínskemu vodcovi povedal: „Ty nezastupuješ Palestínčanov o nič viac ako my.“ „Nezabudni, že neexistujú žiadni Palestínčania ani žiadna palestínska entita. Je iba (Veľká) Sýria!“ (Rubin 2005, s. 80)

Hroziaca porážka kresťanských milícií nútila predovšetkým mārūnovských vodcov hľadať pomoc v zahraničnej intervencii. Z pohľadu Sýrie, v ktorej časť politických špičiek na Libanon nazerala, ak už nie ako na svoju provinciu, tak

minimálne ako na sféru svojho vplyvu, to mohla byť jedine sýrska armáda, ktorá by v Libanone intervenovala. Sýrsky prezident Ḥāfīz al-Asad mal stále pred očami sýrske skúsenosti počas jordánsko-palestínskeho konfliktu v septembri 1970, že akákoľvek vojenská intervencia Sýrie na strane OOP by okamžite spustila izraelskú a americkú reakciu. Preto bolo logické, že ak Sýria chce vojensky zasiahnuť v Libanone, musí tak urobiť na strane tých, ktorí bojovali proti OOP. Tými boli najmä libanonský prezident Sulajmān Frandžīja, Falangistická strana Pierra al-Džumajjila, či Strana liberálnych vlastencov Kamīla Šamʿūna. So Sulajmānom Frandžījom mal Ḥāfīz al-Asad vybudovaný relatívne dobrý vzťah, avšak potreboval si ešte zlepšiť vzťahy aj s vodcom najsilnejšej libanonskej kresťanskej milície. Prostredníkom na dosiahnutie tohto cieľa sa opäť stal Zuhajr Muḥsin, vodca organizácie aṣ-Ṣāʿīqa, ktorý 6. decembra 1975 zorganizoval návštevu Pierra al-Džumajjila v Damasku (Deeb 2003, s. 11-12). Prípadná sýrska vojenská intervencia do Libanonu musela mať v očiach verejnosti a medzinárodnej politiky známky legitimacy, a preto Sýrčania potrebovali dosiahnuť, aby ju podporovali prezident Sulajmān Frandžīja a aj jeho mārūnovskí spojenci.

To, čo Kamāl Džunbulāt povzbudený úspechmi nevidel úplne jasne, správne prečítal predseda OOP Jāsir ʿArafāt. Džunbulātovo odmietnutie zmierovacieho plánu, nazvaného Ústavný dokument, spojenie síl LVH s dezertérmi združenými v LAA a výzva na konečný boj boli udalosti, ktoré jasne podkopávali úlohu Sýrie ako zmierovateľa v Libanone a poskytovali jej vhodnú príležitosť na možnú vojenskú intervenciu. V snahe zabrániť takémuto scenáru Jāsir ʿArafāt štyri dni po „televíznom prevrate“, teda deň pred výzvou Kamāla Džunbulāta zasadiť finálny úder kresťanom, požiadal sýrskeho prezidenta, aby vytvoril účinný tlak na Sulajmāna Frandžīju a donútil ho k rezignácii. Ḥāfīz al-Asad mu odpovedal, že „toto vôbec nie je podstatná otázka pre libanonské masy“ (Weinberger 1986, s. 196).

Jāsir ʿArafāt potom viackrát vyzval oboch na spoločné stretnutie, a hoci tak Kamāl Džunbulāt ako aj Ḥāfīz al-Asad spoločné stretnutie najprv odmietli, nakoniec 27. marca 1976 vodca LVH predsa do Damasku odcestoval. Počas ich spoločného sedemhodinového stretnutia Kamāl Džunbulāt naďalej naliehal na sýrskeho prezidenta, aby donútil Sulajmāna Frandžīju rezignovať. Táto podmienka na ukončenie bojov zrejme iba prehĺbila priepasť medzi oboma predstaviteľmi, pretože Sýria začiatkom apríla 1976 ukončila podporu, ktorú od nej dostával Libanonský vlastenecký front (Cobban 1985, s. 71). Ḥāfīz al-Asad neskôr opísal výsledok stretnutia tak, že Kamāl Džunbulāt mal v úmysle ďalej bojovať, preto na druhý deň informoval o rozhovore aj iniciátora stretnutia Jāsira ʿArafāta.¹⁰ V nasledujúcich dňoch Jāsir ʿArafāt zintenzívnil svoje zmierovacie úsilie, pokúšajúc sa zmierniť tón vzájomného konfliktu medzi Sýriou a LVH. Keďže OOP svojou politikou neposkytovala Sýrii dostatočnú zámkienku

¹⁰ Reč Háfīza al-Asada zo dňa 20. júla 1976. Dostupné na:
http://en.wikisource.org/wiki/Hafez_al-Assad_speech,_20_July_1976

na intervenciu a mārūnovskí vodcovia zatiaľ Sýriu o intervenciu nežiadali, spor s Kamālom Džunbulātom sa javil ako ďalšia možnosť na získanie takejto zámienky.

Spor medzi Sýriou a LVH sa preniesol z politickej aj do vojenskej roviny. Začiatkom apríla Kamāl Džunbulāt obvinil Sýriu, že na hraniciach s Libanom sústreďuje 17 000 vojakov, a túto skutočnosť komentoval sarkastickou poznámkou: „Dúfame, že vstúpia do Libanonu, aby pomohli LVH.“ Obvinil sýrskeho prezidenta, že sa pokúša prerušiť zásobovacie trasy streľiva a zbraní medzi LVH a OOP a odkázal mu, že narušiť spojenectvo oboch organizácií sa mu nepodarí (Weinberger 1986, s. 199). Džunbulátovo podozrenie o nasadení sýrskych ozbrojených síl sa potvrdilo 9. apríla 1976, keď jednotky organizácie aš-Šā'iq a tiež sýrski vojaci z 91. brigády na dvoch miestach prekročili hranice a vstúpili do Libanonu. V prvom prípade to bol hraničný prechod al-Mašna^c, ktorým vedie hlavná cestná komunikácia Bejrút – Damask. Jednotky postupujúce po tejto ceste založili pri meste Štawra vojenský tábor a poskytli podporu obkľúčeným kresťanským silám sústredeným v meste Zaḥla. V druhom prípade to bol prechod pri dedine Dajr al-^cAšājir, kadiaľ prechádzala hlavná zásobovacia línia Palestínčanov do južného Libanonu (Cobban 1985, s. 71). Aj keď väčšinu vojakov, ktorí vstúpili do Libanonu, tvorili Palestínčania z organizácie aš-Šā'iq, nikto nepochyboval, že táto organizácia podlieha sýrskemu veleniu a má iba maskovať sýrske záujmy.

Dátum 9. apríl 1976 nebol vybraný náhodne. Keď prezident Sulajmān Frandžija odmietol februárovú aj marcovú výzvu ľavice na rezignáciu, sýrski predstavitelia iniciovali návrh, podľa ktorého mala byť voľba nového prezidenta posunutá na máj 1976. Táto zmena by si bola vyžiadala zmenu ústavy tak, aby nový prezident mohol byť zvolený šesť mesiacov namiesto dvoch mesiacov pred ukončením mandátu funkcie doterajšieho prezidenta, ktorého šesťročný prezidentský mandát sa mal skončiť 23. septembra 1976. Tento kompromis mal dať nový impulz pre obnovu sýrskeho zmierovacieho programu na urovanie konfliktu (Safran 1991, s. 247). Poslanci parlamentu sa 9. apríla 1976 zišli a odhlasovali zmenu článku 73 libanonskej ústavy, ktorý hovoril o konaní prezidentských volieb pred koncom funkčného obdobia súčasného prezidenta (Grafton 2003, s. 152). Prekročenie libanonskej hranice sýrskymi vojakmi v ten istý deň s veľkou pravdepodobnosťou malo slúžiť aj ako účinný tlak na poslancov z kresťanských strán, pretože iba hlasy moslimských poslancov by na zmenu ústavy neboli nestačili. Voľby nového prezidenta boli stanovené na 1. máj 1976.

Po 9. apríli 1976 nastala na palestínskej strane paradoxná situácia. Kým predstavitelia OOP vrátane jej predsedu sa už otvorene postavili na stranu libanonskej moslimskej ľavice a ozbrojené skupiny spadajúce pod OOP bojovali po boku milícií LVH, tak organizácia aš-Šā'iq, ktorá bola súčasťou OOP, pomáhala libanonským kresťanom. Kamāl Džunbulāt v reakcii na prekročenie hraníc sýrskymi vojakmi ponúkol ďalšie vysvetlenie sýrskej politiky. Podľa neho tento vojenský zásah nemal prispieť k pokoju a stabilite v Libanone, ale jeho cieľom bolo zabrániť OOP a LVH

dosiahnuť víťazstvo, pričom chce „ustanoviť novú rovnováhu medzi dvoma bojujúcimi stranami“. 12. apríla 1976 Džunbulāt poslal správu generálnemu tajomníkovi Ligy arabských štátov Maḥmūdovi Rijāḍovi týkajúcu sa sýrskeho vpádu do Libanonu. Požadoval politickú intervenciu LAŠ v súlade s jej chartou „ktorá garantuje bezpečnosť a rešpektovanie nezávislosti každého členského štátu“ (Deeb 2003, s. 19).

Pokračujúca kríza medzi Sýrčanmi a LVH si vyžiadala okamžitú palestínsku reakciu. 15. apríla 1976 sa Jāsir ʿArafāt ponáhlal do Damasku, aby rokoval o urovnaní sporu medzi Libanonským vlasteneckým hnutím, OOP a Sýrčanmi. Výsledkom bola sedembodová dohoda, v ktorej OOP súhlasila prijať „jednotný postoj proti ktorejkoľvek strane, ktorá by obnovila boje“. Palestínski vodcovia verejne vyjadrili podporu sýrskej zmierovacej iniciatíve, rovnako aj nesúhlas s rozdelením Libanonu (Weinberger 1986, s. 201). Vďaka pomoci jednotiek aṣ-Šāʿiqy a sýrskej armády prevaha LVH a OOP v druhej polovici apríla 1976 mierne poklesla. Obe znepriatelené strany však naďalej pokračovali vo vzájomných útokoch a pokoj v Libanone zostával v nedohľadne. Aj v Bejrúte naďalej pokračovalo ostreľovanie, rabovanie a únosy (Winslow 1996, s. 199).

Ako už bolo spomenuté, prítomnosť sýrskych vojakov na libanonskom území mala okrem iného za cieľ vytvorenie tlaku na libanonský parlament, s cieľom uľahčiť voľbu kandidáta na prezidenta, ktorý by vyhovoval Sýrii aj mārūnovcom. Pred voľbami nového prezidenta Libanonu Sýria pokračovala vo svojej stratégii, ktorá mala za cieľ získať súhlas vodcov najsilnejších mārūnovských strán ako Pierre al-Džumajjil, Kamīl Šamʿūn a Sulajmān Frandžija so sýrskou politikou a pozvanie na urovnanie sporu. Sýria, aby si udržala podporu svojho hlavného spojenca, prezidenta Sulajmāna Frandžiju, ani netlačila na jeho rezignáciu ešte pred ukončením mandátu (Deeb 2003, s. 18). V duchu tejto politiky sa niesol aj výber kandidáta na nového prezidenta: podporu Sýrie získal Iljās Sarkīs, ktorého podporovala Falangistická strana a Strana liberálnych vlastencov. Jeho súperom vo voľbách bol Rajmūn Iddah (Raymond Eddé), ktorého podporovala nielen ľavicová koalícia, ale aj odporcovia statusu quo. Zatiaľ čo Rajmūn Iddah bol dlhodobým kritikom konzervatívnych kresťanských vodcov a aj sýrskeho zasahovania do vnútorných záležitostí Libanonu, Iljās Sarkīs sa sýrskemu tlaku nebránil (Weinberger 1986, s. 202).

Termín volieb bol posunutý z 1. mája 1976 na 8. mája 1976, pretože budova libanonského parlamentu bola počas bojov v Bejrúte vážne poškodená. Hlasovanie poslancov, ktoré rozhodlo o novom prezidentovi Libanonu, prebehlo v súkromnej vile Manšūr, ktorá sa stala dočasným sídlom parlamentu. Príchod poslancov do nej narušilo ostreľovanie, ku ktorému sa uchýlili príslušníci ľavicových milícií a niektorých palestínskych skupín patriacich pod OOP, s cieľom zastrašiť poslancov a zabrániť im v účasti na hlasovaní. Prístupové cesty do vily Manšūr strážili príslušníci organizácie aṣ-Šāʿiqy a vojaci POA (El Khazen 2000, s. 344), obe pod kontrolou Sýrie. Novým prezidentom Libanonu sa stal Iljās Sarkīs, za ktorého hlasovalo 66 poslancov, proti nebol nikto a 3 sa hlasovania zdržali. Zvyšných 33 poslancov, z ktorých väčšina

podporovala Rajmūna Iddaha, hlasovanie bojkotovali. Takto vyjadrili svoj protest proti zasahovaniu Sýrie a USA do vnútorných záležitostí Libanonu. Na hlasovaní sa totiž zúčastnil aj americký mimoriadny vyslanec v Libanone, L. Dean Brown (Winslow 1996, s. 199). Iljās Sarkīs sa prezidentskej funkcii ujal 23. septembra 1976.

Zatiaľ čo Kamāl Džunbulāt obvinil Sýriu zo zasahovania do volieb libanonského prezidenta, reakcia OOP bola o niečo miernejšia. Hoci sa OOP pred voľbami jasne postavila za Rajmūna Iddaha, otvorenej konfrontácii so Sýriou sa predseda Jāsir ʿArafāt po voľbách vyhol. Vysoký predstaviteľ OOP, Abū Ijād, dokonca pripustil, že budúci libanonský prezident bude mať plnú podporu OOP (Weinberger 1986, s. 203).

Večer 8. mája 1976, teda v deň prezidentských volieb, POA kontrolovaná Sýriou sa pridala k falangistickej milícii a spolu začali mohutnú ofenzívu s cieľom vytlačiť milície LVH zo svojich pozícií v horách v oblasti Kisrawān nachádzajúcej sa severne od Bejrútu. Kamāl Džunbulāt na útok podporovaný Sýriou zareagoval výzvou, aby sa sily LVH, OOP a LAA spojili pod jedno spoločné velenie. Opakovane presviedčal Jāsira ʿArafāta, že konečným cieľom Sýrie je zakročiť proti OOP, podobne ako to urobil kráľ Ḥusajn v Jordánsku v roku 1970. 12. mája 1976 bola vytvorená koalícia pod velením Kamāla Džunbulāta známa ako Spoločné sily (al-Qūwāt al-muštāraka), ktoré mali za cieľ brániť dosiahnuté vojenské zisky a čeliť nielen novej ofenzíve, ale aj Sýrčanom. K spoločným silám sa pripojili aj palestínski bojovníci z OOP a po spoločnom protiútoke v Kisrawāne boli Falangisti nútení ustúpiť (Winslow 1996, s. 199). Tieto udalosti poslúžili Sýrii, pretože sa stále zreteľnejšie ukazovalo, že mārūnovskí vodcovia budú potrebovať pomoc zvonka.

4 SÝRSKA INTERVENCIA V LIBANONE

V súvislosti s úmyslom zasiahnuť v Libanone musela sýrska vláda brať do úvahy aj možné reakcie superveľmocí. ZSSR podporoval OOP a niektoré ľavicové frakcie boli výrazne prosovietske. Rovnako prosovietske stanoviská zastávali aj niektoré už predtým spomínané arabské krajiny, ktoré mali v Libanone svoje záujmy. Aj USA sledovali predovšetkým svoje strategické záujmy v regióne, kam patrilo zadržiavanie šírenia komunizmu. Vzhľadom na to, že libanonskí kresťania boli v drvivej väčšine prozápadne orientovaní, bolo zrejmé, čie záujmy boli USA bližšie (Levite et al. 1992, s. 101).

Keď sa žiadna arabská krajina nepostavila na výraznejší odpor proti sýrskej nepriamej vojenskej intervencii (prostredníctvom POA a aš-Šāʿiqy), sýrskeho zasahovania do prezidentských volieb, a ani LAŠ nereagovala na sťažnosť Kamāla Džunbulāta z apríla 1976, Sýria získala istotu, že sa nemusí obávať žiadnej vážnej reakcie na svoj prípadný zásah v Libanone. Obavy v Sýrii vzbudzovali iba možné nepriaznivé reakcie USA a Izraela.

Hoci situácia v Libanone bola vážna – občianska vojna sa naplno rozohorela, umierali civilisti a počet utečencov sa zvyšoval – Libanon nebol hlavnou politickou

témou ani na Blízkom východe, ani v USA a ani v Izraeli. Dôležitejšou témou pre administratívu Geralda Forda a ministra zahraničných vecí Henryho Kissingera bol politický proces mierového urovnania vzťahov medzi Izraelom a Egyptom a medzi Izraelom a Jordánskom. Izraelské územie priamo susedilo s Libanomom, takže situácia v susednej krajine sa ho dotýkala viac, ale prioritou boli rokovania s Egyptom. Izrael však podporoval mārūnovské sily obmedzenými zbrojnými dodávkami, ktoré sa zvýšili po stretnutí Kamīla Šam'ūna s izraelským premiérom Jicchakom Rabinom na konci marca 1976 (Evron 1987, s. 43). Treba poznamenať, že nebolo ani v americkom a už vôbec nie v izraelskom záujme, aby OOP posilnila svoju pozíciu v Libanone a Izrael dal najavo, že nedopustí, aby sa OOP znova usadila na juhu Libanonu. (Sorby 2011b, s. 106). OOP veľmi tvrdo kritizovala prebiehajúce mierové rozhovory medzi Izraelom a Egyptom, čím výrazne podkopávala americkú snahu o dosiahnutie dohody týchto dvoch štátov.

Izraelské vedenie si veľmi dobre uvedomovalo, že prípadné víťazstvo ľavice, a tým aj OOP, by znamenalo veľkú hrozbu pre izraelskú bezpečnosť. Ani dodávky izraelských zbraní kresťanským milíciám nemohli zvrátiť situáciu. Izrael sa podozrievavo díval aj na sýrske zasahovanie do záležitostí Libanonu a aj na sýrsku nepriamu intervenciu. Izraelčania sa napriek rastúcej sýrskej moci nad Libanomom nehrnuli do vojenskej konfrontácie so Sýriou, veď od Októbrovej vojny neuplynuli ani tri roky. Navyše možný konflikt Izraela so Sýriou by bol narazil na výhrady USA kvôli už spomínaným rozhovorom s Egyptom (Levite et al. 1992, s. 101).

Hoci Izrael sa spočiatku tvrdo staval proti sýrskemu vojenskému zásahu v Sýrii, časom svoj postoj prehodnotil. Dôvodom boli spoločné sýrsko-izraelské záujmy, ktoré obe krajiny v Libanone mali, a ktoré boli začiatkom procesu komunikácie medzi Tel Avivom a Damaskom prostredníctvom USA. Prienik v záujmoch hľadal americký minister zahraničných vecí Henry Kissinger počas marca 1976, keď separátne komunikoval s izraelskou a sýrskou stranou. S výsledkom mohli byť všetky strany spokojné. Sýria mala byť v Libanone jedinou stabilizujúcou silou, ktorá bude chrániť kresťanov, libanonskú vládu a bude brániť rastu sily OOP (Evron 1987, s. 46). Taká sýrska prítomnosť v Libanone, ktorá by oslabila OOP a pomohla kresťanskej pravici, bola pre Izrael veľmi prijateľná voľba. Podmienky pre prípadnú sýrsku vojenskú intervenciu ešte neboli presne dohodnuté. Izraelčania si viackrát stanovovali rôzne limity rozsahu sýrskej intervencie: Sýria by nemala rozmiestniť sily južne od rieky Līṭānī, nemala by použiť letecké sily a nemala by nasadiť rakety zem-vzduch na libanonskom území (Rabinovich 1985, s. 106). Hranicu, za ktorú nemali Sýrčania preniknúť, nazývali „červená línia.“ Keď Sýria 9. apríla 1976 nepriamo vstúpila do Libanonu, izraelské bezpečnostné zložky na túto situáciu nereagovali. Predseda vlády Jicchak Rabin 13. apríla 1976 túto situáciu verejne komentoval slovami, že „veci sa vyvíjajú tak, že dnes Sýrčania zachraňujú kresťanov“ (Evron 1987, s. 48).

Svoje záujmy v Libanonskej kríze malo aj Jordánsko. Jordánskym cieľom bolo predovšetkým oslabiť OOP a zasadiť mu konečnú ranu. Jordánsky kráľ Ḥusajn počas svojej oficiálnej návštevy USA v apríli 1976 loboval za sýrsku intervenciu, keď sa vyjadril, že „iba Sýria môže ukončiť spor v Libanone“ (Deeb 2003, s. 19). Kráľ Ḥusajn riešil túto záležitosť aj so svojimi priamymi izraelskými kontaktmi. Jeden takýto kontakt bol nadviazaný na stretnutí v Londýne, kde sa zastavil na ceste do Jordánska z aprílovej návštevy Washingtonu. Na tomto stretnutí sa kráľ Ḥusajn pokúšal zladit' sýrske, jordánske a izraelské záujmy v Libanone, ktoré mali zničiť OOP definitívne (Evron 1987, s. 51). Izraelské noviny Haaretz o dvadsať rokov neskôr, 8. apríla 1995 uviedli, že Jicchak Rabin v reakcii napísal kráľovi Ḥusajnovi list, v ktorom akceptoval sýrsku intervenciu do Libanonu. Po svojej oficiálnej návšteve v Damasku 8. až 10. mája 1976 kráľ Ḥusajn vyjadril „absolútnu podporu pre veľkú úlohu, pred ktorou stojí Sýria pod vedením Ḥāfīza al-Asada, a to prerušiť sprisahania a zaistiť jednotu, bezpečnosť a nezávislosť Libanonu“. Kráľ Jordánska dúfal, že Ḥāfīz al-Asad oslabí OOP a možno aj vymení jeho vedenie (Deeb 2003, s. 19). Situácia sa teda vyvinula tak, že Sýria a Izrael mali v Libanone spoločné záujmy.

Keď násilie v Libanone neutíchlo ani po voľbách prezidenta a pribúdalo mŕtvych civilistov, francúzsky prezident Giscard d'Estaing 22. mája 1976 navrhol, že Francúzsko poskytne 5000 svojich vojakov, ktorí by nastolili v Libanone mier a poriadok. Táto ponuka však bola podmienená súhlasom všetkých strán konfliktu (Mangold 1978, s. 105). Ponuka vyvolala vlnu nesúhlasných vyhlásení vydávaných rôznymi skupinami a zvlášť OOP a LVH, ktorí rázne odmietli francúzsku vojenskú intervenciu. Najmä Kamāl Džunbulāt vyhlásil, že LVH bol proti prítomnosti vojenských jednotiek akýchkoľvek, aj arabských, na libanonskej pôde (Deeb 2003, s. 19). Z tohto odmietnutia rozhodne vyťažila Sýria, ktorá chcela rovnako zabrániť izraelskej alebo francúzskej vojenskej intervencii. Na konci mája 1976 prezident Sulajmān Frandžija a jeho nástupca Iljās Sarkīs požiadali prezidenta Ḥāfīza al-Asada, aby intervenoval (Evron 1987, s. 52).

Keďže boje v Libanone neutíchali a bolo stále pravdepodobnejšie, že Sýria hodlá intervenovať v Libanone, Jāsir °Arafāt podnikol posledný zúfalý pokus zastaviť boje medzi rôznymi kresťanskými milíciami a silami OOP a ľavice. Dúfal, že dohoda o zastavení paľby by bola dostatočným argumentom na to, aby sýrske sily, ktoré sa už od apríla 1976 zhromažďovali na hraniciach, nevstúpili do Libanonu. Odcestoval do Damasku opäť s návrhom sedembodovej dohody o zastavení paľby z apríla, aby ju znova predložil sýrskemu prezidentovi na schválenie. Ḥāfīz al-Asad na predložený návrh predsedovi OOP odpovedal: „V poriadku, dám ti 48 hodín, aby si dosiahol zastavenie paľby. Potom, už neberiem zodpovednosť za to, čo sa stane.“

Po návrate do Bejrútu Jāsir °Arafāt zvolal mimoriadne stretnutie vodcov väčšiny organizácií a hnutí OOP a Kamāla Džunbulāta. Hneď ako začal hovoriť o zastavení paľby, Kamāl Džunbulāt sa postavil a chystal sa opustiť miestnosť. Povedal, že necíti žiadnu potrebu zastavovať paľbu a že sa chystá rozprávať so svojimi

americkými kamarátmi, aby zariadili, že Sýria do Libanonu nevstúpi. Jāsir °Arafāt na neho zakričal: „Sadni si! Nemôžeš odísť. Musíme dosiahnuť dohodu o zastavení paľby medzi tebou a kresťanmi a dohodu musíš dosiahnuť teraz.“ Vodca LVH skutočne veril, že Američania (s niektorými diplomatmi udržiaval pomerne živé kontakty) ho podporia v boji proti kresťanom a v prípade sýrskej intervencie zasiahnu. A všetci bojovníci na strane ľavice tomu uverili spolu s ním. Výsledkom stretnutia bola síce dohoda na zastavení paľby, ale bolo jasné, že ani LVH ani ľavicové sily v OOP dosiahnutú dohodu nehodlajú ctíť. Naopak, zaprisahali sa, že ak Sýrčania prídu, budú proti nim bojovať. Jāsir °Arafāt nemal sil situáciu zmeniť (Hart 1989, s. 425).

Sýrske rozhodnutie koncom mája 1976 rozšíriť svoju vojenskú intervenciu v Libanone nebolo založené na fakte, že táto akcia určite nespustí vojenskú protiakciu Izraela. Treba zdôrazniť, že Sýria si nebola istá izraelskou reakciou. Hlboké podozrenia a značná dvojjazyčnosť na strane Izraela a USA pretrvávala, a Sýrčania nikdy nepotvrdili jednoznačný dohovor medzi Izraelom a Sýriou sprostredkovanú Američanmi (Evron 1987, s. 52). Izraelský predseda vlády v roku 1976 Jicchak Rabin sa vo svojich pamätiach tajným kontaktom so Sýriou vyhýba. Spomína iba „červenú líniu“, ktorá bola podľa neho stanovená iba symbolicky až neskôr po sýrskej intervencii (Rabin 1996, s. 280). V noci z 31. mája na 1. júna 1976 ozbrojené sily Sýrie vstúpili do Libanonu a okamžite prelomili odpor palestínskych a ľavicových síl, ktoré obliehali niektoré kresťanské mestá a postupovali ďalej (Seale 1990, s. 283).

V predvečer sýrskej intervencie 31. mája 1976 Jāsir °Arafāt opustil Libanon, aby mohol prostredníctvom iných arabských predstaviteľov vyvíjať tlak na Hāfiza al-Asada. V najlepšom prípade mohol Jāsir °Arafāt dúfať v arabskú politickú intervenciu, ktorá by limitovala dopad katastrofy na Palestínčanov v dôsledku sýrskej vojenskej intervencie (Hart 1989, s. 425). Táto intervencia viedla k bizarnej aliancii Sýrie so silami pravicovo orientovaných libanonských kresťanov, ktoré bojovali s palestínsko-ľavicovou koalíciou. Zásah Sýrie zvrátil pomer síl na bojisku, zachránil pravicové sily pred porážkou a prinútil Kamāla Džunbulāta a Jāsira °Arafāta ustúpiť (Sorby 2012, s. 91).

5 ZÁVER

Keď sýrske vojenské jednotky prekročili hranice a vstúpili do Libanonu, Sýria spustila jednu z najkontroverznejších vojenských akcií vo svojej histórii. Najmä výber spojencov bol šokujúci, keďže sýrski vojaci a bojovníci mārūnovských milícií bojovali spoločne proti silám OOP a LVH. Nech boli motívy sýrskeho prezidenta akékoľvek, faktom je, že invázia sýrskych vojsk vzniknutý konflikt v Libanone ešte väčšmi vyeskalovala. Postupu Sýrie nerozumeli ani arabské štáty v Lige arabských štátov. Politické udalosti a z nich vyplývajúce dôvody, ktoré viedli k invázii do Libanonu, sme opísali v predchádzajúcom texte. Avšak bezprostrednou zámienkou pre takýto postup Sýrčanov sa stala žiadosť o poskytnutie pomoci obyvateľom dvoch mārūnovských dedín v severnom Libanone. Sýrska propaganda pred vstupom na libanonské územie

uviedla, že prichádza na pomoc obyvateľom práve týchto dvoch dedín, o ktorú sami Sýriu požiadali. Išlo o dediny al-Qubajāt a ʿAndaqat, ktoré mali byť koncom mája 1976 ostreľované a napadnuté jednotkami Libanonskej arabskej armády.

V hodnotení záverov predloženej štúdie sa môžeme zamerať na tri podstatné momenty v skúmanom období. Prvý predstavuje rozpad libanonskej armády na jej konfesijné časti, ktorý viedol k úplnému znefunkčneniu Libanonu ako štátu, pretože centrálna vláda stratila autoritu a nevedela tak kontrolovať vlastné ozbrojené sily. Dezercie, či odmietnutie poslušnosti viedli k vytvoreniu armád, ktoré pôsobili mimo velenia štátu. Druhým momentom bola skutočnosť, že Palestínčania pôsobiaci v POA a organizácii aš-Šāʿiqa poslúchali rozkazy Sýrie, a nie rozkazy OOP. Tretím dôležitým momentom boli tajné nepriame rokovania dvoch znepriatelených režimov – Izraela a Sýrie – ktoré v Libanone sledovali vlastné záujmy.

Prínos nášho skúmania vidíme v tom, že štúdia ukazuje, akým podielom sa jednotlivé strany pričínili o eskaláciu konfliktu a aj o samotnú sýrsku intervenciu v júni 1976. Nejde iba o vnútorné konfesijné zložky libanonskej spoločnosti, či Palestínčanov, ktorým je v predloženej štúdii venovaný značný priestor, ale aj regionálne mocnosti a svetové veľmoci sledujúce vlastné záujmy v Libanone.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ABRAHAM, A. J. (1996): *The Lebanon War*. Westport: Praeger Publishers, 1996. 199 s. ISBN 0-275-95389-0.
2. BARAK, O. (2009): *The Lebanese Army: A National Institution in a Divided Society*. New York: State University of New York Press, 2009. 272 s. ISBN 978-0-7914-9345-8.
3. COBBAN, H. (1985): *The Palestine Liberation Organisation: People, Power and Politics*. New York: Cambridge University Press, 1985. 309 s. ISBN 0-521-27216-5.
4. DEEB, M. (2003): *Syria's Terrorist War on Lebanon and the Peace Process*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 285 s. ISBN 978-1403962485.
5. EL KHAZEN, F. (2000): *The Breakdown of the State in Lebanon 1967 – 1976*. Cambridge: Harvard University Press, 2000. 448 s. ISBN 978-0674081055.
6. EVRON, Y. (1987): *War and Intervention in Lebanon*. Beckenham: Croom Helm, 1987. 246 s. ISBN 978-0709914518.
7. EL-SOLH, R. (2004): *Lebanon and Arabism*. Oxford: The Centre for Lebanese Studies, 2004. 389 s. ISBN 1-86064-051-6.
8. GRAFTON, D. (2003): *The Christians of Lebanon: Political Rights in Islamic Law*. New York: Tauris Academic Studies, 2003. 265 s. ISBN 1-86064-944-0.
9. HART, A. (1989): *Arafat, a Political Biography*. Bloomington: Indiana University Press, 1989. 560 s. ISBN 0-253-32711-3.

10. LEVITE, A. – JENTLESON, B. – BERMAN, L. (1992): *Foreign Military Intervention: The Dynamics of Protracted Conflict*. New York: Columbia University Press, 1992. 335 s. ISBN 0-231-07295-3.
11. MANGOLD, P. (1978): *Superpower Intervention in the Middle East*. London: Routledge, 1978. 209 s. ISBN 0-85664-543-5.
12. MARDELLI, A. (2012): *Middle East Perspectives: From Lebanon (1968-1988)*. Bloomington: iUniverse, 2012. 679 s. ISBN 978-1-4759-0672-1.
13. NAZZAL, N. – NAZZAL, L. (1997): *Historical Dictionary of Palestine*. Lanham: Scarecrow Press, 1997. 304 s. ISBN 0-810-832-399.
14. RABIN, Y. (1996): *The Rabin Memoirs*. Los Angeles: University of California Press. 1996. 435 s. ISBN 0-520-20766-1.
15. RABINOVICH, I. (1985): *The War for Lebanon, 1970-1985*. New York: Cornell University Press, 1985, 265 s. 978-0801493133.
16. RUBIN, B. – RUBIN, J. (2005): *Yasir Arafat: A political Biography*. New York: Oxford University Press, 2005. 372 s. ISBN 0-19-516689-2.
17. SAFRAN, N. (1991): *Saudi Arabia: The Ceaseless Quest for Security*. New York: Cornell University Press, 1991. 525 s. ISBN 0-8014-9484-2.
18. SEALE, P. (1990): *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*. Los Angeles: University of California Press, 1990. 559 s. ISBN 0-520-06976-5.
19. SORBY, K. R. (2011a): Libanonská občianska vojna 1975 – 1976. In *Studia Politica Slovaca*, 2011, roč. 4, č. 1, s. 54-66.
20. SORBY, K. R. (2011b): Syria and the 1975 – 1976 Civil War in Lebanon. In *Asian and African Studies*, 2011, roč. 20, č. 2, s. 193-213.
21. SORBY, K. R. (2012): Snaha Sýrie získať postavenie regionálnej mocnosti na Blízkom východe, 1970 – 1976. In *Studia Politica Slovaca*, 2012, roč. 5, č. 1, s. 81-93.
22. SORBY, K. R. – SORBY K. ml. (2011): *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971-1990)*. Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. 266 s. ISBN 978-80-225-3227-3.
23. TALHAMI, G. H. (2001): *Syria and the Palestinians: The Clash of Nationalism*. Gainesville: University Press of Florida, 2001. 257 s. ISBN 0-8130-2063-8.
24. WEINBERGER, N.J. (1986): *Syrian Intervention in Lebanon*. New York: Oxford University Press, 1986. 367 s. 978-0195040104.
25. WINSLOW, C. (1996): *Lebanon: War and Politics in a Fragmented Society*. London: Routledge, 1996. 344 s. 978-0415144032.
26. ZISER, E. (2001): *Asad's Legacy: Syria in Transition*. London: C. Hurst & Co., 2001. 219 s. ISBN 1-85065-445-X.

KOMPARÁCIA TEORETICKÉHO VYMEDZENIA A POSTAVENIA KREATÍVNEHO PRIEMYSLU V NÁRODNEJ EKONOMIKE FÍNSKA A SLOVENSKA

COMPARISON OF THEORETICAL DEFINITION AND STATUS OF CREATIVE INDUSTRY IN THE NATIONAL ECONOMIES OF FINLAND AND SLOVAKIA

*Kristína Baculáková*¹

Cieľom predkladaného príspevku je komparácia stavu rozvoja kreatívneho priemyslu vo Fínsku a na Slovensku. V úvode analyzujeme základnú teoretickú bázu konceptu v oboch krajinách. Následne vyčleňujeme kategórie dát, pomocou ktorých ďalej pristupujeme k analýze vybraných ukazovateľov odvetvia. Na záver navrhujeme opatrenia na podporu rozvoja kreatívneho priemyslu na Slovensku.

Kľúčové slová: kreatívny priemysel, hospodársky rast, Fínsko, Slovensko.

The aim of present paper is to compare the development of creative industries in Finland and in Slovakia. First, theoretical basis of creative industry in both countries is analyzed. Second, selected indicators of each country's creative industries are compared, along with a short discussion about problems with data. Finally, measures for efficient development of creative industry in Slovakia are suggested.

Key words: creative industry, economic growth, Finland, Slovakia.

JEL: L89, Z10

1 ÚVOD

Hoci sa kreatívnemu priemyslu venuje v posledných rokoch zvýšená pozornosť, jeho podpora sa v jednotlivých krajinách EÚ líši. Od vnímania tohto odvetvia a jeho začlenenia do vládnych stratégií a politik sa odvíja aj jeho stav v danej krajine. V našom príspevku sa zaoberáme kreatívnym priemyslom vo Fínsku a na

¹ Ing. Kristína Baculáková. Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, e-mail: kristina.baculakova@gmail.com. Autorka je internou doktorandkou na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vo svojom výskume sa venuje kreatívnemu a kultúrnemu priemyslu.

Slovensku. Výber krajín bol podmienený rozdielnym prístupom k danému odvetviu. Kým vo Fínsku je kreatívny priemysel jasne zadefinovaný a kategorizovaný na jednotlivé pododvetvia, na Slovensku prakticky takéto vymedzenie neexistuje. Ďalším rozdielom je aj aktívny prístup ku kreatívnym odvetviám vo Fínsku, kde sa pravidelne koná štatistické zisťovanie a vznikajú publikácie mapujúce makroekonomický vývoj kreatívneho priemyslu. Jedným z dôvodov nášho výberu je aj podobná geografická rozloha a populácia oboch krajín, takisto aj postavenie hlavných miest Helsínk a Bratislavy ako kultúrnych a kreatívnych centier oboch krajín.

Za cieľ predkladaného príspevku sme si stanovili komparáciu teoretického vymedzenia a postavenia kreatívneho priemyslu v nami vybraných krajinách. V nasledujúcej časti sa venujeme všeobecným teoretickým základom kreatívneho priemyslu. V tretej časti analyzujeme a porovnávame konkrétne teoretické prístupy ku kreatívnemu priemyslu vo Fínsku a na Slovensku. Vo štvrtej časti pristupujeme k analýze vybraných ukazovateľov. Kvôli nedostatku podrobnejších štatistických dát na Slovensku sme museli upustiť od komparácie všetkých pododvetví na príklade Fínska, a pre našu analýzu sme vymedzili kreatívny priemysel na základe kategorizácie NACE, revízie 2. Záverom sme na základe nášho pozorovania sformulovali niekoľko odporúčaní pre Slovensko.

2 VŠEOBECNÉ TEORETICKÉ ZÁKLADY KREATÍVNEHO PRIEMYSLU

Všeobecné teoretické základy moderného kreatívneho priemyslu boli položené v 90-tych rokoch. Niektorí autori stotožňujú kreatívny priemysel s kultúrnym priemyslom, ktorý vznikol skôr, a kreatívny priemysel považujú iba za akéhosi nasledovníka kultúry-kultúrneho priemyslu, za nový pojem niečoho, čo už dávno existovalo (Thorsby 2001). Howkins (2001) chápe kreatívny priemysel najmä z pohľadu duševného vlastníctva. Kreatívnu ekonomiku vidí prostredníctvom dvoch vzájomne sa dopĺňajúcich hodnôt kreatívneho výrobu: duševného vlastníctva a hodnoty platformy, ktorá nesie výsledok duševnej tvorivej činnosti (Baculáková 2013). Okrem toho vytvára aj koncept akéhosi životného prostredia kreativity, tzv. *kreatívnej ekológie* (Howkins 2009).

Florida (2002) spája kreatívny priemysel s existenciou *kreatívnej triedy*. Kreatívna trieda podľa neho zahŕňa mladých, dynamických a kreatívne zmýšľajúcich ľudí, ktorí predstavujú hlavnú konkurenčnú výhodu pre firmy, v ktorých pracujú. Títo ľudia majú určitý životný štýl, ktorý vyžaduje vytvorenie istých predpokladov, ak chce firma takúto pracovnú silu prilákať. Sú to hlavne priaznivé životné prostredie, dobré podmienky na bývanie, dobré verejné služby, multikultúrna spoločnosť a tolerancia. Takíto ľudia sa musia cítiť slobodní a musia mať priestor pre svoje nápady. Preto napríklad pevne stanovený firemný dress-code prilákať takýchto ľudí podľa Floridu určite nepomôže. Na meranie kreativity vytvoril Florida *index kreativity*. Nôvum prináša Florida do ekonomickej vedy tým, že kreatívna trieda je podľa neho vysoko mobilná. Mení tak aj pohľad na usídľovanie týchto ľudí – nebudú spravidla preferovať

najväčšie mesto s najrozšírenejšou ponukou služieb (teda ekonomicky najsilnejšie sídlo), ale uprednostňované budú vlastnosti *kreatívneho mesta*, ktoré sme uviedli.

Voči Floridovi sa dvihla vlna kritiky. Bernstein (Murgaš 2011) uvádza, že Florida nie je ekonóm, a to sa v jeho prácach aj odráža, preto nereflektuje správne niektoré kľúčové prvky svojej analýzy. Hansen a Niedomysl (2009) zasa na príklade pracovnej sily vo Švédsku dokázali presný opak Floridovho tvrdenia – a síce, že migranti uprednostnili ponuku práce pred sídlom. Kloudová (2010) vidí v kreativite potenciál jedného z výrobných faktorov ako je práca a kapitál. Ekonomický rast, ktorý môže kreativita naštartovať však môže viesť k prehlbovaniu globálnych nerovnováh. Cikánek (2011) upozorňuje na rozdiel medzi chápaním ekonomického prínosu kultúry (v súčasnosti chápaného ako veľmi sploštený pohľad) a fungovaním kreatívnych odvetví. Vo svojej štúdiu upozorňuje tiež na terminologické úskalia pojmu kreatívny priemysel (z angl. termínu *creative industries*) a hlavne na neexistujúci všeobecný konsenzus o tom, čo presne táto kolokácia znamená. Kreatívny priemysel vo svojich definíciách vyčleňuje aj Európska únia (Abadie et al. 2008), či napríklad Svetová organizácia duševného vlastníctva (WIPO).

3 SÚČASNÝ STAV KREATÍVNEHO PRIEMYSLU VO FÍNSKU A NA SLOVENSKU

„Musíme sa na svet pozerat' viac cez humanocentrické okuliare a myslieť na to, ako vytvorit' spoločnosť a svet, v ktorom chceme naozaj žit'. Naše veľké pokroky vo vede a technike sú schopné umožniť to viac, ako kedykoľvek predtým.“ Týmito slovami začína fínska správa o stave kreatívnej ekonomiky (Tarjanne a Kaunisharju 2011). Vzostup kreatívnej ekonomiky vo Fínsku je spojený s hlavnými štrukturálnymi zmenami ekonomiky prebiehajúcimi od 90-tych rokov. Postupne sa materiálna priemyselná výroba presúva do krajín s nižšími nákladmi, a Fínsko sa tak môže sústrediť na služby.

Fungovanie kreatívneho priemyslu sa vo Fínsku opiera o dva *megatrendy*, a to digitalizáciu a starnutie populácie. Obidva budú vyžadovať vytvorenie nových, užívateľsky orientovaných služieb, ktoré kombinujú kultúru, blahobyt, zdravotnú starostlivosť a cestovanie. Kreatívny priemysel je dôležitý pre zvyšovanie konkurencieschopnosti podnikov, ale aj mestských a vidieckych častí krajiny. Kultúra má totiž schopnosť prilákať do oblasti tak nových obyvateľov, ako aj turistov.

Output kreatívnych odvetví vo Fínsku zahŕňa *prácu, autorské právo a služby* (CUPORE 2009). Z hľadiska získavania štatistiky sa vo Fínsku rozlišujú tzv. *kultúrne odvetvia* a *odvetvia autorského práva*². Niektoré z týchto odvetví sa prelínajú. Ich delenie vyplýva z rozličných prístupov vnímania kreatívneho priemyslu. Odvetvia autorských práv sú vymedzené na základe definície WIPO, kultúrne odvetvia sú takto delené podľa Štatistického úradu Fínska. Ich prehľad poskytuje tabuľka 1.

² Z angl. *copyright industries*.

Tabuľka 1: Odvetvia kreatívneho priemyslu vo Fínsku

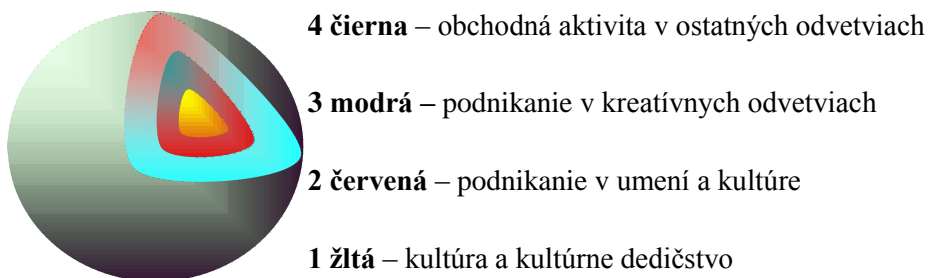
Kultúrne odvetvia	Odvetvia autorského práva
<ul style="list-style-type: none"> - umelecké, divadelné, a koncertné aktivity - múzeá a galérie, archívy - produkcia a distribúcia kníh - noviny, periodiká - produkcia a distribúcia filmov a videí - výroba a predaj hudobných nástrojov - nahrávanie - rádio a televízia - tlač - reklama - architektúra a dizajn - fotografia - zábavné parky - výroba a predaj zábavnej elektroniky - organizácia kultúrnych podujatí - kultúrna výchova a administratíva 	<ul style="list-style-type: none"> - tlač a literatúra - hudobná, divadelná a operná produkcia - film a video - rádio a televízia - fotografia - softvér a databázy - vizuálne a grafické umenie - reklama - organizácie kolektívneho manažmentu - TV, rádiá, CD-DVD prehrávače, MP3 prehrávače, hracie konzoly a pod. - PC a príslušné vybavenie - hudobné nástroje - fotografické a kinematografické nástroje - fotokópie - papierenský priemysel

Prameň: CUPORE (2009).

Kreatívna ekonomika poukazuje na pridanú hodnotu, ktorú tovary a služby kreatívnych odvetví môžu preniesť aj do iných odvetví. Príkladom, ktorý uvádzajú Tarjanne a Kaunisharju (2011), je odvetvie hardwaru, ktoré môže investovať do dizajnu svojich produktov, čo môže napríklad prispieť k predaju týchto produktov, a teda sa priamo využijú výhody kreatívnej ekonomiky. Kreatívnu ekonomiku vo Fínsku popisuje tzv. model *cibule* (Tarjanne a Kaunisharju 2011).

Prvú, najhlbšiu, a zároveň základnú stavebnú vrstvu tvorí kultúra a kultúrne dedičstvo. Je to samozrejmé, nakoľko od tradičnej kultúry národa sa odvíja jeho umenie, literatúra, divadlo, maľba, prvky tradičnej kultúry sa prenášajú do dizajnu, architektúry. Ďalšie dve vrstvy sú zložené z tradičných spôsobov podnikania spojených s umením a kultúrou, ako sú divadlá a múzeá, a podnikania v kreatívnych odvetviach. Vonkajšiu vrstvu tvorí obchodná aktivita v ostatných odvetviach, ktorá využíva skúsenosti firiem v kreatívnych odvetviach.

Obrázok 1: Cibul'ový model kreatívneho priemyslu

Prameň: Tarjanne a Kaunisharju (2011).

Fínska spoločnosť v každodennom živote reflektuje tri trendy – *dôraz na skúsenosť, trvalo udržateľný rozvoj a digitalizáciu*. Tieto trendy sú úzko späté s dizajnom, ktorého funkciou by malo byť predlžovanie životnosti výrobku a ktorý sa čoraz väčšmi stáva integrálnou súčasťou tradičných výrobkov. Rozvoj kreatívneho priemyslu bol vo Fínsku založený na dvoch kľúčových prvkoch: kvalitnom vzdelávacom systéme, a kompletnej digitalizácii spoločnosti. Nielenže 91,4 % študentov v roku 2009 pokračovalo vo vzdelávaní na strednej škole (Tarjanne a Kaunisharju 2011), ale do škôl sa popri klasickým vyučovaným predmetom zaviedlo aj vyučovanie umenia či remesiel.

Situácia na Slovensku je iná. Prvým problémom je nízke všeobecné povedomie o kreatívnom priemysle. V našich podmienkach prakticky neexistuje publikácia o kreatívnom priemysle. Ucelený pohľad ponúka iba Kloudová a kol. (2010). Na akademickej úrovni sa tejto problematike venuje aj Murgaš (2009). Vláda síce v roku 2011 vydala *Východiská koncepcie na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu*, dokument, ktorý poskytuje solídny základ pre vytvorenie uceleného rámca rozvoja kreatívneho priemyslu, od jeho vydania však nebaďať takmer žiaden pokrok. Nebola vydaná žiadna oficiálna publikácia, štatistický úrad na svojich stránkach neponúka žiaden súbor dát o kreatívnej ekonomike a jej prínosoch. Bežný človek teda takmer nemá šancu stretnúť sa s týmto pojmom, a preto si ani nevie predstaviť, čo zahŕňa. Keďže neexistuje ani oficiálne vymedzenie kreatívneho priemyslu na Slovensku, budeme jednoducho, ako členský štát Európskej únie, vychádzať z rozčlenenia EÚ.

Tabuľka 2: Odvetvia kreatívneho priemyslu na Slovensku

<i>Kultúrny sektor</i>	<i>Kreatívny sektor</i>
- Trh kreatívneho umenia, výkonní umelci	- Trh architektúry
- Filmový priemysel	- Trh tlače
- Rozhlasový trh	- Reklamný trh
- Hudobný priemysel	- Priemysel softvéru a hier
- Priemysel dizajnu	- Ostatné
	- Trh s umením

Prameň: Vláda SR (2011, s. 19).

Na Slovensku aktívne pôsobí Fórum kreatívneho priemyslu, ktoré sa zaoberá definovaním samotných aspektov kreatívneho priemyslu a snaží sa tiež o mapovanie tohto odvetvia na Slovensku. Salajová (2011) vymedzuje niekoľko špecifik fungovania kreatívneho priemyslu na Slovensku:

- nemožnosť jeho zaradenia medzi tradičné priemyselné odvetvia,
- neidentifikovateľnosť kreatívneho priemyslu ním samotným,
- nekoordinovanosť združení.

Nástrojom podpory rozvoja kreatívneho priemyslu by mala byť vláda. Jej úlohou je vytvorenie regulačného rámca a zabezpečenie vymožitelnosti práva. Kreatívne odvetvia sú totiž úzko spojené s právom duševného vlastníctva. Jednou z možností ako podporiť rozvíjanie kreativity na Slovensku sú aj štrukturálne fondy EÚ, pričom príkladom môže byť Estónsko³ (Working Group of EU Member States 2012). U nás sa prostriedky z Eurofondov nevyužili, a to z dôvodu nezaradenia odvetvia do vládnych politík.

4 POROVNANIE VÝVOJA VYBRANÝCH UKAZOVATEĽOV KREATÍVNEHO PRIEMYSLU VO FÍNSKU A NA SLOVENSKU

Hoci sme v predchádzajúcej kapitole charakterizovali presné subkategórie kreatívneho priemyslu vo Fínsku a na Slovensku, na našu analýzu vývoja tohto odvetvia v skúmaných krajinách sme sa rozhodli použiť nasledovné ukazovatele:

- hrubú pridanú hodnotu kreatívneho priemyslu,
- zamestnanosť v kreatívnom priemysle,
- súkromnú spotrebu.

Všetky ukazovatele sme porovnali v čase, a to od roku 2008 do roku 2012. Dôvodom výberu tohto časového rozpätia je použitie dátovej základne EUROSTATU

³ Prostriedky čerpalo v programovom období 2007-2013 z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

kategorizácie NACE, revízie 2. Aplikácia tejto klasifikácie, aj keď nie úplne podrobne zachytávajúcej vymedzenie kreatívnych odvetví, sa zdala najvhodnejším kompromisom kvôli nedostatku štatistických údajov vo všetkých krajinách EÚ, keďže pri členení kreatívneho priemyslu na kategórie sa stretávame s problémom rozdielnej dostupnosti dát v jednotlivých krajinách. Kým vo Fínsku, ako už bolo spomenuté, sú štatisticky spracovávané dáta na úrovni všetkých subkategórií kreatívneho priemyslu, na Slovensku takéto dáta nie sú za celé sledované obdobie dostupné. Aj z dôvodu nedostatku relevantných údajov sme sa rozhodli porovnať len vyššie vybrané ukazovatele.

Pre potreby komparácie sme vybrali nasledovné kategórie NACE (Baculáková a Grešš 2014):

- J.58 - Nakladateľské činnosti (Publishing activities).
- J.59 - Výroba filmov, videozáznamov a televíznych programov, príprava a zverejňovanie zvukových nahrávok (Motion picture, video and television programme production, sound recording and music publishing activities).
- J.60 - Činnosti pre rozhlasové a televízne vysielanie (Programming and broadcasting activities).
- J.62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby (Computer programming, consultancy and related activities).
- J.63 - Informačné služby (Information service activities).
- M.73 - Reklama a prieskum trhu (Advertising and market research).

Ako prvú uvádzame analýzu hrubej pridanej hodnoty kreatívneho priemyslu v oboch krajinách (tab. 3). Hrubá pridaná hodnota vybraných odvetví kreatívneho priemyslu zaznamenala od roku 2008 v oboch sledovaných krajinách mierny, zato kontinuálny pokles. Čo sa týka Fínska, kumulatívny pokles od roku 2008 do roku 2012 predstavoval 4,05 %, na Slovensku to bolo až 13,53 %. Údaje však nemusia poskytovať presný obraz o vývoji kreatívneho priemyslu, nakoľko zaznamenávajú obdobie od vypuknutia globálnej hospodárskej a finančnej krízy.

Tabuľka 3: Hrubá pridaná hodnota vybraných odvetví kreatívneho priemyslu vo Fínsku a na Slovensku v bežných cenách v mil. EUR za obdobie 2008-2012

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Fínsko	1432	1516	1480	1430	1374
Slovensko	287,5	289,1	284,0	258,5	248,6

Prameň: vlastné spracovanie podľa databázy EUROSTAT (2014).

Tabuľka 4 vyčísluje hrubú pridanú hodnotu všetkých odvetví ekonomiky Fínska a Slovenska za roky 2007-2011. Hrubá pridaná hodnota kreatívneho priemyslu vo Fínsku predstavuje približne 0,9 % - 1 % z celkovej pridanej hodnoty ekonomiky.

Na Slovensku tento podiel predstavuje 0,4 % - 0,5 %. Z pohľadu podielu na celkovej ekonomike sa tak súčasné postavenie a výkonnosť kreatívneho priemyslu môžu javiť ako málo významné.

Tabuľka 4: Hrubá pridaná hodnota všetkých odvetví ekonomiky vo Fínsku a na Slovensku v bežných cenách v mil. EUR za obdobie 2007- 2011.

Rok	2007	2008	2009	2010	2011
Fínsko	157084	162525	149895	155560	162600
Slovensko	49403,4	58435,0	57074,6	59916,1	62396,3

Prameň: vlastné spracovanie podľa databázy EUROSTAT (2014).

Keďže sa kreatívny priemysel spája najmä s prehodnocovaním postojov, názorov a hodnôt súčasnej spoločnosti, bolo nevyhnutné do komparácie zaradiť vývoj hrubej pridanej hodnoty vybraných odvetví. Tá totiž indikuje nielen vysoký ekonomický rast, ale najmä kvalitatívne silný ekonomický rast. Otázka vzťahu kreatívneho priemyslu a ekonomického rastu je veľmi diskutovanou. Kloudová (2010) sa prikláňa k teórii novej paradigmy. Tá predpokladá, že kreativita môže byť neobmedzeným zdrojom. Inými slovami, nie je žiadna hranica, ktorá určuje, koľko nových nápadov môže človek za určitý čas vytvoriť.

Rovnica rastu novej paradigmy má podľa Kloudovej (2010) tvar:

$$Y = A \cdot f(K, L, I)$$

Y – veľkosť produktu

A – parameter vyjadrujúci súčasnú úroveň technológií

K – výška kapitálu

L – množstvo práce

I – nové nápady

Ak sa podľa Kloudovej potvrdia predpoklady novej paradigmy, môže dôjsť k prehlbovaniu rozdielov medzi hospodársky vyspelými štátmi a medzi najchudobnejšími štátmi sveta, nakoľko hospodársky vyspelé štáty, kde sa rozvíja kreatívny priemysel, zaznamenajú zvyšujúci sa ekonomický rast, ktorý podľa Kloudovej ani nebude možné presne odhadnúť.

Druhým ukazovateľom, ktorý sme si vybrali, je zamestnanosť v kreatívnych odvetviach. Fínsky štatistický úrad voľne sprístupňuje veľmi presné a špecifické dáta pre každú z jednotlivých kategórií kreatívneho priemyslu. Pretože však potrebné dáta nevieme získať za Slovensko, ich použitie by bolo nerelevantné. Tabuľka 5 poskytuje prehľad vývoja zamestnanosti vybraných kategórií za roky 2008 až 2012.

Tabuľka 5: Zamestnanosť vo vybraných odvetviach kreatívneho priemyslu za obdobie 2008-2012 v %

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Fínsko	17,6	17,2	18,9	21,1	20,4
Slovensko	7,7	7,6	8,4	8,0	8,9

Prameň: vlastné spracovanie podľa databázy EUROSTAT (2014).

Napriek mierne negatívnemu trendu vývoja hrubej pridanej hodnoty kreatívnych odvetví možno pozorovať nárast zamestnanosti tak vo Fínsku, ako aj na Slovensku. Vo Fínsku tento nárast predstavoval 15,9 % a na Slovensku takmer identicky 15,5 %. Jedným z dôvodov, prečo pozorujeme pozitívny rastový vývoj, môže byť zvyšovanie povedomia a podpory kreatívneho priemyslu v posledných rokoch. Na Slovensku môže byť tento stav v porovnaní s Fínskom ešte markantnejší, nakoľko u nás až v roku 2009 dochádza k prvej štatistickej kategorizácii kreatívneho priemyslu a jeho predstaveniu verejnosti.⁴ Záujem o kreatívny priemysel rastie, a to najmä v akademickej sfére a následne na vládnej úrovni. Dôvodom je na jednej strane už vyššie spomínaný vplyv na ekonomický rast, na strane druhej samotná technologická úroveň spoločnosti, kríza hodnôt, degradácia životného prostredia a postupné vyčerpávanie neobnoviteľných zdrojov energie. Kreativita má napomôcť riešenie týchto otázok a problémov.

Tabuľka 6: Súkromná spotreba kultúry za obdobie 2008-2012 v %

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Fínsko	12,1	11,7	11,5	11,2	11,2
Slovensko	9,6	9,6	9,7	9,5	9,5

Prameň: vlastné spracovanie podľa databázy EUROSTAT (2014).

V súvislosti s rozvojom spoločnosti sa ľudia preorientávajú z uspokojovania základných potrieb na svoj rozvoj, voľnočasové aktivity, kultúru. Tabuľka 6 znázorňuje osobnú spotrebu kultúry vo Fínsku aj na Slovensku ako percento z celkovej súkromnej spotreby za sledované obdobie. Môžeme povedať, že s nástupom krízy vo Fínsku veľmi mierne poklesla spotreba kultúry, no v oboch krajinách bol vývoj pomerne stabilný.

Rastúca súkromná spotreba kultúry bude znamenať zlepšenie životnej úrovne obyvateľstva a zmeny preferencií spotrebiteľov, ktorí si budú môcť dovoliť naplňať svoje spoločenské potreby. Zvýšenie súkromnej spotreby kultúry napomôže ďalší rozvoj kreatívneho priemyslu, pretože v spoločnosti sa menia preferencie. Rozvoj

⁴ Toto predstavenie prebehlo na konferencii Sloboda tvorivosti, ktorá sa konala v novembri 2009.

kreatívneho priemyslu následne znamená aj zvýšenie počtu pracovných miest v sektore.

5 ZÁVER A DISKUSIA

V príspevku sme sa zaoberali teoretickým prístupom ku kreatívnemu priemyslu vo Fínsku a na Slovensku a analyzovali sme vybrané makroekonomické ukazovatele kreatívnych odvetví. Na základe našich zistení môžeme povedať, že stupeň rozvoja kreatívneho priemyslu vo Fínsku je vyšší, ako na Slovensku. Základnými piliermi tohto rozvoja sú kvalitné vzdelanie vo fínskych školách a vysoký stupeň digitalizácie – tieto faktory boli základnými predpokladmi pre rozvoj kreatívneho sektora. Zároveň bolo nevyhnutným prvkom aj presné vymedzenie pojmu kreatívny priemysel. Na Slovensku takéto vymedzenie chýba, a chýba aj štúdia mapujúca súčasný stav kreatívneho priemyslu. Hoci bola na vládnej úrovni v roku 2011 vytvorená koncepcia východísk podpory odvetvia, nepozorujeme ďalší pokrok v rozvoji tejto podpory.

Čo sa týka kultúrneho sektora, jeho fungovanie úzko súvisí so samotným vzťahom obyvateľstva ku kultúre. Tento vzťah sa analogicky odvíja od stupňa rozvoja krajiny, ekonomických možností obyvateľstva a samotnej vládnej politiky na podporu kultúry. Samozrejme, vzťah ku kultúre môže byť rovnako silný v ekonomicky slabšej i silnejšej krajine, ale z pohľadu kultúrneho sektora kreatívneho priemyslu je dôležitý postoj k takým formám kultúry, ktoré istým spôsobom generujú zisk. Hovoríme teda o návšteve kín, divadla, múzeí, koncertov a pod. Na Slovensku možno pozorovať napríklad chýbajúcu mediálnu výchovu na školách, čo môže byť jedným z dôsledkov horších výsledkov slovenskej kinematografie. Mládež, ako hlavná cieľová skupina potenciálnych návštevníkov kina, je do značnej miery, a to hlavne z reklám, ovplyvnená konzumnou kultúrou západu. Mediálna výchova by pritom mohla byť prvkom, ktorý dlhodobo, do budúcnosti zabezpečí transformáciu postoja spoločnosti voči jednotlivým možnostiam a formám kultúry.

Film a audiovizuálne umenie je iba jedným segmentom. To isté platí aj pre divadlo či hudobný priemysel. Pre Slovensko pokladáme za potrebné kultúrne zveľadenie obyvateľstva. Často je možné stretnúť sa s neochotou ľudí zaplatiť za kultúru primeranú cenu. Každé kultúrne odvetvie totiž vyžaduje nielen náklady na materiálne zabezpečenie, ale aj náklady na rozvoj talentu, ktorými je predovšetkým čas. Preto, ak má byť pre umelca jeho činnosť rentabilná, musí za ňu dostať nielen uznanie, ale aj adekvátne finančné ohodnotenie.

Ochota platiť za kultúru a duševný rozvoj obyvateľstva sa navzájom podmieňujú. V podmienkach Slovenska však nemožno zabúdať na jeden dôležitý faktor, a to na ekonomickú situáciu obyvateľov. Ak majú domácnosti nízke príjmy, ktoré im ledva stačia na pokrytie základných potrieb, len ťažko sa dá predpokladať, že budú investovať do svojho voľného času. Preto sa domnievame, že všeobecný rozvoj

kreatívneho priemyslu je čiastočne podmienený aj týmto faktorom. Pre Slovensko by sme odporúčali nasledovné opatrenia:

- Zvýšenie povedomia o kreatívnom priemysle. Toto povedomie by následne mohlo zvýšiť celkový záujem verejnosti o kreatívny priemysel.
- Predchádzajúci bod implikuje presné vyčlenenie obsahu pojmu kreatívny priemysel. Presným vyčlenením pritom myslíme zaradenie konkrétnych odvetví pre podmienky Slovenska, a taktiež vytvorenie národného účtu kreatívneho priemyslu. To je veľmi dôležité pre štatistické zisťovanie o odvetví.
- Podpora vzdelania a začlenenie kultúrnej výchovy do syláb na školách. Ako bolo vyššie spomenuté, kultúrna výchova a vzdelanie mali veľmi dôležitú úlohu pri transformácii spoločnosti a rozvoji kreatívneho priemyslu vo Fínsku a tento model by mohol slúžiť ako vzor na vytvorenie vhodných predpokladov rozvoja kreatívneho priemyslu na Slovensku.
- Ochrana a propagácia kultúrneho dedičstva. Kultúrne dedičstvo tvorí základ kultúry obyvateľstva a odvíjajú sa od neho aj ďalšie kreatívne odvetvia (dizajnové motívy a prvky, účelnosť, materiály, textúry a pod.). Problémom Slovenska pritom zostáva zastaraná prezentácia tradičných kultúrnych odvetví a akýsi nesúlad medzi prezentáciou Slovenska v zahraničí a skutočným obrazom kultúry a kreatívneho priemyslu na Slovensku.
- Pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie výsledkov činností kreatívneho priemyslu Štatistickým úradom SR, sledovanie aktuálneho vývoja a trendov, dynamická adaptácia na rýchlo meniace sa prostredie odvetvia. Dobrá štatistická dátová základňa je nevyhnutnosťou pre relevantný výskum odvetvia, nakoľko len ak budeme mať k dispozícii konzistentné dáta, môžeme objektívnejšie porovnať stav odvetvia na Slovensku so stavom kreatívneho priemyslu v ostatných členských štátoch EÚ a v iných štátoch sveta.
- Začlenenie kreatívneho priemyslu do vládnych politík a aktívne využitie prostriedkov z Eurofondov po vzore Estónska.

V našom príspevku sme boli limitovaní hlavne nedostatočnou základňou dát, preto sme nemohli porovnať všetky subkategórie kreatívneho priemyslu, ako sú vymedzené vo Fínsku. Na relevantnú komparáciu sme teda museli použiť vybrané kategórie NACE, revízie 2. Preto bude nutné do budúcnosti zaoberať sa presnou analýzou čiastkových štatistických dát. Iba tak bude možné zistiť skutočný ekonomický prínos kreatívneho priemyslu.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ABADIE, F. – MAGHIROS, I. – PASCUCU, C (2008): *The Future Evolution of the Creative Content Industries*. [Online.] Luxemburg: European Commission, 2008. [Citované 15.06.2014.] Dostupné na internete: <<http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC47964.pdf>>.
2. BACULÁKOVÁ, K. (2013): Teoretické koncepcie vymedzenia kreatívneho priemyslu. In: *Almanach*, 2013, roč.8 , č. 4, s.51-63
3. BACULÁKOVÁ, K. – GREŠŠ, M. (2014): *Faktory vplyvajúce na zamestnanosť v kreatívnom priemysle, 2014- regresná analýza*. 2014. (mimeo)
4. CIKÁNEK, M. (2011): Cesta ze země montoven a překladišť. In *Disk: časopis pro studium scénické tvorby*, 2011, roč. 2011, č. 37, s. 160.
5. CUPORE (2009): *Creative Industries in Finland Facts & Figures*. Helsinki: Creative Industries Finland, 2009. 20 s. ISBN 978-952-67278-0-6.
6. EUROSTAT (2014): *Eurostat statistics*. [Online databáza.] 2014 [Citované 15.06.2014.] Dostupné na internete: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.
7. FLORIDA, R. (2002): *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books, 2002. 416 s. ISBN 978-0465024766.
8. HANSEN, H. K. – NIEDOMYSL T. (2008): Migration of the creative class: evidence from Sweden. In *Journal of Economic Geography*, 2008, roč. 9, č. 2, s. 191-206.
9. HOWKINS, J. (2009): *The Creative Ecologies*. Brisbane: University of Queensland Press, 2009. 168 s. ISBN 978-0702236990.
10. HOWKINS, J. (2001): *Creative Economy*. Londýn: Penguin Books, 2001. 304 s. ISBN 978-0140287943.
11. KLOUDOVÁ, J. et al. (2010): *Kreativní ekonomika: vybrané ekonomické, právní, masmediální a informatizační aspekty*. Bratislava: EUROKODEX, 2010. 216 s. ISBN 978-80-89447-20-6.
12. MURGAŠ, F. (2011): Kreativna trieda, kreativna ekonomika a múdra spoločnosť ako riešenie ich kontroverznosti. In *Creative and Knowledge Society*, 2011, roč. 1, č. 2, s. 120-140.
13. SALAJOVÁ, S. (2011): *Prečo kreatívna ekonomika?* [Online.] 2011. [Citované 10.06.2014.] Dostupné na internete: <[iconference.sk/Icondoc/seminarsvk.pdf](http://conference.sk/Icondoc/seminarsvk.pdf)>.
14. TARJANNE, P. – KAUNISHARJU, K. (2011): *Creative Economy and Beyond: Insight from Finland*. Helsinki: Creative Industries Finland, 2011. 23 s. ISBN 978-952-60-1070-0.
15. THORSBY, D. (2001): *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 194 s. ISBN 0-521-58639-9.

16. VLÁDA SR. (2011): *Východiská koncepcie na podporu kultúrneho a kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike*. [Online.] 2011. [Citované 14.06.2014.] Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-140744?prefixFile=m_>.
17. WORKING GROUP OF EU MEMBER STATES. (2012): *How to strategically use the EU support programmes, including Structural Funds, to foster the potential of culture for local, regional and national development and the spill-over effects on the wider economy?* [Online.] 2012. [Citované 14.06.2014.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/culture/library/publications/cci-policy-handbook_en.pdf>.

**ONDREJ HAMUĽÁK:
INTEGRUJÍCÍ SE EVROPA A SUVERENITA ČESKÉ REPUBLIKY
DĚJINY IRÁKU**

**ONDREJ HAMULAK:
AN INTEGRATING EUROPE AND THE SOVEREIGNTY
OF THE CZECH REPUBLIC**

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, OLOMOUC, 2013, 133 PP. ISBN 978-80-244-3816-0

*Milan Hodás*¹

Nedávno sa mi do rúk dostala útla knižočka napísaná príjemne sviežim jazykom. Obsahuje veľmi hutné spracovanie základov vývoja európskej integrácie a účinkov únijného práva s vyzdvihnutím podstatných prvkov Európskej únie z hľadiska štátovedy, či modernej konštitucionalistiky.

Použitý jazyk, hutnosť informácií i množstvo použitých prameňov prezrádzajú erudíciu autora v tejto oblasti. Čitateľ určite ocení vtipné pojmávanie problematiky, ktoré je poznať už i v názvoch niektorých kapitol „*Na dvorku se objevuje další kohout aneb ústavní napětí mezi Unii a členskými státy*“ či názov „*Unie nepožírá své členské státy*“. Vtip však textu rozhodne neuberá na vedeckej exaktnosti a informačnej hodnote. Kniha obsahuje „tradičné“ informácie o problematike Európskej únie, no autor v nej sumarizuje i myšlienky, ktoré sa v súvislosti s Európskou úniou a jej právnym poriadkom spomínajú menej často. Ako príklady možno uviesť (1) myšlienku dvojitej kontroly členských štátov, pretože uznaním priameho účinku noriem práva Európskej únie jednotlivci nielen, že získali väčšiu ochranu, ale sami sa (spolu s Komisiou) stali „strážcami“ práva Európskej únie a jeho integrity, (2) myšlienku/otázku, či prednosť a priamy účinok sú samostatnými a oddelenými zásadami únijného práva, alebo tvoria „tandem“, či (3) tzv. „Brunner paradox“, ktorým je označovaný rozpor medzi

¹ JUDr. Milan Hodás, PhD. Katedra ústavného práva, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Šafárikovo námestie 6, P.O. BOX 313, 81000 Bratislava, e-mail: milan.hodas@gmail.com.

Autor pôsobí ako vedecký pracovník na Katedre ústavného práva Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa venuje ústavným a legislatívnym aspektom európskeho práva, ako aj problematike ľudských práv.

akceptovaním špecifických rysov európskej integrácie a používaním tradičného statického ústavného uvažovania a argumentácie.

Kniha je rozdelená na dve časti. V prvej časti knihy sa autor zaoberá „ústavným príbehom“ Európskej únie, základnými charakteristikami a vývojom jej právneho poriadku. Napríklad v kapitole nazvanej „*Čarodějnický slet právníků a jeho dítě – emancipované a dominantní unijní právo*“ sa pred očami čitateľa na pozadí kľúčovej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie pútavým spôsobom odvíja príbeh vývoja základných vlastností práva Európskej únie (judikáty 26/62 *Van Gend en Loos* a 6/64 *Costa* – autonómny právny poriadok zaväzujúci aj príslušníkov členských štátov, 106/77 *Simmenthal* – povinnosť vnútroštátnych súdov aplikovať právo ES a chrániť práva, ktoré vznikajú jednotlivcom, C-213/89 *Factortame* – povinnosť vnútroštátnych súdov prijať všetky opatrenia zabezpečujúce ochranu subjektívnych práv vyplývajúcich z práva Európskej únie, a to i v prípade, že také opatrenia vnútroštátne právo nepozná alebo ich použitie vylučuje, 14/83 *Von Colson* – zakladajúci povinnosť eurokonformného výkladu atď.). Spomína sa citlivý, či niekedy aj razantnejší dialóg ústavných súdov členských štátov so Súdny dvorom Európskej únie. Autor sa zmieňuje o tzv. *Solange* judikatúre Spolkového Ústavného súdu Nemecka, ktorá bola „katalyzátorom“ pokroku práva Európskej únie v oblasti ochrany ľudských práv. Nie je opomenutý ani dialóg ústavných súdov členských štátov a Súdneho dvora Európskej únie v otázke prednosti práva Európskej únie pred ústavnými normami členského štátu (11/70 *Internationale Handelsgesellschaft*, 29/69 *Stauder* atď.).

Autor nezabúda ani na „štátovedný“ pohľad. Členské štáty Európskej únie už nemajú monopol na výkon legitímneho násilia. Existuje veľa záležitostí so značným politickým významom, o ktorých už nerozhodujú národné inštitúcie (vlády, parlamenty), ale sa o nich rozhoduje v Bruseli. Tento presun výkonu legitímneho násilia by nebol mysliteľný, ak by jeho realizátorom nebola suverénna entita. V tejto súvislosti autor hovorí o teórii globálneho konštitucionalizmu, ktorá reflektuje na skutočnosť, že výkon moci, ktorý bol kedysi všeobecne spájaný so štátnou suverenitou, sa dnes presúva na iné organizácie a štruktúry nadnárodného alebo transnacionálneho systému politiky a práva.

V druhej časti knihy sa autor venuje citlivej otázke suverenity štátu a jej zachovania v globalizovanom svete. Pojem suverenity nie je možné chápať ako statický koncept, ktorý by v priebehu storočí nemenil svoj obsah a definíciu. Autor poukazuje na prepojenie definície nositeľa suverenity s emancipačnými revolúciami – emancipácia kráľa vo vzťahu k pápežovi a cisárovi (16./17. storočie), emancipácia ľudu vo vzťahu ku kráľovi (18. storočie), emancipácia národov/národných štátov (19. storočie) a emancipácia jednotlivca/nositeľa ľudských práv vo vzťahu k mocenskému aparátu štátu (20. storočie). Dnes sa stretávame s funkčným poňatím suverenity, chápanej ako schopnosť zabezpečovať reprodukciu hodnôt.

Objavuje sa pojem „zliatej“ suverenity (z angl. „pooled sovereignty“), ktorá umožňuje zachovanie suverenity štátu z hľadiska tradičných ústavných ideí. Dnešný koncept suverenity je spojený s ochotou a vôľou štátu podieľať sa na medzinárodnej spolupráci a realizovať svoje kompetencie v spojení s ostatnými subjektami medzinárodného spoločenstva. Dochádza k prepájaniu ekonomík a rozhodovacích procesov, k presunu zodpovednosti a riadiacich centier, ale tiež k vytváraniu nových prístupov ku klasickým štátovedným i internacionalistickým inštitútom. Rozdelenie a „zlievanie“ suverenity je teda reakciou na vytváranie „postnacionálnej globálnej spoločnosti“ a suverenitu už nie je možné chápať ako zosobnenie mocenskej hegemonie. Štát ako suverén dnes má byť predovšetkým dobrým organizátorom chodu spoločnosti, akceptujúcim fakt integrácie a globalizácie. Jej „zliatím“ teda štáty suverenitu nestrácajú, len presúvajú zodpovednosť za politické rozhodnutia na nadštátnu štruktúru a vymieňajú možnosť prijať vlastné riešenie za výhodu vyššej efektivity spoločného projektu. Koncept zdieľania právomocí medzi členskými štátmi Európskej únie a Európskou úniou, založený na dobrovoľnej participácii a existencii autonómnych kontrolných mechanizmov, je potom základom pre odchýlenie sa od tradičného uzatvoreného chápania štátnej suverenity. V tejto súvislosti autor vypichuje reakcie Ústavného súdu Českej republiky na problém zachovania suverenity pri integrácii do Európskej únie a konštatuje, že flexibilný pohľad na suverenitu umožňuje zachovanie zvrchovanosti Českej republiky. Zverením originálnych právomocí supranacionálnym orgánom teda nedochádza k strate, či oslabeniu suverenity, ale naopak, k posilneniu postavenia štátu prostredníctvom kolektívnej správy otázok spoločného záujmu.

Kapitola „*Nedotknuteľnosť ústavného jadra ako prejav praktickej suverenity*“ predstavuje úvod ku korekciám dominancie Európskej únie a jej práva judikatúrou Ústavného súdu Českej republiky. Autor sa zmieňuje o kauze sp. zn. Pl. ÚS 50/04 *Cukerné kvóty III*, ktorú Ústavný súd Českej republiky využil na to, aby sa pripojil k dialógu o absolútnej prednosti práva Európskej únie. Na jednej strane tak dochádza k aprobácii zásady prednosti ako jednej z kľúčových vlastností práva Európskej únie, na druhej strane Ústavný súd Českej republiky neopomenie zdôrazniť, že táto štruktúrna vlastnosť únijného práva nachádza svoje uplatnenie v právnom poriadku Českej republiky len prostredníctvom tzv. „otváracej“ normy, teda článku 10a Ústavy Českej republiky.

Koniec knihy pripomína situáciu, keď skúsený kriminalista pre čitateľa analyzuje prečítanú detektívku. Autor svoje záverečné slová začína pripodobnením európskej integrácie k janusovskej dileme. Na jednej strane je akcentovaná kľúčová úloha členských štátov Európskej únie a jej medzinárodný zmluvný základ, na strane druhej stojí neprehliadnuteľný proces osamostatňovania – autonómnej konštitucionalizácie Európskej únie. A tak ako skúsený kriminalista upokojuje obeť, tak aj autor knihy upokojuje čitateľa konštatovaním, že členské štáty zostávajú základným kameňom Európskej únie a ich suverenita zostáva zachovaná. Svoje slová

autor podopiera príslušnou judikatúrou Ústavného súdu Českej republiky (Pl. ÚS 5/12 *Slovenské dôchody*, Pl. ÚS 50/04 *Cukerné kvóty III* a pod.).

Na záver hádam len konštatovanie, že v tejto útlej knižočke nájde veľmi príjemné „čítanie“ tak laik ako i fundovaný odborník.

LENKA FOJTÍKOVÁ A KOLEKTÍV: POSTAVENÍ EVROPSKÉ UNIE V PODMÍNKÁCH GLOBALIZOVANÉ SVĚTOVÉ EKONOMIKY

LENKA FOJTIKOVA (ED.): POSITION OF THE EUROPEAN UNION IN THE GLOBALIZED WORLD ECONOMY

VŠB-TECHNICAL UNIVERSITY OF OSTRAVA, 2014, 388 PP. ISBN 978-80-248-3333-0

*Ludmila Lipková*¹

Vedecká monografia „*Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*“ bola spracovaná kolektívom autorov pod vedením doc. Ing. Lenky Fojtíkovej, PhD. z Ekonomickej fakulty Vysokiej školy báňskej – Technickej univerzity v Ostrave. Téma predstavuje vysoko aktuálnu problematiku v súčasnej ekonomickej vede, ktorou sa zaoberajú odborníci na všetkých špecializovaných pracoviskách – univerzitách a výskumných strediskách – v Českej republike, v členských štátoch Európskej únie, ale nemenej intenzívne i mimo Európskej únie, pretože Európska únia predstavuje významného aktéra vo svetovej ekonomike a zásadne ovplyvňuje procesy jej globalizácie.

Kolektív autorov rozdelil publikáciu na osem častí. Jednotlivé kapitoly na seba logicky nadväzujú. Skúmaná problematika má adekvátnu dynamiku. Analyzuje obsah pojmu globalizácia. Následne sa venuje jednotlivým fragmentom účasti Európskej únie v procesoch globalizácie a načrtáva ich interakciu a ďalšie vývojové tendencie.

Prvá kapitola je spracovaná pod názvom „*Svetová ekonomika a globalizácia: vybrané súvislosti*“. Autori zvolili tak u prvej, rovnako ako u všetkých ďalších kapitol vedecký prístup skúmania. Vysoko hodnotím sumarizáciu definície procesov globalizácie rôznych autorov, ktorí ich hodnotia čo do rozsahu i do hĺbky. Prezentácia

¹ Dr. h. c. prof. Ing. Ludmila Lipková, CSc. Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 85235 Bratislava, e-mail: lipkova@euba.sk.

Autorka je dekanou Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Je významnou odborníčkou na medzinárodné hospodárske vzťahy, svetovú ekonomiku a Európsku úniu. Je autorkou množstva učebníc a karentovaných článkov, členkou vedeckých rád univerzít a redakčných rád vedeckých časopisov doma a v zahraničí. Je úspešnou riešiteľkou projektu financovaného fondom NIL, modulu Jean Monnet a ďalších desiatok projektov.

rôznorodých názorov umožňuje čitateľovi zaujať vlastné stanovisko k skúmanému problému. Oceňujem, že autori v úvodnej kapitole zvýraznili úlohu nadnárodných spoločností ako hlavného aktéra súčasnej globalizovanej svetovej ekonomiky. Zostáva na čitateľovi, aby vyhodnotil vplyv nadnárodných spoločností nielen na procesy globalizácie, ale i na politické a ekonomické fungovanie národných štátov.

Druhá kapitola vedeckej monografie je spracovaná pod názvom „*Integračné procesy v Európe a postavenie Európskej únie vo svetovej ekonomike*“ a analyzuje teoretické prístupy najmä k regionálnej integrácii. Komparuje rozsah a hĺbku procesov globalizácie a procesov regionálnej integrácie. Osobitne sa zameriava v súlade s hlavnou témou vedeckej monografie na teoretické aspekty integrácie v západnej Európe. Podobne ako v prvej kapitole opierajú autori predloženej práce svoju analýzu o teoretické postuláty významných teoretikov ekonomickej integrácie.

Tretia kapitola analyzuje postavenie Európskej únie vo svetovom obchode. Kapitola kvalifikovane reflektuje skutočnosti spojené s rozvojom obchodnej výmeny vo svetovej ekonomike s akcentom na súčasné i budúce postavenie Únie v tejto významnej súčasti medzinárodných ekonomických vzťahov. Za zaujímavé pokladám v tejto kapitole tvrdenie, že „projevom globalizácie svetovej ekonomiky je integrácia obchodných toků“ (s. 111). S týmto tvrdením súhlasím a pokladám ho za nové v definícii globalizácie, aj keď obchod treba prvotne chápať ako funkciu medzinárodnej deľby práce. Kapitola je vhodne doplnená štatistickými údajmi, čo umožňuje podať komplexný obraz obchodnej politiky Európskej únie a komoditnej a teritoriálnej štruktúry zahraničného obchodu jej členských štátov.

Štvrtá kapitola „*Prístup Európskej únie k riešeniu chudoby v rozvojovom svete*“ je ďalšou, ktorá skúma postavenie tohto integračného zoskupenia v externom – celosvetovom prostredí. Autori tu definujú pojem chudoba a absolútna chudoba. Aj v tejto kapitole používajú pre komplexné riešenie problému definície rôznych domácich i zahraničných autorov, čo jej dodáva skutočne vedecký analytický charakter. Cieľom tejto časti monografie bolo definovať cesty likvidácie extrémnej chudoby v treťom svete a účasť Európskej únie na napĺňaní tohto cieľa.

Piata kapitola monografie nesie názov „*Európska únia a reforma medzinárodného menového systému*“. Ako úvod do problematiky je spracovaný historický exkurz vývoja medzinárodného menového systému po druhej svetovej vojne a sleduje širšie súvislosti vývoja medzinárodného systému od jeho reforiem, cez krízy, ktoré vznikali a vznikajú v jednotlivých častiach svetovej ekonomiky. Skúma i úlohy medzinárodných inštitúcií pri prekonávaní kríz. Aj táto kapitola je doplnená o názorovú rôznorodosť mnohých autorov na danú problematiku. Jadro piatej časti monografie tvorí menová problematika Európskej únie, endogénne i exogénne faktory ovplyvňujúce stabilitu v eurozóne. Zaoberá sa vývojom reálnej a nominálnej konvergencie ekonomík členských štátov eurozóny, ako významného faktora reálneho fungovania spoločnej meny eura. Záver tejto kapitoly sa snaží načrtnúť možné scenáre budúceho vývoja menovej integrácie v Európskej únii a ich dopad na medzinárodný

menový systém. Autori sa pri definovaní záverov opierajú o názory renomovaných ekonómov na teóriu optimálnej menovej oblasti. Súčasne definujú špecifiká eurozóny. So závermi autorov by bolo možné polemizovať. Stotožňujú sa zrejme s dvomi potenciálnymi scenármi ďalšieho vývoja eurozóny. Prvý predpokladá rozpad eurozóny a odchod ekonomicky slabších štátov z nej. Druhý predpokladá zachovanie súčasnej členskej bázy a prehlbovanie menovej únie až k hospodárskej únii. Ako recenzent sa osobne nestotožňujem ani s jedným z tých záverov. K prvému záveru dodávam, že Slovensko a Estónsko patria k najchudobnejším štátom eurozóny a nevykazujú problematický deficit ako bohatšie ekonomiky – Belgicko, Cyprus, Grécko, Írsko, Taliansko, Španielsko a pod. Z toho možno urobiť záver, že súčasná nižšia ekonomická úroveň niektorých štátov nemusí byť príčinou vedúcou ku krízovému stavu. Príčiny zrejme treba hľadať v iných faktoroch. Prehlbovanie súčasnej menovej únie až do únie hospodárskej v najbližších desaťročiach pokladám tiež za nereálne, aj keď snahy najmä veľkých členských štátov Únie vedú k federalistickému usporiadaniu EÚ.

Šiesta kapitola spracovaná pod názvom „*Konkurencieschopnosť Európskej únie v podmienkach globalizácie svetovej ekonomiky*“ je snáď najvýznamnejšou časťou tejto práce, pretože skúma reálne postavenie ekonomík jej členských štátov. Autori opäť opierajú svoju analýzu o citácie z prác významných autorov. Sledujú naplnenie pojmu konkurencieschopnosť ako takého, ďalej konkurencieschopnosť v podmienkach súčasnej globalizácie a interakciu týchto dvoch reálnych veličín. Pre nás ako občanov Európskej únie a pre EÚ ako celok je dôležitá naša budúcnosť vo svetovej ekonomike, ktorá v súčasnosti je a v budúcnosti bude determinovaná konkurencieschopnosťou. Autori v tejto časti analyzovali najvýznamnejšie komunitárne dokumenty, ktorých snahou bolo resp. má byť zvýšenie konkurencieschopnosti EÚ – Lisabonskej stratégie a Stratégie Európa 2020. Okrem toho je časť tejto kapitoly venovaná empirickej analýze konkurencieschopnosti v EÚ. S touto úlohou sa autori úspešne vysporiadali za použitia matematických modelov a klasifikovali jednotlivé členské štáty a regióny Únie. V závere sú zhrnuté faktory ovplyvňujúce vývoj konkurencieschopnosti Európskej únie do budúcnosti.

Vecne posledná kapitola nesie názov „*Prínos Európskej únie k zabezpečeniu bezpečnosti a mieru v svete*“. Európska únia má vo svetovom spoločenstve nielen ekonomické, ale i politické poslanie. Jednou z významných politík Únie je i Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika, ktorej koncipovanie vyplynulo zo Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Autori načrtávajú vývoj spolupráce s tretími štátmi od vzniku Európskeho spoločenstva uhlia a ocele až po súčasnosť. Analyzujú formy rozhodovania a spolupráce v oblasti zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky Únie. Pre súčasnosť je zrejme najvýznamnejšia časť tejto kapitoly tá, ktorá analyzuje operácie Únie ako kľúčový nástroj spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky. Podrobne sú potom rozobrané zahraničné misie Európskej únie a spolupráca Únie s NATO. Aj v tejto problematike existuje široká škála rôznych názorových prúdov. Od

extrémnych názorov, že existuje uvedená spoločná politika až k názoru, že táto politika vôbec neexistuje, vzhľadom k skutočnosti, že každý členský štát realizuje svoju vlastnú zahraničnú, obrannú a bezpečnostnú politiku. Určite treba súhlasiť s prezentovaným názorom, že existujú určité spoločné ciele, ktoré sa realizujú, ale nie je to jedna spoločná zahraničná, obranná a bezpečnostná politika EÚ.

Obsahovo pokladám predloženú vedeckú monografiu „*Postavení Evropské unie v podmínkách globalizované světové ekonomiky*“ za veľmi úspešné dielo. Autorský kolektív predložil vysokokvalifikovanú prácu, ktorá sa opiera o názorovú pluralitu známych vedeckých osobností doma i v zahraničí. Autori na základe kvalitatívnych a kvantitatívnych údajov tvorivo spracovali danú problematiku a výsledkom je ucelené vysoko teoretické dielo, ktoré hodnotí postavenie Únie v globalizovanej ekonomike a načrtáva jej nie vždy jednoznačnú budúcnosť.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, DOAJ a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, DOAJ and Index Copernicus databases. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **http://fmv.euba.sk/casopisy/casopis_mv/**. Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (**mv.fmv@euba.sk**) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at **<http://fmv.euba.sk/journal.html>**, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy Journal of International Relations 3/2014

Ročník XII.
Volume XII.

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XII., 3/2014.

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

Eudmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CHELKOVÁ

University of Economics in Prague, Czech Republic

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

FÁBIÁN Attila

University of West Hungary, Hungary

Francois GEMENNE

Sciences Po, France

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

Siti Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Milan MÁRTON

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Stanislav MRÁZ

Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University of the Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter T'ZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

University of Nigde, Turkey

Olga VERETENNIKOVA

Urals State University of Economics, Russia

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

Martin GRANČAY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry Slovenskej republiky
EV 4785/13.

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)

ISSN 1339-2751 (online)